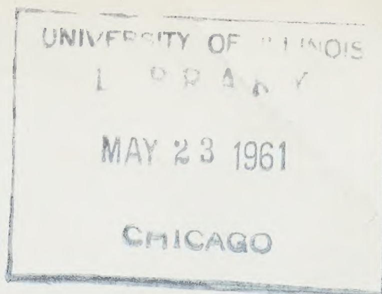
RR

9

ARKITEKTEN

OLD
kturskolens jugoslaviske studier

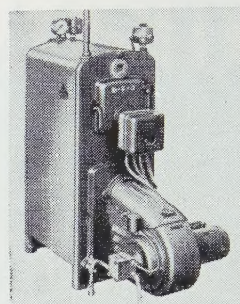
EDDELELSER FRA DANSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND

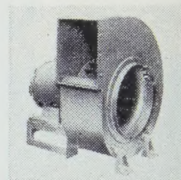
TEKTEN ÅRG. 63 1961 NR. 9 SIDE 137-176 AFLEVERET TIL POSTVÆSENET 3. MAJ 1961

D F J UDSTILLINGS- OG DEMONSTRATIONSTO

besøger 30 danske købstæd
i tiden 19. april - 7. juni 19

I en rullende »køb Dansk« propagan
præsenterer DFJ hele sit vareprogra
for forbrugere og forhandlere.

FYRINGSMATERIEL

VENTILATION

JERN- OG METALSTØBEGODS

EL- OG GAS KOMFURER

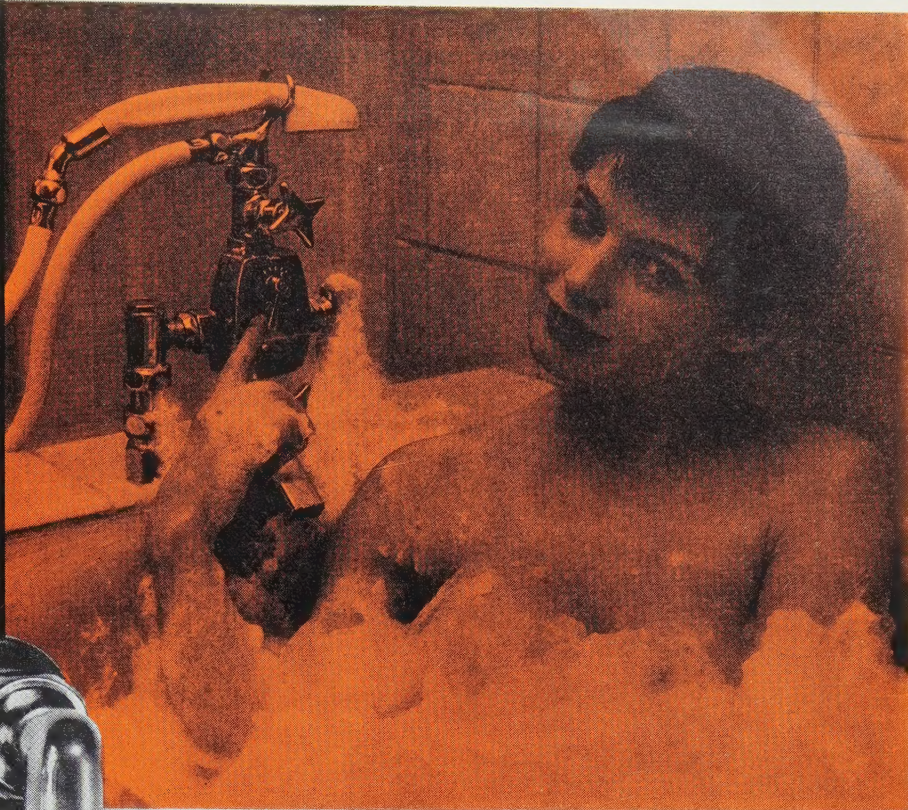

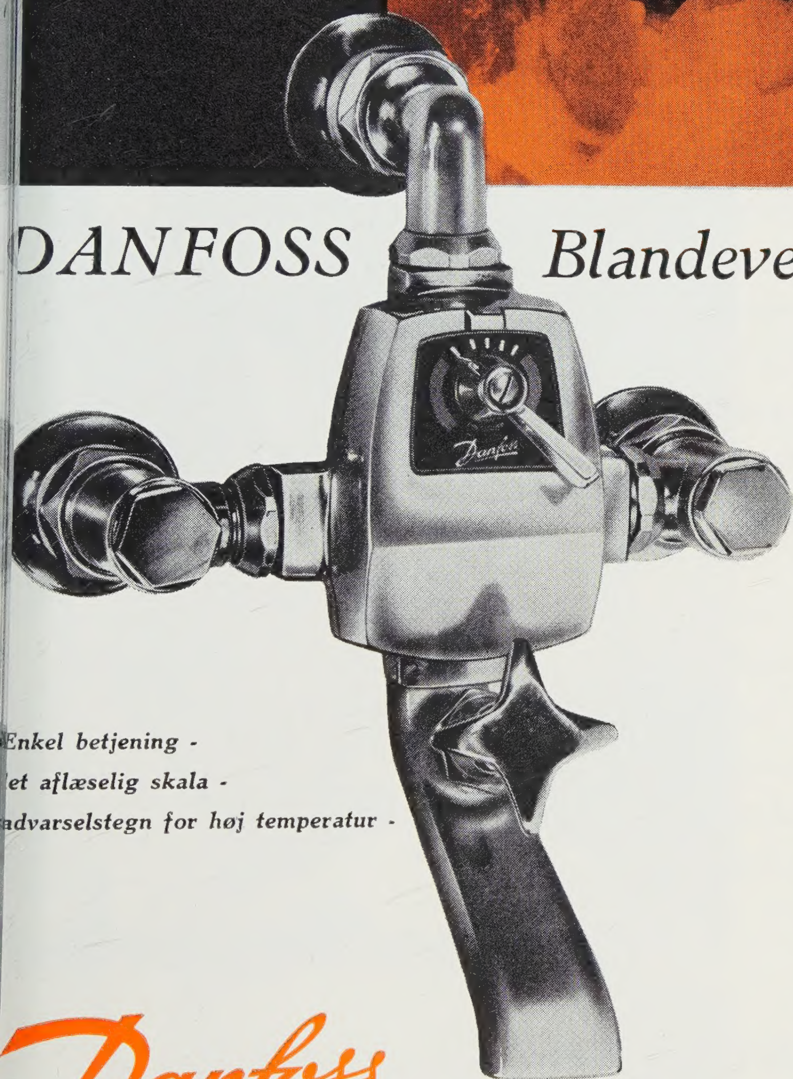
Efter en festlig start fra København den 19/4, hvor bl. a. handelsministeren medvirker, kører toget til følgende byer:

ROSKILDE	20/4
KØGE	21/4
NYKØBING FL.	22/4
–	23/4
NAKSKOV	24/4
NÆSTVED	25/4
HOLBÆK	26/4
SVENDBORG	27/4
ODENSE	28/4
–	29/4
–	30/4
SØNDERBORG	1/5
ÅBENRÅ	2/5
HADERSLEV	3/5
KOLDING	4/5
ESBJERG	5/5
–	6/5
–	7/5
VEJLE	8/5
HERNING	9/5
HOLSTEBRO	10/5
HJØRRING	11/5
ÅLBORG	12/5
–	13/5
–	14/5
VIBORG	15/5
SKIVE	16/5
SILKEBORG	17/5
ÅRHUS	18/5
–	19/5
–	20/5
–	21/5
RANDERS	22/5
–	23/5
–	24/5
HORSENS	25/5
FREDERICIA	26/5
SLAGELSE	27/5
–	28/5
–	29/5
HELSINGØR	30/5
HILLERØD	31/5
FREDERIKSVÆRK	1/6
KØBENHAVN	2/6
–	3/6
–	4/6
–	5/6
–	6/6
–	7/6

PUGGAARDSGADE 17, KØBENHAVN V. (0128) BY 9606 · GULDSMEDGADE 28, AARH
(061) 2 11 00 · FABRIK: FREDERIKSVÆRK (03345) 400 · NÆSTVED (03725)
UDSTILLING: ST. KONGENSGADE 47, KØBENHAVN K. (0128) BY 9606

DANFOSS Blandeventil type BLV-15

kan sikre vand af konstant temperatur til badekar, bruser, håndvask, køkkenbatteri eller hvorsomhelst det måtte ønskes. Blandeventilen kompenserer øjeblikkeligt for tryk — og temperaturvariationer på koldt- og varmtvandstilgangen og sikrer konstant temperatur uafhængigt af sådanne variationer.

DANFOSS BLANDEVENTIL TYPE BLV-15

giver ikke alene komfort, men sparer både vand, varme og tid.

Konstruktive finesser sætter den i stand til at udligne alle trykvariationer i vandledningen. Svigter koldtvandstilførslen lukker ventilen inden for 1 sekund og sikrer således mod skoldning.

Om der åbnes lidt eller meget for vandudstrømningen influerer ikke på vandets temperatur.

DANFOSS BLANDEVENTIL TYPE BLV-15

er udført for normalinstallation d. v. s. koldtvandstilgang til højre og varmt vand til venstre.

Alle forskruninger passer til standardfittings, derfor let at montere.

Foruden blandeventilen kan der leveres specielt formgivne fittings bl. a. haner og kartud.

Rekvirer udførligt brochuremateriale.

Enkel betjening -
let aflæselig skala -
advarselstegn for høj temperatur -

Danfoss

FABRIK FOR AUTOMATISKE KONTROLAPPARATER

1317

NORDBORG telf. (044) 522 22 | **København** telf. HI 3100 | **Odense** telf. 11 5075 | **Aalborg** telf. 3 5411 | **Århus** telf. 3 5511 | **Herning** telf. 2811

Vi bruger allesammen vand – *varmt* vand . . .

Der er ikke mange ting, der – som et veltempereret brusebad – får een til at føle sig frisk og ‚født påny'. Vel at mærke, når vandet har den rigtige, konstante temperatur.

Men det er en gammel erfaring, at det kan være svært at indstille brusen, så vandet hverken bliver for varmt eller for koldt, og i det hele taget at blande vand fra den kolde og den varme hane til netop den temperatur, man har brug for.

LEONARD's termostatiske blandeventiler løser dette problem fuldstændigt. Ikke blot i badeværelser, men alle steder, hvor der skal bruges varmt vand med konstant temperatur – på hospitaler, skoler, hoteller, skibe, slagterier, bryggerier, vaskerier, badeanstalter – kort sagt overalt.

Og LEONARD's termostatiske blandeventiler, der både kan blande varmt og koldt vand og damp og koldt vand, er ikke alene nemme at anvende – de er også økonomiske, fordi de sparer brændsel og rørinstallationer.

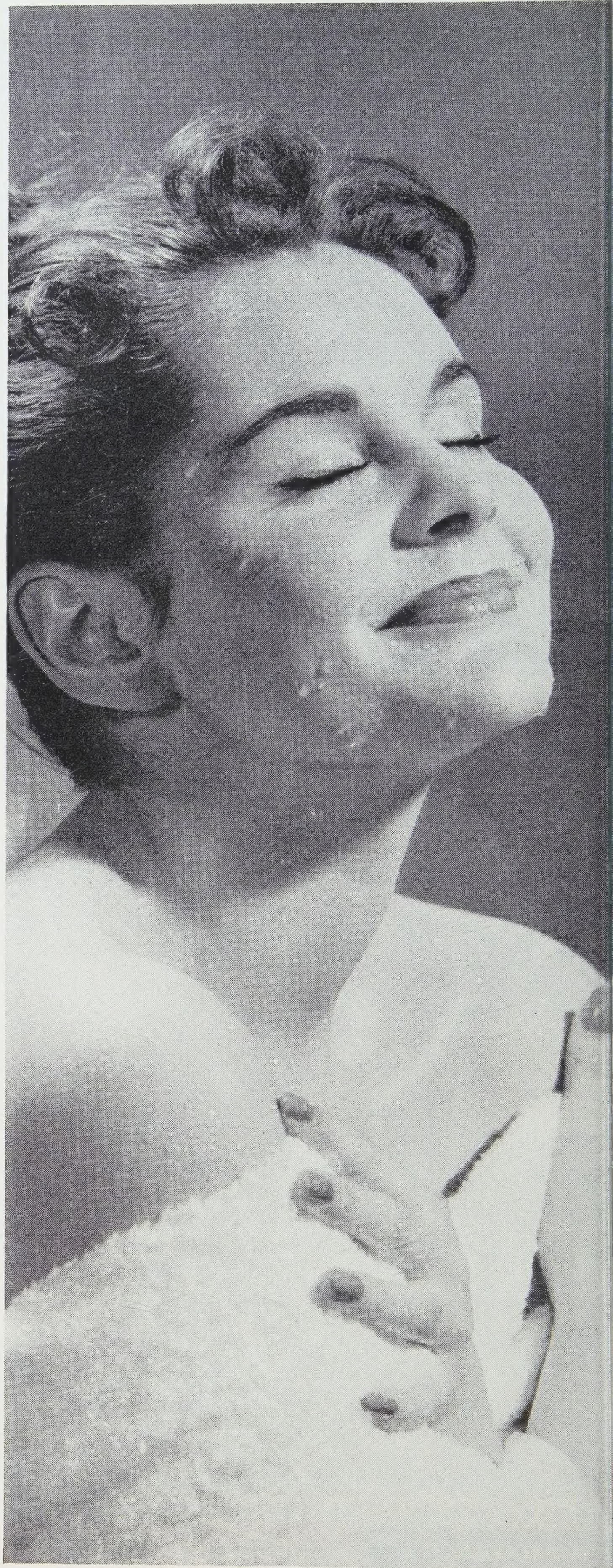
Vi har udførligt brochuremateriale, der også behandler *Deres* problem – vi sender Dem det med glæde, hvis De sender os et par ord.

Skriv efter brochure nr. SC. 150 til C. Gericke, Gentoftegade 17, Gentofte – telefon: Gentofte 5005.

Fremstilles af

WALKER CROSWELLER & CO.

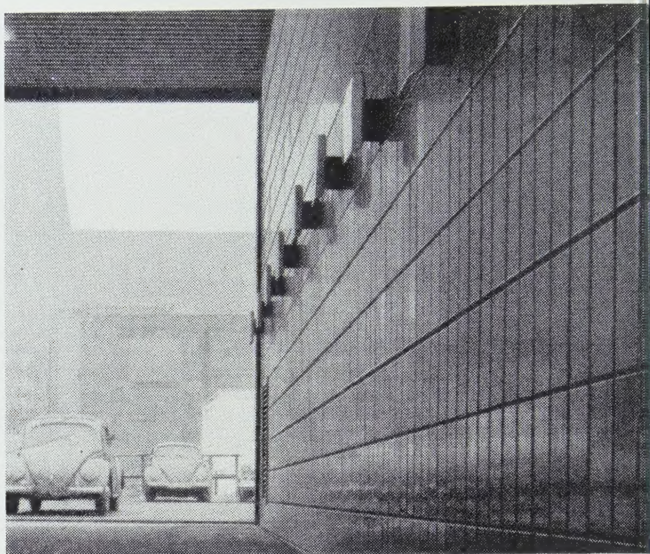
Cheltenham, England

Kontorbygning Umeå. Höganäs-facader er vedligeholdelsesfri selv under hård påvirkning af vejret.

Forretningsbygning i Köln, Tyskland. Höganäs-klinker tåler ublid behandling, både af mennesker og materiale.

Kontrastvirkning Levende flade Vedligeholdelsesfri — 3 af mange grunde for en Höganäs-facade

Det er taknemmeligt at bygge med Höganäs-klinker – og det er fremsynet – for det øger husets værdi – både i dag og på længere sigt.

Betragt en keramisk flade og se hvor smuk og levende, den er under dagens skiftende belysninger.

Se hvor der kan skabes stor variation med en Höganäs-facade indenfor farver og liniestil – i kontrast eller harmoni med omgivelserne.

Læg også mærke til, at en Höganäs-facade bliver ved med at være pæn og ny – den er ofte selvrensende – afviser smuds – og er kemisk uforanderlig.

En Höganäs-facade er frostbestandig og har stor slidstyrke overfor mekaniske påvirkninger.

Hvis De ønsker en vedligeholdelsesfri facade, bør De vælge en Höganäs-facade.

En Höganäs-facade kan desuden med fordel fremstilles ifølge standardiserede, besparende metoder. Höganäsklinker egner sig ligeså godt for store som for små bygninger – og ligeledes til dekorativt indslag i portaler, brystninger, butiksfacader m. m.

Der findes følgende originalbrochurer:
„VÄGGAR SOM TALAR“: der behandler glaserede klinker til facade.
„GOLV SOM GRIPER“: der handler om skridsikre klinker.
„RENT, TRYGGT, FÄRGGLATT“: der handler om glaserede klinker til gulv i badeværelser.
„ELEMENTBYGGE“: der beskriver arbejdsgangen ved fremstilling af elementer med klinker.

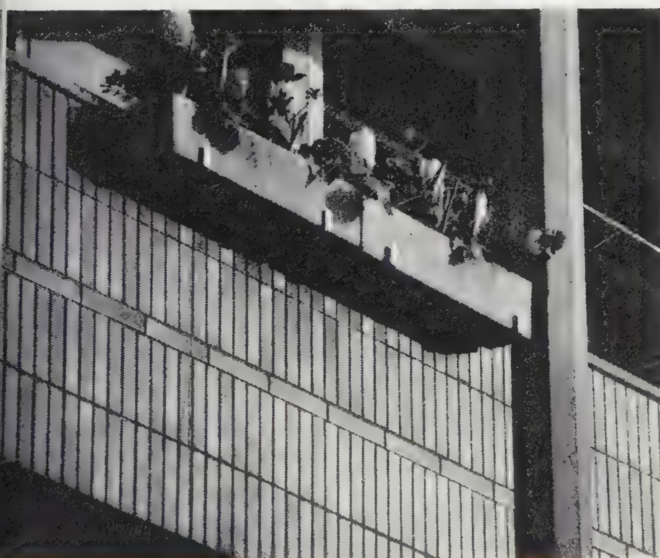
Henvend Dem til en Höganäs-forhandler om katalogmateriale etc.

A/S STEN- OG KLINKER-KOMPAGNIET
Frederiksberg Allé 18-20, København V, Hilda 2012

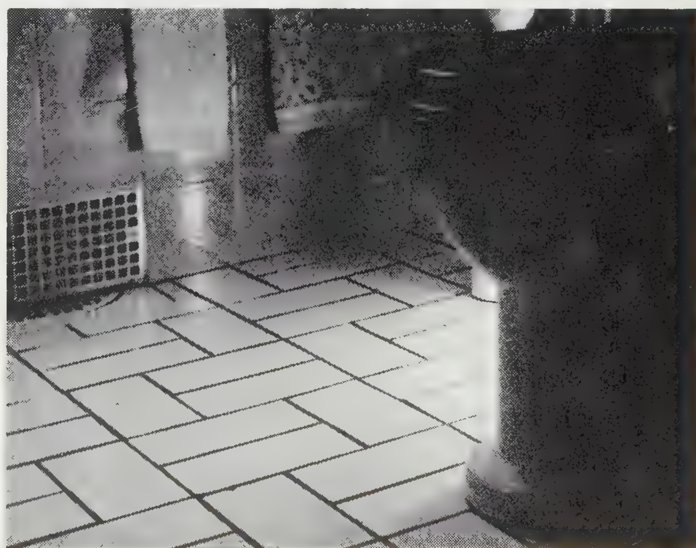
HÖGANÄS
GLASEREDE KLINKER

n facade på forretnings- og boligkompleks, Hälsingborg. De riflede Höganäs-klinker gen et individuelt præg.

r med elementer med Höganäs-klinker ve og uforanderlige.

Toiletrum. Gulv med glaserede klinker med sandet glasur. Trygt at gå på – let at holde rent – mange farver.

merende gade. Her færdes man, baade na
har noget at udrette, og naar man inte
foretage sig. Her kan man købe alle slag
og træffe alle slags mennesker. Charm
Strøget skal nok for en del ligge i de st
vekslende butikker og butiksskilte. Ligesc
na skilter man paa tværs af bevægelsesre
paa udhængsskilte, vimpler og markiser.
bestaar af fire gader og tre torve. Fra K
Nytorv er den første Østergade praktisk
vet efter verdenshjørnet. Af gadeføringer
bevægelser aner man middelalderoprin
hvad ogsaa de udmundende sidegader bere
Paa Østergade kan man hos Desirée, B
Duzaine Hansen, Marburger, Crome &
schmidt, Fonnesbech, Birger Christensen
Jensen, Egon Lauritzen og Illum se butikl
hvis indretning, vi har bistaaet. Fra Øs
gaar Strøget udfor Højbro Plads fremkom
nedrivningen af Højbrostræde og St. Fær
de over i Amagertorv, der var Amagerl
dernes snævre stadeplads. Paa Højbro Pl
vi indrettet butik for Thomsens Magas
paa Amagertorv for Domus Imago, Jordb
deren, Fyldepennemagasinet og Hans H
Overfor Klosterstræde bliver Strøget til V
skaftet, oprindelig Tyskmannegaden, de fr
de handelsfolks gade. Indtil branden i 172
Strøget her og færdslen gik videre ad S
gade-Skoboderne-via Skindergade til Vest
Disse gader minder af form om det vimr
som har navngivet gaden. I Vimmelskaf
vi medvirket ved butiksindretning for Ney
Sørensen, Peter Sørensen, Hong-Kong og
Fra Vimmelskaftet kan man i dag gaa vi
en „ny" gade, hvad saavel navnet som d
gadeføring giver oplysning om. I Nygade
indrettet butikker for Ewald Nielsen og Ak
Nygade fører os ud i Nytorv og Gamme
dag kun adskilt af strøgfærdslen men førhe
af byens raadhus. Tilbage er kun guldæble
vandet med den frodige fru Caritas', so
sit bidrag til straalespillet. Gaar De op
Gammeltorv 8 hos Allan Christensen & C
hos Naur Klint, ligeledes nr. 8, vil De herfr
ne se, at fru Caritas' største dreng ikke give
neken pis i rue de l'Etuve i Bryssel noge
Den sidste strøggade er Frederiksberggade
samtidig med Nygade efter branden. Selv
den er yngre end de første strøggader, gaar
historie langt tilbage. Ved gadens begynde
man fundet et økseværksted fra stenalde
en af byens ældste trækirker St. Clemens
get ud for nr. 25. Paa Frederiksberggade
indrettet butikker for Ranch, Jane Seymou
Jensen, Strøgmagasinet, Danehof Sølv, K
Dons, Tvillingestaal, Jason, Alaska og Ella

ALLAN CHRISTENSEN OG

ARKITEKTEN

eddelelser fra Danske Arkitekters Landsforbund.
dgivet af Arkitektens Forlag.

daktion:
oul Erik Skriver (ansv.)
ar. Enevoldsen
daktionsudvalg:
han Pedersen (leder), David Birnbaum, Jarl Heger, Arne Karl-n, Henning Meyer og Finn Monies.
nnonceredaktion:
ertel Barnholdt (annoncechef)
illian Schmidt (sekretær)
daktionens adresse: Nyhavn 43, København K, Minerva *6200.
dsendelsesdag: Hver anden onsdag. Redaktionen slutter 14 dage r udsendelsesdagen.
ris: 3 kr. pr. hæfte i løssalg, abonnement 58 kr. årlig.
gnerede artikler står for forfatterens regning, usignerede for den nsvarshavende redaktørs regning. Kun når det udtrykkeligt er ngivet, kan artiklerne ses som et udtryk for Danske Arkitekters andsforbunds standpunkttagen.

ERINDRINGSLISTE

Byplandage

Landsbyggeloven trådte i kraft den 1. april 1961, og kommunalbestyrelserne i købstæderne og en lang række landkommuner skal inden den 1. oktober 1961 indsende et udkast til bygningsvedtægt til boligministeriets godkendelse.

For at hjælpe kommunerne over startvanskelighederne, arrangerer Dansk Byplanlaboratorium, Jydsk Byplanråd og Dansk Bygningsinspektørforening en række byplandage landet over. Følgende byplandage er fastlagt: Den 8. maj i Ringe, den 9. maj i Slagelse, den 17. maj i Viborg, den 18. maj i Esbjerg, den 25. maj i Rønne, den 1. juni i Nykøbing Falster.

KONKURRENCER

Konkurrence om énfamiliehuse på Færøerne

Offentlig konkurrence om forslag til fritliggende énfamiliehuse på Færøerne. *Aflevering: 1. juni 1961.* Program med bilag kan fås hos D.A.L.s konkurrenceudvalg, Bredgade 66, København K.

Offentlig projekt-konkurrence om gymnasium i Tårnby

Aflevering: 16. juni 1961.

Program med bilag udleveres fra D.A.L.s sekretariat, Bredgade 66.

ARKITEKTENS FORLAG

Nyhavn 43, København K. Minerva *6200.
Kontortid: 9–16³⁰, lørdag 9–13.

I dette hæfte indlæg fra: Bodana

Offentlig projekt-konkurrence om skole, seminarium og kollegium i Holbæk

Aflevering: 26. juni 1961.

Program med bilag udleveres fra D.A.L.s sekretariat, Br[...]gade 66.

Konkurrence om bebyggelsesplan for et område i Reykjavik

Nordisk idékonkurrence om bebyggelsesplan for boligbyggeri i et område i Reykjavik og Kopavogur kommuner. *Aflevering: [...] juli 1961.* Program med bilag kan fås hos D.A.L.s konkurren[ce]udvalg, Bredgade 66, København K, mod betaling af deposit[um] på kr. 50,00.

International idékonkurrence om kirkebyggeri udskrevet af Det danske Kirkeministerium

Registrering: senest 1. juni 1961.

Aflevering: 1. september 1961.

Program med bilag udleveres fra D.A.L.s sekretariat, Br[ed]gade 66, mod betaling af kr. 25,00.

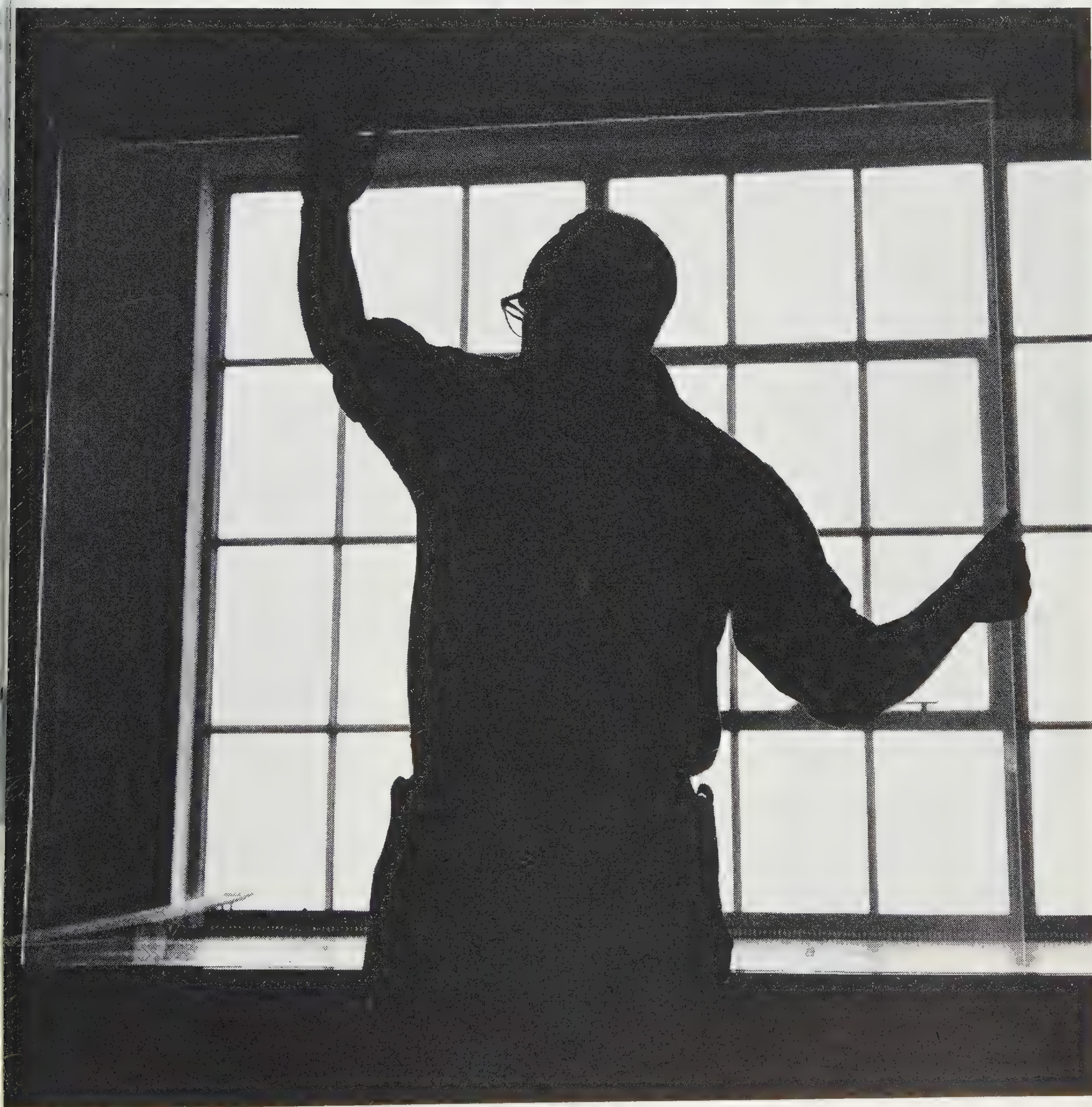
International konkurrence om tæppemønstre

International konkurrence om tæppemønstre udskrevet af d[et] engelske firma *Carpet Trades Limited.* Afleveringsdato: 30. septe[m]ber 1961. Anmeldelsesblanketter og nærmere oplysninger fås v[ed] henvendelse til: Carpet Trades Limited. P. O. Box No. 5, M[...] Street, Kidderminster, England.

INDHOLDSFORTEGNELSE

Arkitekten nr. 9/1961

Text på annoncesiderne

Sv. Clement i Ohrid. Sydfacade.
Foto: Ole Ramsgaard Thomsen

Oversigt over studieemner og deltagere i Arkitektskolens studierejse til Jugoslavien maj 196

Byplanstudier i Dubrovnik

Lærere: Arkitekterne Bo Jein og Hans H. Skaarup. Jørn Ivan Christensen, Lise Clemmesen, Walter Duch-Hansen, Knud Håstrup, Arne Hansen, Jens Højberg-Pedersen, Stephan Kappel, Egil Ladsten, Ole Mortensen, Tarquini Mårtensson, Birte Ottosen, Erik Otto-sen, Claus Rathje, Peter Paludan, Gay Sørensen, Thorvaldur Thorvaldsson, Jørgen Preben Weng og Allan de Waal.

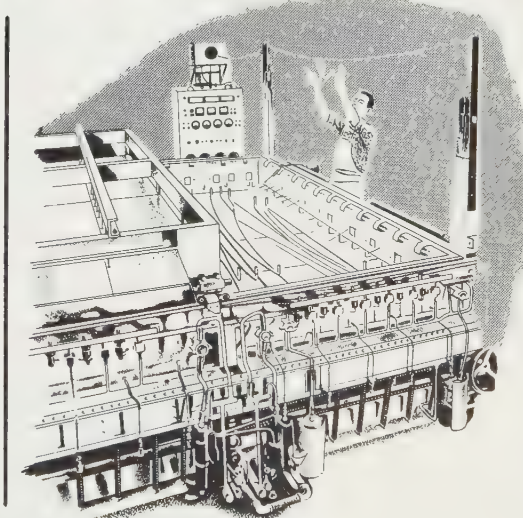
flurolux neon

Den tekniske kvalitet spiller en dominerende rolle i et neonanlæg. Reklamebudskabet, som de farveglade neonbogstaver tegner mod aftenhimmelen, taber i værdi, hvis det er sammensat af »mølædte« og falmede neonrør. Den højglans, som neonanlægget har på premiereaftenen, skulle gerne bevares i tusindvis af brændetimer.

Hemmeligheden ligger i produktionen - i coatings-, sintrings- og pumpeprocesserne. På disse vitale områder har PHILIPS NEON indført en ny, patenteret fabrikationsteknik, baseret på erfaringer indhøstet ved produktionen af millioner af »TL«-lysstofrør. De fleste manuelle operationer er blevet industrialiserede. Automatik og fintmærkende kontrolinstrumenter sørger nu for ensartethed og nøjagtighed i produktionen.

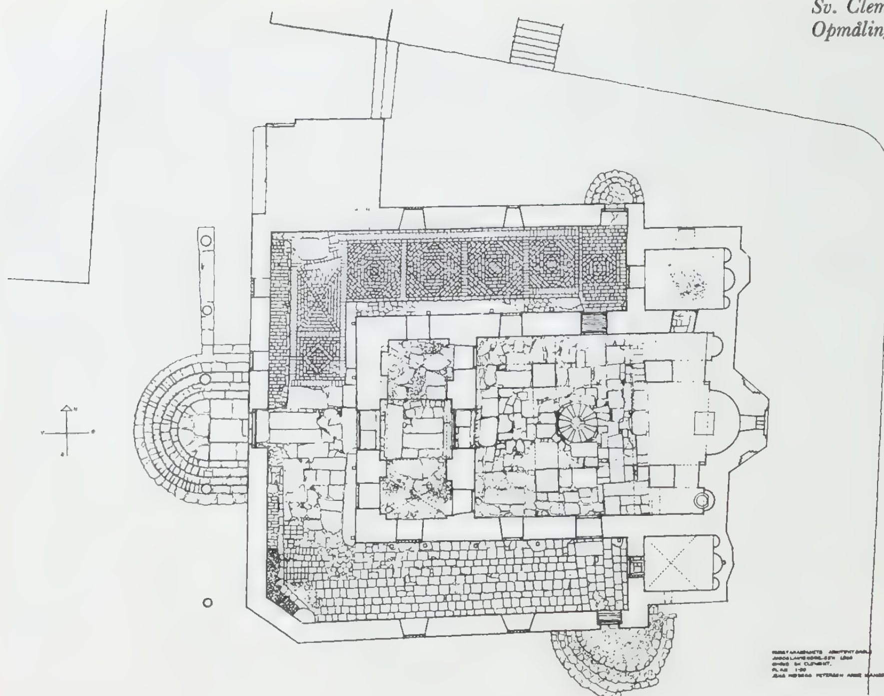
Rør, der er udført efter den nye teknik, hedder PHILIPS Flurolux-neonrør, kendetegnet ved reflektorbelægningen, den højere lysstyrke og en lang levetid.

Sintringen af den fluorescerende pulverbelægning, pumpningen og gasfyldningen foregår i varmepumpeovnen, hvor spændingerne i glasrørene samtidig fjernes. Alt sker automatisk.

PHILIPS

Sv. Clement, plan.
Opmåling af Jens Højbjerg Petersen og Arne Han

Studier af romersk arkitektur i Pola
Lærer: Arkitekt Kjeld de Fine Licht.
Bent Juul Andersen, Flemming Hertz, Per Iversen, Jørgen Jørgensen, Jørn Ørum-Nielsen, Lauritz Jacobsen.

Studier i Korčula
Lærer: Arkitekt Johan O. Spreckelsen.
Thorkel Dahl, Birthe Bjørn Jensen, Anders Wester-gaard Jensen, Birgitte Lassen, Hans Dahl Nielsen, Jens Peter Storgaard, Ole Utoft Sørensen og Ol Ramsgaard Thomsen.

Islamisk arkitektur i Bosnien (Sarajevo)
Lærer: Arkitekt Per Iversen.
Birgit Cold, Ole Gerstrøm, Hanne Hermann, Vagn Hjorth, Ib Høgsbro Holm, Jørgen Blache Holm, Martin Jensen, Poul Ove Jensen, Poul Sørensen, Erik Willesen.

Undersøgelser af plads- og rumdannelser
Lærere: Professorerne Ejnar Borg og Gottfred Eickhoff. Torben Christensen, Kjeld Maltha Nielsen, Alvan Brønnly Pedersen, Kjeld Poulsen, Sven Wilhelmsen og Thomas Bang Termansen samt billedhuggerne Braun, Hanne Larsen, Knud Malling og Leif Olse

I forlængelse af studierejsen tog et udvalgt h under ledelse af arkitekterne Johan O. Spreckelse Per Iversen og Bo Jein støttet af Ny Carlsbergfond Jubilæumslegat til Ohrid for at studere landsbyda nelser nord for Ohrid og byzantinsk bygningskuns selve Ohrid.

Desuden deltog docent Mogens Krustrup, hvis a deling havde forestået den praktiske tilrettelægning rejsen.

Institutioner, firmaer og personer, der har støttet de studerendes indsamling til rejsen til Jugoslavien maj 1960

Thomas B. Thriges Fond, Carlsen Langes Legatstiftelse, Københavns Almindelige Boligselskab, A/S Dominia, Kalk- og Teglværksforeningen af 1893, Østifternes Kreditforening, Danske Arkitekters Landsforbund, A/S Velux, V. Kann Rasmussen & Co., A/S Tuborg Bryggerier, Novopan Træindustri A/S, Dansk Cement Central, Carlsberg Bryggerierne, Zøllner Johansen & Co., Ingeniørfirmaet Toft-Nielsen & Vallø A/S, Malerfirmaet Robert Rasmussen, Philips Aktieselskab, Aktieselskabet J. Petersens Beslagfabrik, Firmaet Carlsen & Plenge, Dansk Møbelplade- og Finerfabrik, C. Møllmann & Co., A/S Kristian Stærk, A/S I. Theilgaard, Malerfirmaet Th. Deleuran, Fritz Hansens Eftf. A/S, Bianco Lunos Bogtrykkeri A/S, Akti selskabet Martinit, Viktoria-Vinduet, Dansk Ga beton, aktieselskab, Aktieselskabet Rockwool, A De Forenede Vagtselskaber, Dansk Lyskopi A/S, A Hotaco, Nordisk Elektricitets Selskab, Politiken, Tøm rermester P. Jul. Hansen, Arkitekterne Sigvard Be nadotte og Acton Bjørn, Arkitekt Finn Juhl, Arkite Otto Frankild, Sigurd Rasmussen, K. T. Damgaar Jensen, Snedkermester Johannes Hansen, Civiling niør A. P. Hjortsø, Arkitekterne Carlo Odgård Aaby Sørensen, Malermester H. Thaarup, Arkite Gjerløv Knudsen, Arkitekt Sv. Fournais.

ENKEL KONSTRUKTION
SIKKER FUNKTION...

75%

CITO COMPLETT er anerkendt for sin effektive skylning. Skyllevandet fordeles med ca. 75% til skålens forkant - og skålens udformning giver en vandkaskade, som helt dækker vandspejlet i låsen - uden at der opstår hvirvler. Der opnås fuldstændig tømning med een skylning.

IFÖ

AKTIEBOLAGET IFÖVERKEN • BROMÖLLA

Generalagentur: MAX SIBBERN - Svanemøllevej 122 - Hellerup 9595

Praktisk skandinavisk samarbejde i byggeforskningen

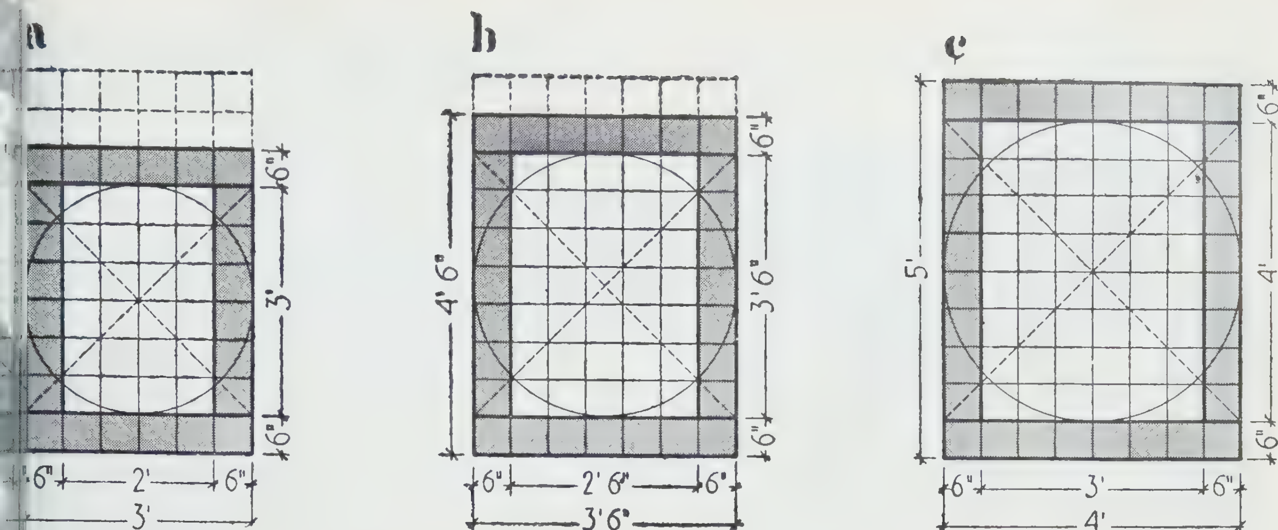
Øivind Birkeland: Ikke bærende yttervægge. Norges Byggforskningsinstitutt Handbok 11. Oslo 1960. 72 s. A5. Ill. Med et dansk tillæg udarbejdet af SBI. 4 s. Kr. 8,–. I boghandelen eller Teknisk Forlag.

Lette ydervægstyper, som ikke skal bære, men kun beskytte, er i de seneste år i stigende omfang benyttet især i kontorbygninger med bærende skelet, men også i boligbyggeri med bærende tværskillevægge. Disse nye vægtyper, „Curtain Walls" byder på en række nye konstruktionsproblemer, som ikke er fuldt afklarede i dansk byggeri.

Norges Byggforskningsinstitutt har netop udarbejdet en lille håndbog om „ikke bærende yttervegger", som gennemgår de vigtigste principper for disse vægkonstruktioner på en måde, som også må være af værdi for danske bygningsteknikere, der skal arbejde med ydervægge af denne art. Med velvillig tilladelse af NBI udsender SBI derfor den norske håndbog i SBI publikationsrække med et kort dansk tillæg om d særlige danske byggelovmæssige og klimatiske forhol

Håndbogen giver en kort teoretisk gennemgang principperne for konstruktion og kvalitetsbedømmel af „påhængsvægge", som man forsøgsvis vil kal disse vægtyper. Her behandles spørgsmål som fugt varmeisolering, kuldebroer, lydisolering, brandsikrin statiske og dynamiske påvirkninger, temperaturudv delse, solbeskyttelse af facaden, korrosion og renh delse. Hvad særlig angår det vigtige spørgsmål o vind- og regntæthed, går håndbogen ind for pri cipper, som til dels afviger fra praksis i andre eur pæiske og amerikanske lande, men som nu kan teor tisk begrundes.

Håndbogen gennemgår iøvrigt de vigtigste mate aler, som anvendes i påhængsvægge. I et kapitel o arbejdsudførelse behandles særligt spørgsmålet o tolerancer. Endelig gives en række eksempler, dels p vægge som er udført i Norge, dels på teoretiske ko struktioner foreslået af NBI.

lmatiske vindueskarme, sammensat af lige lange karmstykker (modulet er $^1/_2$'): a-3', b-$3^1/_2$', c-4'
duesåbningens (hullets) proportion: a 2–3, b 5–7, c 3–4
mens udvendige proportion: a 3–4, b 7–9, c 4–5
(Efter Zlokovič, Spomenik CIII Beograd 1953)

rkitekturskolens jugoslaviske studier

esultaterne af arkitekturskolens jugoslaviske studiejse ligger på et niveau, der bekræfter, at sådanne jser kan være et vigtigt middel til den højere skoling, m Akademiets omhyggeligt gennemarbejdede unrvisningsplan tilsigter. En forudsætning er naturvis, at rejseprogrammet tilrettelægges og gennemres af dygtige gruppeledere.

De elever, der var med i Jugoslavien, har allerede udvikling bag sig: De kan både iagttage og gengive, kan opfatte og analysere et uvant og inciterende ilieu. Det kan derfor ikke have været svært for lederne samle grupperne om de større opgaver, som blev get op, for eks. i Korčula, i Dubrovnik og i andre yer ved Adriaterhavets kyst.

Når jeg fremhæver denne kyst som studiested, er det, rdi jeg selv havde mit første møde som ung arkitekt ed de dalmatinske byer og huse og endnu husker ine reaktioner. Det var en tidlig morgen i marts 22. Jeg kom fra øst, fra det indre af landet og stod d af nattoget i Metkovič, en turist-fri, uanselig havney ved Neretvaflodens munding. I den lille by lejrede usene sig så naturligt opad det langsomt stigende jerg. Jeg havde nogle måneder i forvejen været i Iøgeltønder, der dengang var aktuel i arkitekturiskussionen på grund af sit helhedspræg. Her i Ietkovič stod jeg nu pludselig overfor en uventet, ngt stærkere form for arkitektonisk helhed, en næsten bstrakt forenkling, der skærpedes ved den stadige entagelse af visse særlige former. Det var første gang g var stillet overfor den fuldkomne enhed i det tekiske materiale for en hel by. Byggegrunden var klippen, murene sten fra klippen, taget store, utilhugne stenflager. Karmen i døre og vinduer var også sten, men den lettere bearbejdelige hvide kalksten, der brydes på de dalmatinske øer.

I det gryende lys gik jeg op langs gaderne, som fulgte bjergets skiftende skråning; skridt for skridt forandrede perspektivet sig for disse hårde, skarpkantede huse på en mærkelig overdreven måde. Det passede mig godt; i de år var jeg optaget af bevægelsens, den 4de dimensions, rumdannende virkning.

I Metkovič fandtes ingen *stil*. Det man så her, og i beslægtede byer, var et forenklet udtryk for en civilisation, som hvilede i sig selv. Denne primære, klippefødte husform har været udgangspunkt for den rigere arkitektur i de større bysamfund. Det er uden tvivl den, der har haft indflydelse på den tilbageholdende og ejendommeligt systematiserede benyttelse af de forskellige perioders stildetaljer.

Så rodfæstet og vel afbalanceret er denne civilisation, at den har holdt den sidste store ødelæggelseskrig stangen. Som den viser sig, også på et område som interesserer os her, omsorgen for de lokale arkitekturmindesmærker, har den vokset sig stærkere, mere modstandsdygtig i det ny Jugoslavien, hvor den støttes fra kommuner og offentlighed på en måde, der burde være forbilledlig for vore danske myndigheder.

Det må påskønnes, at vore studiegrupper, som overbevisende rigtigt skød de urbanistiske interesser i forgrunden, modtog al ønskelig støtte fra de kommunale forvaltninger, både når det gjaldt arbejdets praktiske og dets historiske sider.

Ejnar Dyggve

Udsigt over Sarajevo

Det tyrkiske Sarajevo

Sarajevo ligger som i en gryde. Om aftenen, når mørket er faldet på, svæver utallige lyspunkter over ens hoved, og tynde perlerader af lys forbinder dem på kryds og tværs i et fantastisk mønster. Minareternes sorte streger bryder lysmønsteret, og oppe fra mørket hører man som et spinkelt ekko af stemningen muezzinen kalde til bøn....

Sådan oplevede jeg første gang Sarajevo, og sådan ville jeg ønske, alle måtte møde byen. I denne time af byens rytme er det, som fornemmer man forbindelsen tilbage i tiden, aner helheden og menneskeligheden i et levende kulturmønster, forstår en sammenhæng, som ikke rummes i en opmålingstegning.

Da tyrkerne i slutningen af 1400-tallet besatte Bosnien, var der kun en lille landsby, Vhrbosna, på dette sted inde mellem bjergene. Den store karavanevej, Carigradski drum, som forbandt Adriaterhavskysten ned gennem Balkanhalvøen mod Konstantinopel, krydsede her floden Miljacka. Tyrkernes kultur og samfundsform satte hurtigt sit præg på landet og dets befolkning. I århundrederne før havde den græsk- og den romersk-katolske kirke med vekslende held søgt at gøre sin indflydelse gældende. En ny trosretning, den bogumilske, havde fundet stor udbredelse, men var blevet stemplet som kættersk, og blev bekæmpet fra begge sider. Man har forklaret den store omvendelse til Islam, som fandt sted efter tyrkernes besættelse af Bosnien, dels som en reaktion efter de tidligere forfølgelser, og dels som følge af at den tyrkiske religion i langt højere grad svarede til den bogumilske tro.

Vhrbosnas beliggenhed centralt i landet hvor fle vigtige veje krydsedes, gjorde den til et vigtigt pun for tyrkerne. De befæstede en højde oven for bye og i ly af denne udviklede Sarajevo sig. Først k herbergerne, karavanseraj'er og han'er, og disse ig trak handlende og håndværkere til. Rundt torvepla sen, som lå nede ved Miljacka hvor vejene samled opstod et basarkvarter, čaršija, de tyrkiske statholde lod en række offentlige bygninger opføre, og li efter lidt udviklede boligkvartererne, mahala'er, ud langs vejene og op ad bjergsiderne.

Mod slutningen af 1500-tallet havde Sarajevo, sc nu var hovedstaden i Bosnien, omkring 50,000 in byggere, 100 moskeer, to kirker, en synagoge, t medres'er (gymnasier), en mængde mekteb'er (folk skoler), seks hamam'er (offentlige bade), tre be stan'er (markedshaller), mangfoldige daire'r (lag bygninger), en stor mængde han'er (herberger) o kring 1000 basarer, og 10,000 boliger som omgivet grønne haver dækkede skråningerne på begge sid af Miljacka-floden. Over denne førte fire træbroer og t stenbroer. Byen blev gennem et system af vandledni ger forsynet med vand fra talrige kilder i og ud for byen.

Lidt mere end et århundrede var nok til at ska denne storby, hvis tyrkiske del stadig i sin rige man foldighed har en grundtone, et fællespræg, der be kan karakteriseres som respekt for mennesket, en me neskelighed i sin skala, i sit hensyn til naboen, i fælle skabet. Det vi havde sat os for i forberedelserne og rejsen, var at søge at belyse dette helhedspræg – sa

[sa]mmenhænget. Jeg deltog i sin tid i en rejse til Rom, [h]vor vor gruppe skulle måle en bro over Tiberen op. [D]et var en smuk bro og på mange måder interessant, [m]en den hang så at sige frit svævende i luften. Den [va]r for os elever en isoleret ting i en stor helhed, som [vi] manglede forbindelsen med, og ikke kunne få tid [til] at gøre os bekendt med. Bagefter blev opmålingerne [in]dlemmet i Akademiets samling af lignende løsrevne [fra]gmenter til glæde for en eller anden specialist.

[Al]Akademiets rejser må være for de studerende. De [m]å tjene det formål at bringe dem i kontakt med en [st]ørre verden, lære dem at se i sammenhæng og med [of]dlevelse, berige dem, så de kan bringe noget med [si]g hjem, der ikke blot behøver være tegnet smukt og [på] Whatmanpapir.

I en bog om bosnisk arkitektur er der denne beskri[ve]lse af Sarajevo: „Vejen er rygraden, bjergsiderne [k]roppen, basaren er hjertet, det grønne lungerne, og [b]oden er byens sjæl".

Det er den jugoslaviske arkitekt, professor Neidhart, [e]n gammel medarbejder hos Le Corbusier, som har [gi]vet dette enkle og sande billede af byen. Han var [vo]r utrættelige fører, som ubesværet af sine 70 år viste [os] alle sider af Sarajevo med en ildhu, så vi andre [va]r segnefærdige af træthed. Han var elskelig, når han [d]emonstrerede hvorledes de tyrkiske gravsten stod og [k]onverserede, og i gensidig høflighed bukkede og [n]ejede til de faldt på næsen. Eller når han med be-

Tyrkiske gravsten. Akvarel af Hanne Hermann

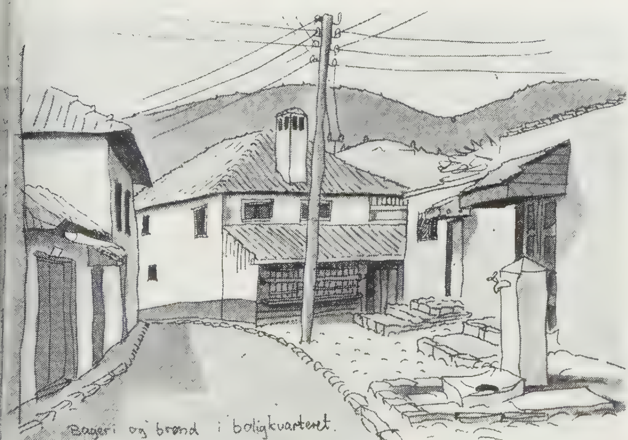
gejstring udmalede samspillet mellem minareternes og poplernes lodrette linier i kontrast til de runde kupler og saddeltagenes vandrette tyngde. Samme uforbeholdne hjælp fik vi fra arkitekt Jankovič, som under et besøg i efteråret fortalte os om Sarajevo og senere hjalp os med praktiske problemer på stedet, og fra ingeniør Bejtic, som var en kapacitet inden for tyrkisk arkitektur og stillede sin tid og sin viden til vor rådighed.

Vort hold bestod af 10 studerende, og for at belyse emnet så alsidigt som muligt, gik vi frem efter en opdeling i opgaver på stedet.

Det var naturligt at prøve at fortsætte arbejdet fra rejsen til Istanbul i 1959, og at belyse den tyrkiske provinsarkitektur i Sarajevo med denne baggrund. Hvor man i Istanbul havde beskæftiget sig med basarkvarteret ud fra byplanmæssige forudsætninger, ville vi undersøge en enkelt basargade og bygningerne i basaren. Overfor arkitekt Sinans monumentalarkitektur ville vi opmåle en mahala-moske som et eksempel på folkelig, anonym arkitektur. Mahala-dannelserne og bolighusene var emner, som kunne ses i relation til studiet af de tyrkiske byhuse i Istanbul. Som et sammenbindende led var der nogle, som beskæftigede sig med inventaret i husene og basaren, med brønde og andet gadeinventar. Det er klart, at bredden af emnevalget og det lille antal deltagere umuliggjorde en minutiøs fordybelse i de enkelte ting, men det var med fuldt overlæg i et forsøg på at belyse helheden. Derfor valgte vi også skitseformen i opmålinger, frihåndstegning og fotografering. Vi fandt frem til tidligere opmålinger, vi gjorde nytte af vore kontakters viden og interviewede dem om boligvaner, dagligliv, religion og historie. Jeg har valgt at lade de studerendes arbejder fortælle om det resultat, vi nåede frem til.

Per Iversen

Čaršija og mahala tegnet af Martin Jensen

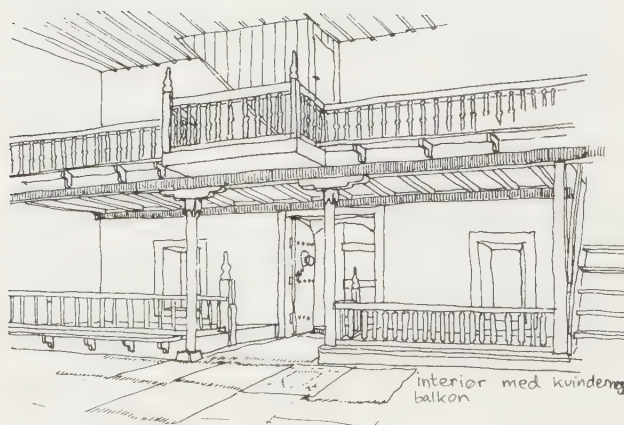

Akvarel af Hanne Hermann

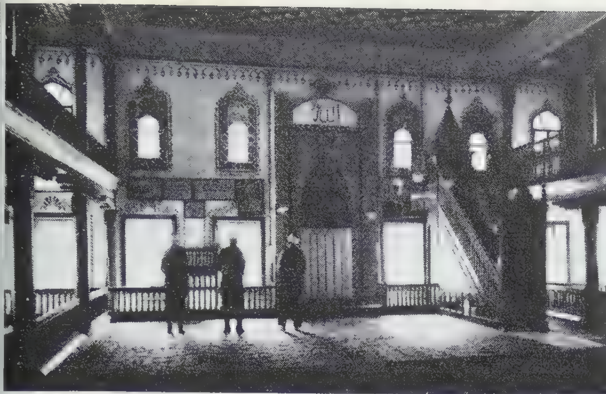

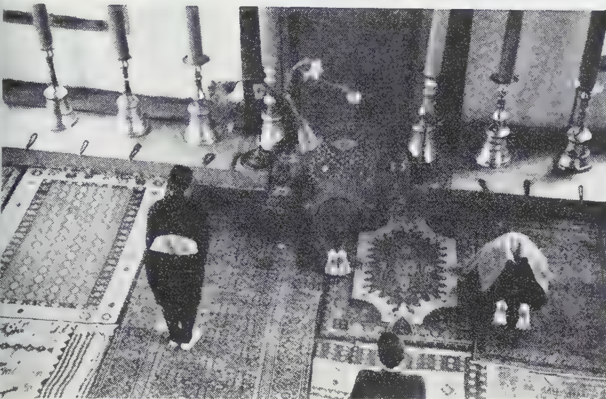
Mahala-moske, 1: 400. Opmålt af Martin Jensen og Ole Geerstrøm

Moskeer og tekija

ved Martin Jensen og Ole Geerstrøm.

I boligkvartererne danner de små, beskedne moskeer samm
med en brønd og et bageri kernen i en mahala, et boligkvart
Moskeen er bygget af de samme materialer som husene, hvi
kalkede lermure af soltørret tegl armeret med et lægteskelet, og
stort udkraget tegltag, som beskytter murene. En lille træminar
accentuerer mahala'ens vandrette linier i mure og tage. Moske
ligger tilbage i en gårdhave med træer og nogle af de smukk
udhuggede gravsten. En høj mur med gitteråbninger skærmer
mod gaden, men bryder ikke den visuelle kontakt i modsætni
til boligerne, hvor ingen åbninger i murene tillader indblik. F
den lave port med det lille tag og de store beslag leder en brola
sti hen til den hævede sofa eller trijem foran moskeen. Dette er
overdækket forplads til moskeen, en overgang fra gadens larm
andagtens ro. Her samles man inden gudstjenesten efter at ha
forrettet den rituelle tvættelse ved moske-brønden, og her efte
lader man skoene, inden man betræder selve moskeen. Indgang
facaden er bemalet, her med et småmønstret bladmotiv. Moskeen
indre er et kvadratisk rum med kalkede vægge, tæppebelagt gu
og et mørkt træloft, de samme elementer, som går igen i boli
husene. Midt for i væggen modsat indgangen, vendt mod Mekk
er en niche, mihrab, hvor imam'en, præsten, står, når han led
fællesbønnen. Til højre herfor er en slags prædikestol, mimber,
til venstre en læsepult, curs, hvorfra koranen læses. På begge sid
af mihrab står legemstore elektriciferede „stearinlys", og på in
gangsvæggen er et galleri, mahfil, hvor muezzinen står und
bønnen. Rummet i moskeen virker spartansk i sin beskedne u
smykning og mangel på inventar, men har en ro og enkelthed, d
stemmer til andagt.

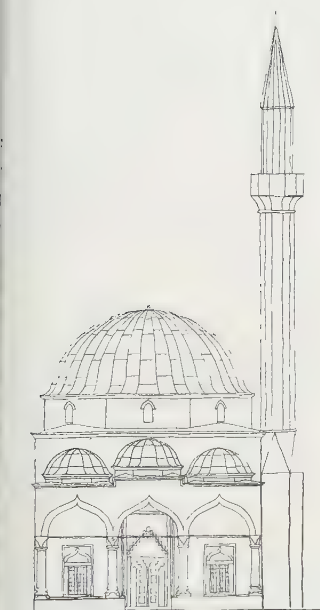

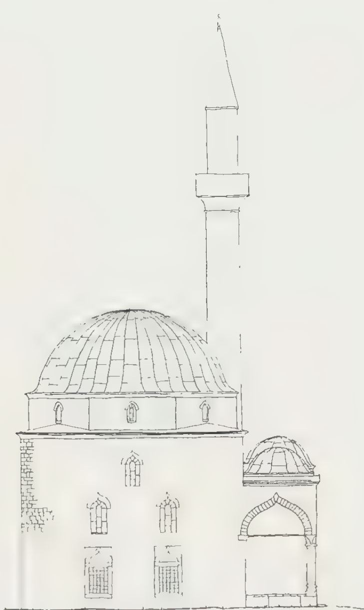

Det indre af en moske fra Travnik, og et billede fra fællesbønnen

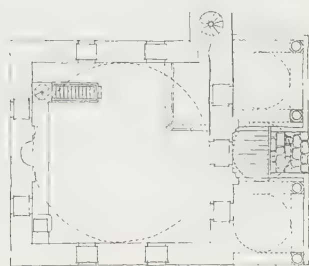

Ali Pašina-moskeen

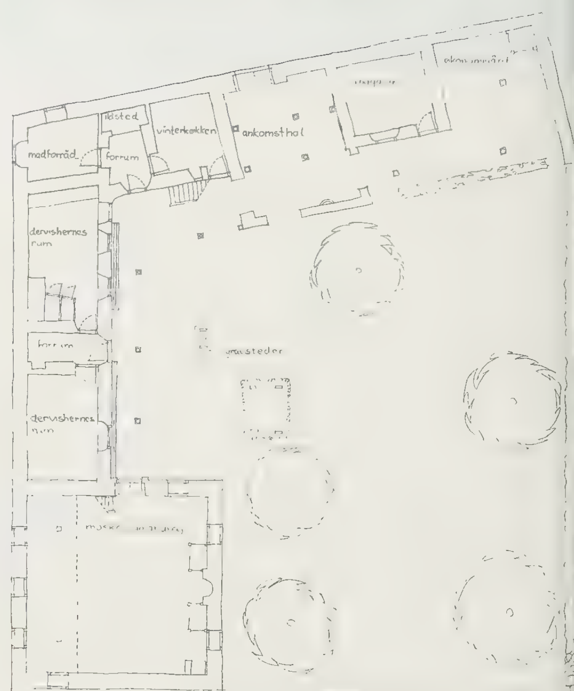

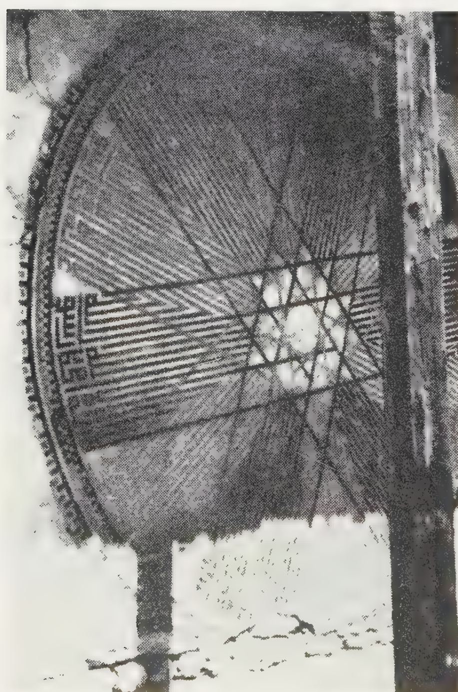

Ali Pašina-moskeen. 1:400. Den er bygget i midten af 1500-tallet og er en af de få moskeer i Bosnien, som står i sten. Den udmærker sig ved en enkelhed og renhed, en balance i proportionerne, der gør den til en af de smukkeste i Sarajevo

Sinans tekija. Plan og facader, 1:400. Den islamske mystisisme bragte dervisj-ordenen til Bosnien. De fik egne bygninger, hvor deres ceremonier fandt sted. Et af de bedst bevarede er det viste tekija fra 1640. Foruden sine arkitektoniske værdier har det nogle interessante, kaligrafiske vægmalerier, som billedet herunder viser et udsnit af

ligkvarterer

Ib Høgsbro Holm, Vagn Hjorth, Poul ensen

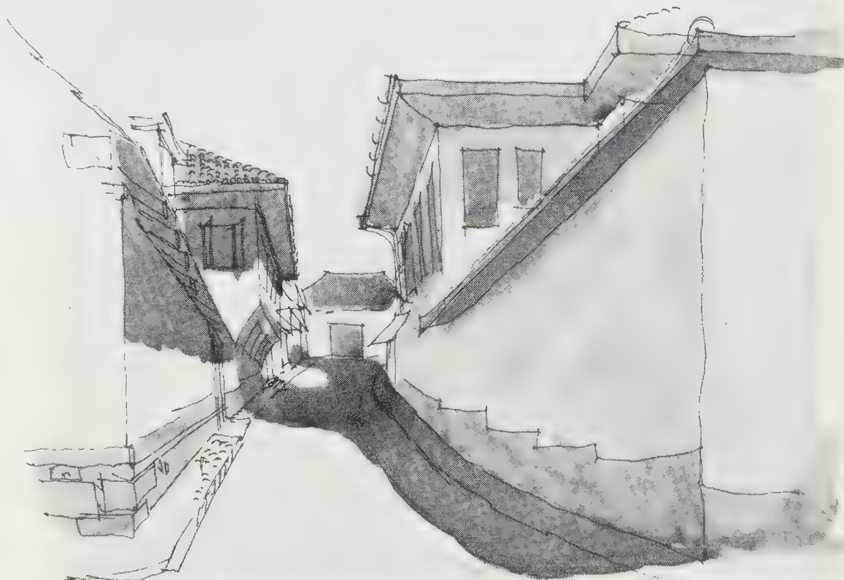
ligkvartererne er delt op i mahala'er, r kan karakteriseres som naboskabsheder med ca. 100 huse, der samler omkring en moske, den fælles brønd et bageri. Det orientalske hus er ikke ienteret mod solen, men mod udsigten. usene ligger op ad bjergskråningerne ed gårde imellem, således at alle får ulighed for udsigt. Herved opstår to rakteristiske gadebilleder, et horisonlt der følger terrænkurverne, og et rtikalt på tværs.

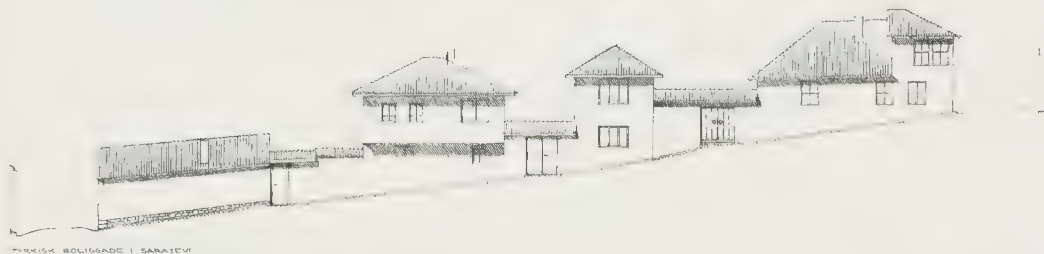
Hvidkalkede mure lukker mod gaden kun en træport ind til gården giver lgang til huset.

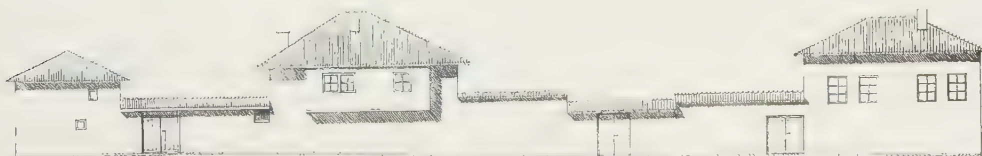
Ved siden af porten er ofte et lille emspringende gittervindue. Overagen er udkraget ud over gadelinien m en karnap, doksat, hvorfra man har dsigt ned ad gaden.

Sammen med de store tegltage daner det et levende, facetteret gadebillede undet sammen i et fælles kubisk formprog og et fælles materialevalg. Hvor ere gader løber sammen og danner et ørre gaderum, ligger brønden som et kulpturelt udformet stenbassin, enten forbindelse med moskemuren eller ritstående. Her finder vi også bageriet, om består af en stor, hvælvet ovn med ndfyring direkte ud mod gaden. En lisk med de udstillede brød står helt remme i gadelinien, og man må tage ig i agt, når bageren med en lang stang ætter brød ind, og imens spærrer den halve gade.

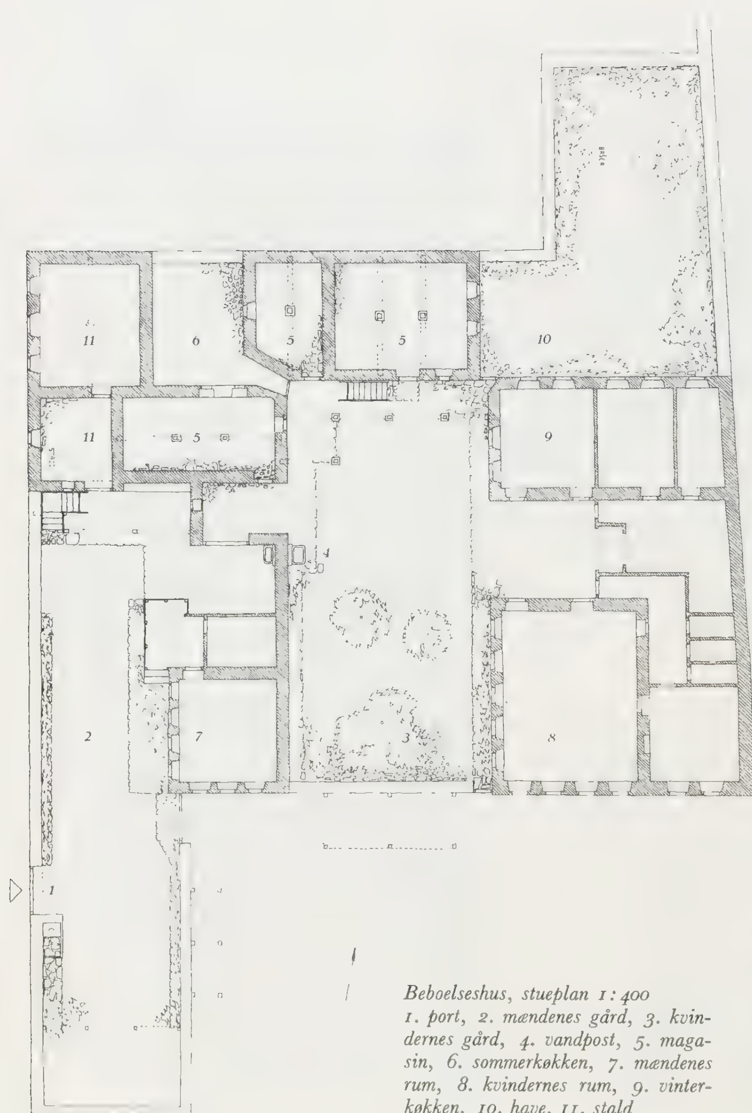

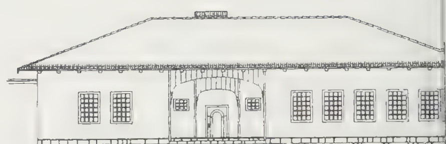

Eksempler på vertikalgade og horisontalgade. 1:400. Opmålt af Ib Høgsbro Holm, Vagn Hjorth, Poul Sørensen. Akvarel Hanne Hermann

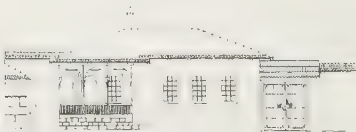
Beboelseshus, stueplan 1:400
1. port, 2. mændenes gård, 3. kvindernes gård, 4. vandpost, 5. magasin, 6. sommerkøkken, 7. mændenes rum, 8. kvindernes rum, 9. vinterkøkken, 10. have, 11. stald

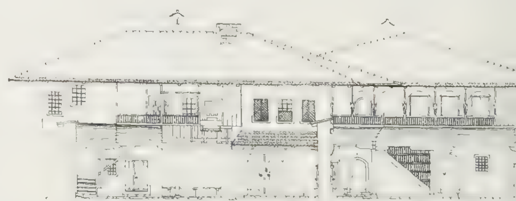
Kvindernes afdeling

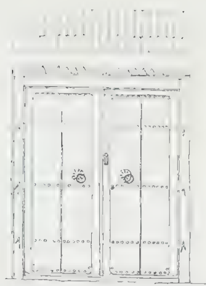
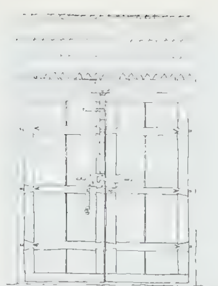
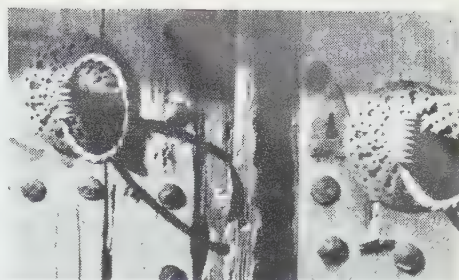
Gadefacade

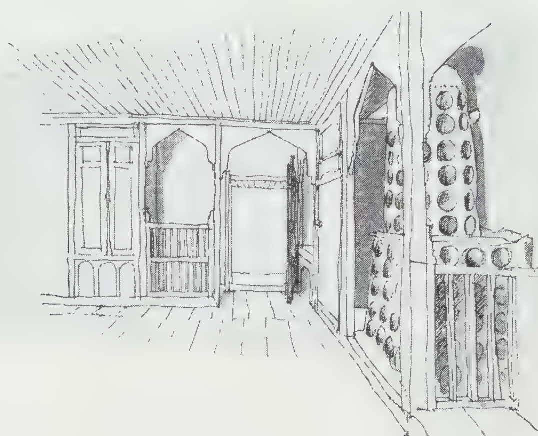
Mændenes afdeling

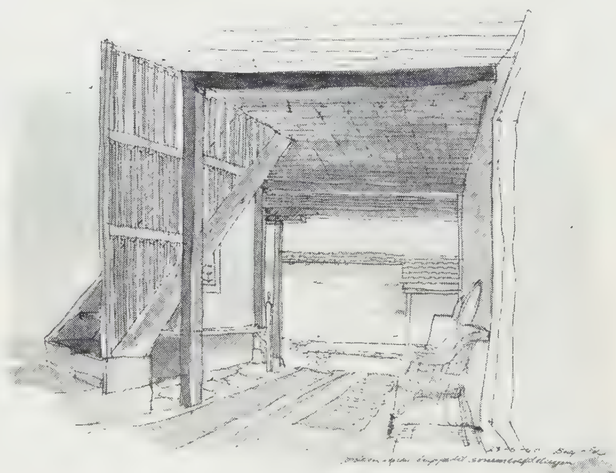
Hovedhuset med sommerboligen i overetagen. Mænden[...]
til venstre, kvindernes til højre

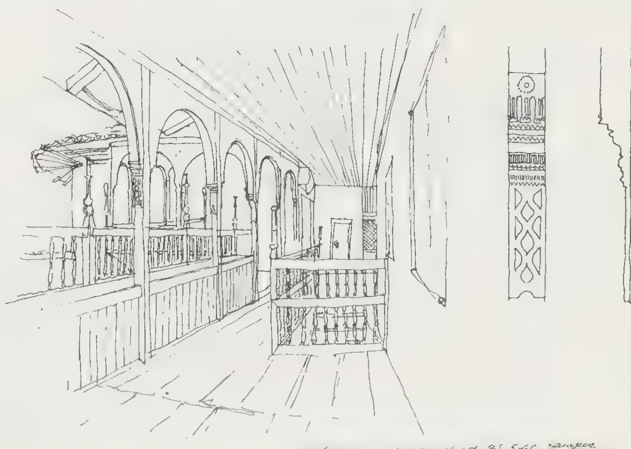

:en overdækkede træport er bred nok til at slippe et belæsset mulddyr igennem. De smukke beslag virker både som håndtag og dørhammer

Interiør med skabsvæggen, musanderluk, som foruden at rumme opbevaringsplads, også har en ovn og et baderum ved siden af. En indmuret vandbeholder sørger for varmt vand til en bruse.
I midten trappe til sommerafdelingen.
Nederst kvindernes divhana med en detaille fra de udskårne stolper.
Perspektiver på denne og den foregående side er tegnet af Birgit Cold

Bolighus i Sarajevo

ved Ib Høgsbro Holm, Poul Sørensen, Vagn Hjorth

Det viste hus er et eksempel på en større bolig med en klar adskillelse i en mands- og en kvindeafdeling. Adgangen til huset sker gennem porten ind til mandsgården, muska avlija, hvor mændene havde deres vinterbolig i husets nederste etage. En udvendig trappe fører op til sommerboligen med en åben veranda, divhana, hvorfra der er adgang til de øvrige rum. Bag mændenes gård ligger kvindegården, zenska avlija, Kvindernes hus er ligesom mændenes delt op i en sommer- og en vinterbolig. Her levede også drengene til de var så store, at de kunne optages i mændenes rækker. Fra divhanen i øverste etage, som med sit åbne trægitterværk er den foretrukne opholdsplads i den varme årstid, er der en vid udsigt over byen og bjergene. Rummene er hvidkalkede med trælofter og tæppebelagt gulve. Indgangsvæggen optages af en skabsvæg, musanderluk, med ovn, baderum og opbevaringsplads. Træværket i lofter, skabe og døre er ofte pragtfuldt udskåret. Langs de tre andre vægge er en gennemgående divan, som i de øvre etager går ud i karnappen, så man herfra har udsigt ned ad gaden. Det er de samme grundelementer, der går igen i husene, men ofte med store variationer. Kombinationen gård-sommerbolig-vinterbolig skaber et differentieret milieu der vidner om en stor boligkultur. I sin helhed, i disponeringen, og i detaillerne er den præget både af fællesskabet, og af hensynet til den enkelte og privatlivet.

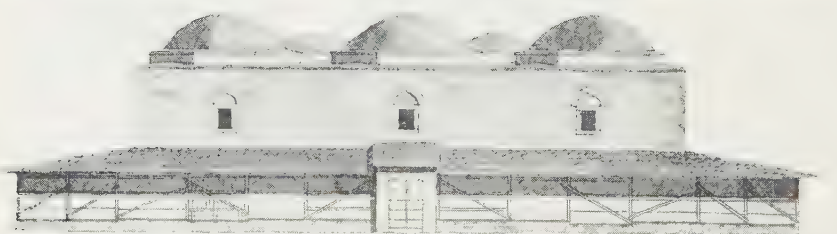

Basarkvarteret

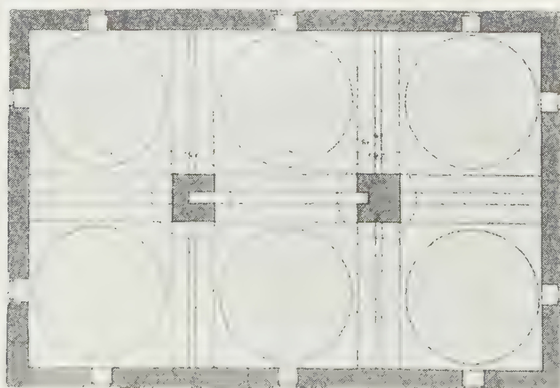
ved Ove Jensen, Erik Willesen, Blache I

Sarajevos basarkvarter, čaršija, ud lede sig på det flade areal nede floden, hvor vejene løb sammen. T kerne grundlagde det, og det blev e de største på Balkan med 57 forskel håndværk i sin blomstringstid. Ru om de offentlige bygninger, mosk bade, markedshaller og gæstgiverier førtes et netværk af gader, der rumm hver sit håndværk, og som stadig ba sine tyrkiske navne, guldsmedegad sandalmagergaden, rebslagergaden o.

Håndværkerne var organiseret i der udviklede sig til en betydelig ma faktor i byens liv. Basarbygninge blev bygget som helheder og var fæll eje. I dag er en stor del af basaren re ned. Med industrialiseringen er udsætningen for denne form forsvund Kun hvor håndværket er luksusbeto som ved smykker, smukke kobbert og turistvarer, har det mulighed for overleve.

Brusa. 1 : 400. Dette magtfulde bygningsv er den sidste markedshal i Sarajevo fra tyrkiske tid. Tegningerne viser den som var før de omliggende butikker blev revet n I sin tid blev der solgt silke fra Brusa, de navnet

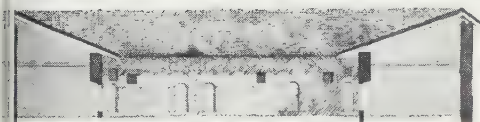
n af de bedst bevarede gader er Kazandziluk, kobbersmedenes de. Her møder vi håndværkeren som for flere hundrede år den, ifærd med at hamre sine gryder og kander ud.

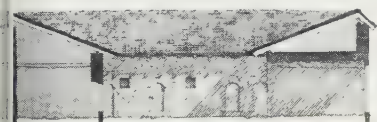
Værkstederne og butikkerne er bygget i bindingsværk og hviler i store stenblokke med gulvet hævet op over terræn. Gade-caden lukkes ved træskodder, der er delt vertikalt, i tre dele. år butikken åbner, klapper man de to øverste dele sammen og ster dem til taget, medens den nederste føres ud og ved hjælp små ben bliver til en bænk. Rummene er små, 6–10 m^2. I bbersmedens basarer er der bag butikken et værksted med en se og blæsebælg. I selve butikken sidder kobbersmeden oppe på stor træstamme som danner arbejdsbænk for ham, og hvori an har en række huller, som han stikker sine formjern ned i. ver disse banker han sine kander og fade ud.

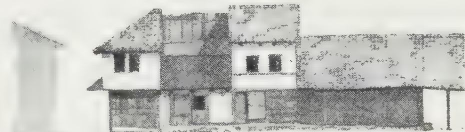
Basaren genlyder af liv og virksomhed. Fra kobbergaden med n evige hamren, fra torvet hvor sigøjnere med lokketoner for-ger at få folk til at købe deres fløjter, og fra vandets brusen, når et blander sig med folks snakken og råben. Disse små butikker, vor man kan gribe fat i tagskægget på begge sider af gaden, om an vil, de ligger side om side som en stor blok dækket af et fælles g. De udtrykker noget kunstnerisk som ikke er konstruktioner ler de enkelte objekters arkitektur, men helheden, det hele aršija. Fra dette tagskæg over de teglhængte tage op til de store g små kupler, helt op til minareterne og de høje popler. Og bag em bjergskråningerne hvor husene ligger spredt som hvide letter i et grønt tæppe. Billedet er fuld af harmoni, ro og udtryks-ldhed, billedet af en gammel kultur.

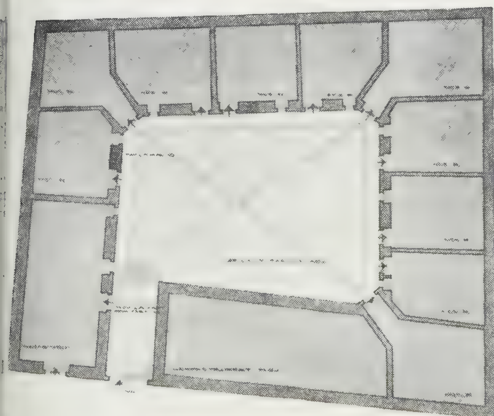

Daire og basargade 1 : 400 opmålt af Ove Jensen, Erik Willesen og Blache Holm
Efter en stor brand i 1700 opstod der en speciel magasintype i Sarajevo. Omkring en fælles gård grupperer sig en række stenmagasiner som kun havde en eneste kraftig jernport ud til gaden

Sv. Clement, de kristnes kirke under 500 årige tyrkiske okkupation

ALLE FOTOGRAFIER AF PER IVERSEN OG OLE RAMSGAARD

Ohrid

Støtte fra Ny Carlsbergfondets mindelegat muliggjorde en gruppes studier af en kirkebygning og et landsbyanlæg i Ohrid i Makedonien.

Ohrid ligger i dag afsides i det sydvestligste Jugoslaviens sværttilgængelige bjergegne med Albanien langs Ohridsøens vestbred. Om denne højtbeliggende (695 m o. h.) og for sin fauna verdensberømte sø lå allerede i 6. århundrede f. kr. korinthiske kolonier af mykenetype. Filip II, der erobrede landet år 334 f. kr., byggede et fort her for krigen mod Illyrien og kaldte stedet Lihnidos (skinnende, lysende) efter det karakteristiske refleksiys fra søen. Under romersk – og fra år 395 byzantinsk – domination blomstrede Lihnidos (Ohrid) som handelsstation på Via Egnatia, hovedvejen over Balkan mellem Rom og Byzants. Allerede fra år 343 blev Ohrid episkopalt hovedsæde og den har lige siden været et religiøst og kulturelt center med kulmination da zar Samueli i år 969 dannede en stor balkanstat (969–1014) og gjorde Ohrid til hovedstad og til patriarkalt centrum for en uafhængig autokefal kirke. Samueli byggede tillige en fæstning. Efter slavernes invasion i 6.–7. århundrede flygtede grækerne og bynavnet ændredes til Ohrid (af Bo-xpud = på klippen). Sin første slaviske biskop – Clement – fik Ohrid i 893 med indvielsen af slavernes ældste kulturmonument Sveti (sct) Pantelejmon (den nuværende Imaret Dzamija moske).

Ohrid forblev – med afbrydelser – iøvrigt under byzantinsk domination til tyrkernes occupation (1395–1912). Et mislykket oprør mod Muhammed II i 1466 medførte at de fleste kristne kirker indrettedes til moske'er og at grækerne senere igen blev dominerende. Under denne nygræske periode, der varede til omkring

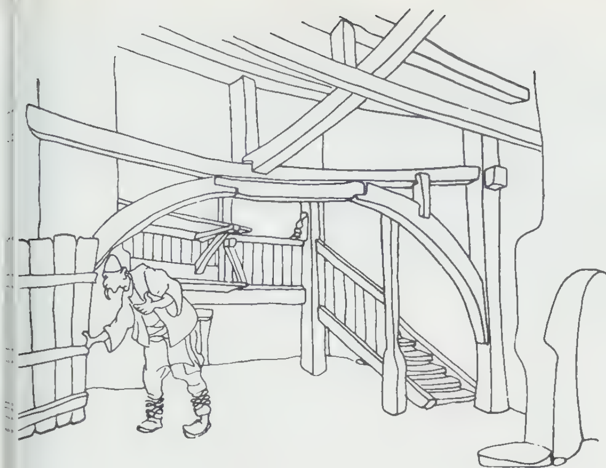

Plan af Ohrid: 1. Samueli's fort, X. årh., 2. Sv. Sofia, XI. årh., Sv. Clement, XIII. årh., 4. Imaret moskeen, XVIII. årh. (den tidl. Pantelejmon fra IX. årh.), 5. Sv. Kaneo, XIV. årh.

Stortern: Bykvarterer på syd-sydøstskråninger. Småtern: De tætte, c trale bykvarterer. A: Fiskeri- og handelskvarterer, B: Boligkvarterer, Muselmandskvarter inden for den gamle bymur, D: Butikskvarteret, Muselmandskvartererne på plant terræn

Via Egnatia. Den romersk-byzantiske vej over Balkan

r oven tv.: *Indgangsetagen i et Ohrid-hus*

r oven th.: *Gadeperspektiv tegnet af Hanne Hermann*

midten: *Skitse af trappegade i Ohrid – Metodi Patcheo*

ederst: *Portgadehus ved gaderne Samueli (1) og Temuetsa (2). Søen er k. 4, beboelsesindgang mrk. 5 og indgang til økonomiafdelingen mrk. 6*

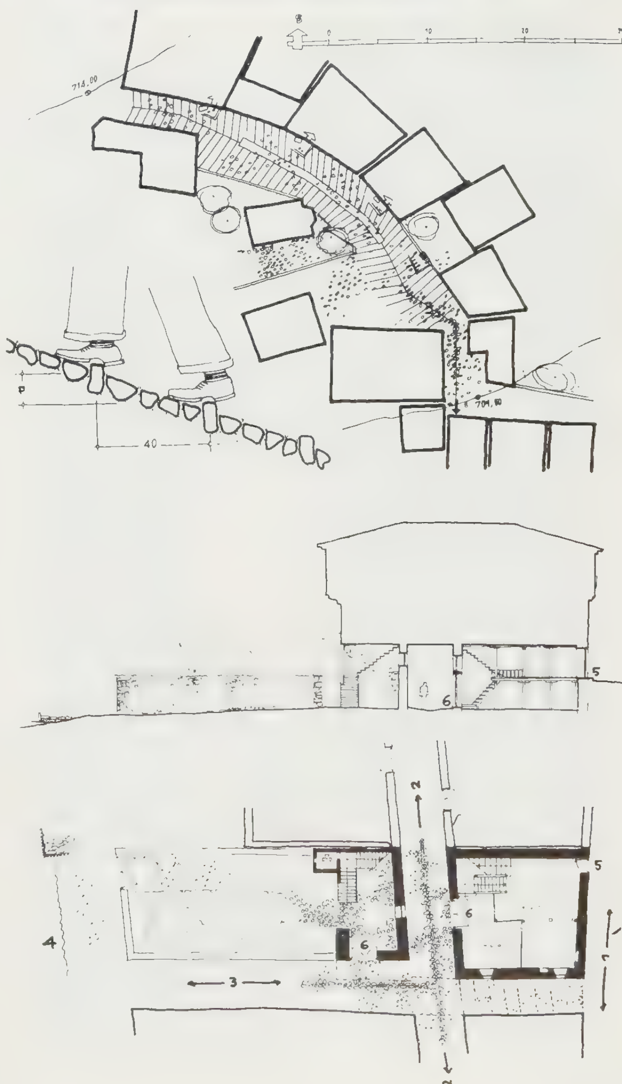
370 udvikledes betydeligt pelsberederi og sølvforarbejdning i byen. I 1912 kom Ohrid under Bulgarien, a 1915 under Serbien og i 1914–44 igen under Bularien indtil Makedonien endelig i 1944 fik selvstændighed som republik i den federative statsdannelse ugoslavien.

Makedonien er i dag opdelt i 7 amter. I Ohrid amt r der 7 kommuner, der har stor selvbestemmelsesret. princippet er alle overmyndigheder kun coordinende, teknisk og politisk.

Den evolution der siden krigen er sket i dette område og Makedonien iøvrigt er fantastisk. Analfabetismen er faldet fra 70 % i 1931 til 35 % i 1953, traktorer afløser træplove, kraftværker, veje og industrier ygges i rene naturlandskaber og snart vil vel også e smukke håndlavede brugsgenstande og folkedragter afløses af Jugoplast og industritekstiler.

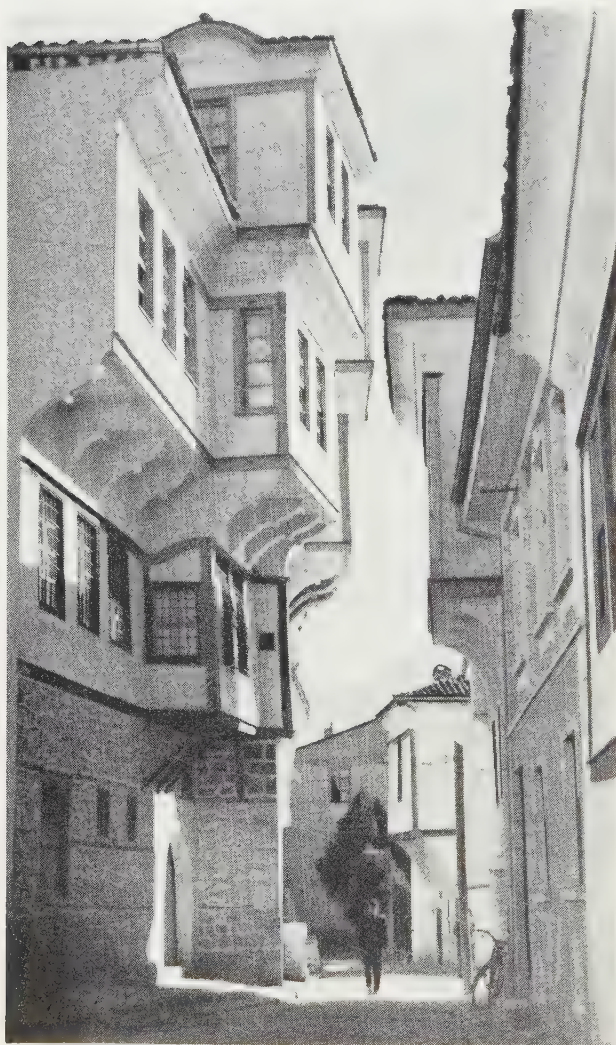
For Ohrid-egnen udarbejdede arkitekt Pantolic (senere Unesco-ekspert) i 1954 en foreløbig by- og egnslan, der nu efter grundigere analyser er revideret f et centralt rådgivende byplankontor i Skoplje. Herefter tænker man sig at bevare ikke alene Ohrids ærdifulde gamle bykvarterer, men også det væsentligste af mange landsbyanlæg og områder af arkæologisk interesse og endvidere at udvikle den skønne gn til Makedoniens primære rekreationscenter. Der r derfor planlagt bygning af en række hoteller langs øbredden. Man vil iøvrigt ikke opbygge lokale erhverv, idet: „De, der vil forbedre deres kår, må tage il industricentrene".

Det har været en stor oplevelse at se disse samfund en tid, hvor århundreders udvikling i det øvrige Europa nu skal indhentes uden overgang. Man kan

Interiør fra Sv. Naumkirken

Robe-huset. Nu bymuseum

here se træplove og Massey Harris i virksomhed samme mark.

Lihnidos-Ohrids to historiske betegnelse, henhol vis „den lysende“ og „på klippen“, karakteriserer s dets væsentligste træk: Det skønne diffuse lys fra sø over byen på bakken. Øverst ligge de betydelige res af Zar Samuelis borg Uč Kula og ned ad sydsk ningen til søbredden er kirkerne spredt mellem krist borgerhuse. Udenfor den tidligere med mur hegne gamle by kaldet Varos ligger på slettelandet mus mandskvartererne og yderst langs søen moderne hot ler etc. Imellem de to bydele løber butikskvarte fra søen og rundt langs bakkens fod. Mens det muha medanske hus er i én etage med have og hegnsmu er byhusene indenfor murene vertikalt opbyggede m udkragninger og gadeoverbygninger og eventuelt m en altan (čardak), som hovedsagelig ses hvor bygh ren har været håndværker. Seklers kamp for plads udsigt over søen har skabt en forunderlig formrigdo og skønne intime gaderum med hovedforløb lan højdekurverne og mod hovedkirkerne Sv. Sofia Sv. Clement.

Sv. Sofia er et betydeligt og smukt kirkeanlæg b stående af en basilika med et påbygget meget st narthex med hjørnetårne og et mellemliggende etages arkadeparti. Kirken menes bygget over basilika fra Konstantins tid. Den indrettedes eft oprøret 1466 til moske. Om denne kirke og de restaurering har Unesco udsendt en publikation (n IV i serien: Musees et Monuments).

Da den i 893 indviede Sv. Pantelajmon blev udst ret med minareter og andre nødvendigheder f muhammedansk kult blev Clements jordiske rest flyttet til den af Progon Zgur i 1295 byggede og m samtidige fresker (v. Entihije og Mihailo) smykke Sv. Bogorodica-Perivlepte, der så fik navnet S Clement. Denne smukke kirke blev under den ov 500 årige tyrkiske okkupation de kristnes hovedkirk Da gudstjenesten måtte holdes skjult byggede m til processioner o. lign. den karakteristiske – sikke meget hastigt og vel kun for midlertidigt brug o førte – udbygning om kirkens 3 sider. Sv. Cleme har gennem de seneste år været under en restaurerin der ser ud til helt at ville skamfere dens tidlige charme. Ikonostasen er ført til et museum i Skoplj og freskerne – der før var tilsodede mere og me opad mod hvælvingen med de små lysspalter, hvorve rummet besad en dyb varme og ro – er nu afvasket c lysåbningerne gjort større. Sv. Clement blev opmå under ledelse af arkitekt Spreckelsen, der forment nærmere vil behandle dette emne når han vender hje fra Tyrkiet.

Nogle borgerhuse i Ohrid og byens hele „gaderum rytmik“ blev studeret af et hold under ledelse professorerne Borg og Eickhoff. Allerede før krige fredededes en del enkelthuse, men nu er den gam bykerne som en helhed blevet erklæret som nationa monument og en del af bygningerne er restaurere f. eks. det fantastiske Robe-hus, der nu rummer by museet.

el af landsbyen Galičnik

andsbyanlæg ved Ohrid

Efter Dubrovniks skarpkantede mure og regelrette use og gader, bygget efter strenge byggelove blev nakedonerbyernes jordfødte charme en særlig stor plevelse. Vi så her huse og byanlæg, der er groet rem til færdige organismer under det mere end 500 rs tyrkiske herredømme. Da tyrkerne i slutningen f 1300-tallet invaderede landet, dannedes kolonier af lygtende slavere i de særttilgængelige bjerge nord or Ohrid.

Landsbyen *Galičnik* har bevaret ældgamle makedonke byggetraditioner og udviklet en høj håndværksmæsig standard. På de stenede bjergmarker var der god plads til at bygge, men de små afgrøder gav knapt nok hvad kreaturerne kunne æde. Derfor drog byens nænd hver vinter viden om som håndværkere især til Lilleasien og Ægypten, mens kvinderne passede kvæget, vævede og bar børn derhjemme. På én dag, den 12. juli, blev alle årets bryllupper holdt og byen har it særlige og meget smukke bryllupshus. De folklorisiske elementer er endnu stærke, men også her på retur.

På den kollektive tæppefabrik arbejder mændene nu med imiterede orienttæpper. Byens huse er ganske homogent bygget med stenmure og -tage, og deres udformning afviger kun i den udstrækning, terrænet ved hvert hus har nødvendiggjort. Kun den indbyggede čardak (finstuen) fremtræder normalt med træfacade. Man anvender her som regel kun træskifter i murhjørnerne, selv om disse på grund af det skrånende terræn kan blive 3–4 etager høje.

Byens huse ligger spredt uden skel og uden noget udviklet vejnet udover det net af stier, kreaturerne har trådt. Det hele kan minde om en stor løsdriftstald.

Parti fra Galičnik

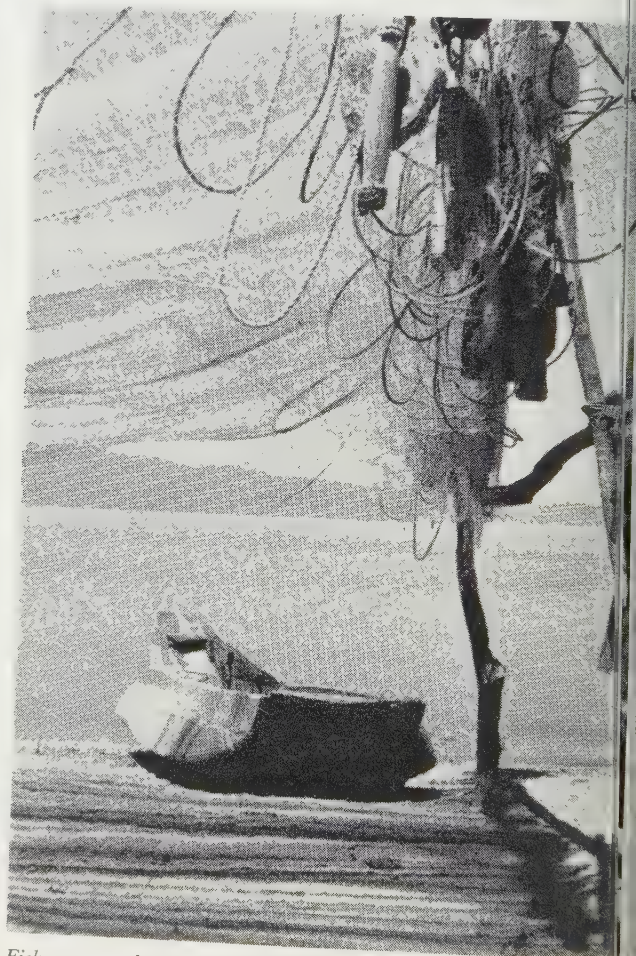
Parti fra landsbyen Janče neden for Galičnik

Landsbyen Peštani ved Ohridsøen. [...] skabet blev skitseopmålt af Arne H[...] og Jens Højbjerg Petersen

Primitivt pumpehjul ved Ohridsøens bred

Fiskerne anvender både, der ikke har ændret udseende i århundreder

…sigt over landsbyen Peštani

…en den usædvanlige homogenitet – det stærke åndelige fællespræg – bevirker at husene knyttes sammen … en stærk enhed af stor skønhed.

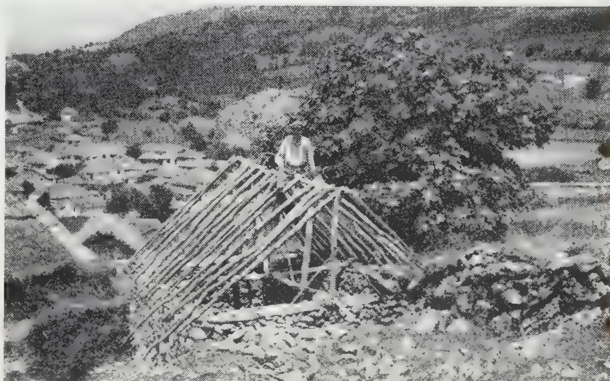
Peštani ligger tætbygget langs Ohridsøens østbred, …ed huse af soltørrede brune lersten og røde tegltage. …vert hus er hegnet med en løs stenmur med grenværk …er. På et plateau over byen mod øst har hvert hus … sæterhus hvert med en cirkulær hestetærskeplads. …erfra strækker markerne sig op ad bjergskråningen. …est for byen ligger byens anseelige vandfront gen…mskåret af en vej. Her i vandkanten foregår en …asse. Her bleges og valkes, vaskes og snakkes mens …ændene fisker fra de ældgamle smukke både, og alt …det sitrende diffuse lys fra søen.

Før var landsbyen klasseløs og baseret på natural…onomi. Nu findes både købmand, politistation og … rigmand (vejarbejdsformand) med lakerede møbler …g bil.

Årets store festdag den 28. august for jomfruens død … nu afløst af 1. maj-dag og Titos fødselsdag. De gamle …emmelavede brugsgenstande afløses af Jugoplast. …ormalt arbejder mændene de 8 måneder ude ved …ejarbejde (løn 20–30.000 din/måned eller tilsvarende …or sygekassegrænseindtægt). Men endnu gifter man …g kun lokalt og kvinderne bærer særlige dragter før …g efter bryllup. Mod 1 lærer og 4 års skoletid før …rigen har de 200 skolebørn nu 9 lærere og 8 års skole…ligt. I 1960 gik 20 børn over til videre studier i …hrid.

Peštani er et smukt eksempel på et landsbyanlæg, …er økonomisk og socialt har hvilet i sig selv gennem …rhundreder.

Bo Jein

Sæterhus under opførelse i Peštani

Fra søbredden i Peštani

Foroven Korčula set fra vest og forneden byen set fra syd-øst. Fotografierne til denne artikel er optaget af forfatteren

Korčula

Byen Korčula ligger på en ø, med samme navn, midt mellem byerne Split og Dubrovnik. Øen er ca. 40 km lang og få km bred og er en af de største i den dalmatiske skærgård. Øen er, i lighed med de øvrige øer, ret ufrugtbar, men den og nogle nærliggende øer giver mulighed for brydning af bygningssten af ualmindelig høj kvalitet.

Byen ligger på den østlige del af øen, og byens ældste del ligger på en lille halvø, der skyder sig ud og danner to naturlige havne og giver byen gode muligheder for befæstning. Senere udvidelser af byen ligger langs kysten og op ad øens skråninger. Trods disse udvidelser markerer den oprindelige by, der måler ca. 200–150 m, sig stærkt ved sin sluttethed og sin beliggenhed på den højeste del af halvøen. Byens midte ligger hævet ca. 15 m og dens begrænsninger ca. 5 m over havet og 3 m over landtangen, der danner forbindelsen til selve øen.

Man oplever først byens front mod havet, der er af ualmindelig regelmæssighed med husenes gavle trappende sig op mod kirken, der ligger øverst. Man bemærker straks enheden i hushøjder, tagform o[g] materialer.

Om Korčula's oprindelse vides ikke meget, men a[t] der på stedet har været fine bybygningstradition[er] fremgår af fundet af et af byplanhistoriens ælds[te] dokumenter, Psefisma Lombarda, i landsbyen Lom[-] barda, kun få km fra Korčula. Inskriptionen, d[er] er fra år 400 f.v.t., er en række bestemmelser om bybyg[-] ning, bl. a. med angivelse af grundstørrelser. På det[te] tidspunkt har Korčula været en græsk koloni blan[d] mange andre på den dalmatiske kyst. At Korčul[a] dog har været ret betydningsfuld ses af, at byen ha[r] haft sit eget møntsystem.

Byens fine, logiske struktur stammer sandsynligv[is] fra den græske periode, og beliggenheden på halvøe[n] har været bevarende for denne gennem skiftend[e] perioder med skiftende overherredømme.

Byen har hævdet sig ved at være et led i de handel[s]byer, der ligger med en dagssejlads mellemrum fr[a] Venezia og Levanten, og som stratetisk punkt, id[et] den har kunnet beherske det smalle farvand melle[m]

vens beliggenhedsplan

Plan af byen 1: 3500. Holdets rekognoscering optegnet af Birthe Bjørn

en og fastlandet, hvorigennem sejlruten gik. Specielt ar Korčula haft export af bygningssten. F. eks. er ere bygninger i Dubrovnik, Venezia og Byzans bygget af sten herfra, ligesom den store monolitiske kuppel over Theoderiks gravmæle i Ravenna kommer fra Korčula. Byen blomstrer op sammen med Venezia, det 14.–15. århundrede bliver byens befæstning ffektivt forbedret og udbygget med tårne, der står ndnu. Også byens arkitektur bærer præg af denne angvarige kontakt.

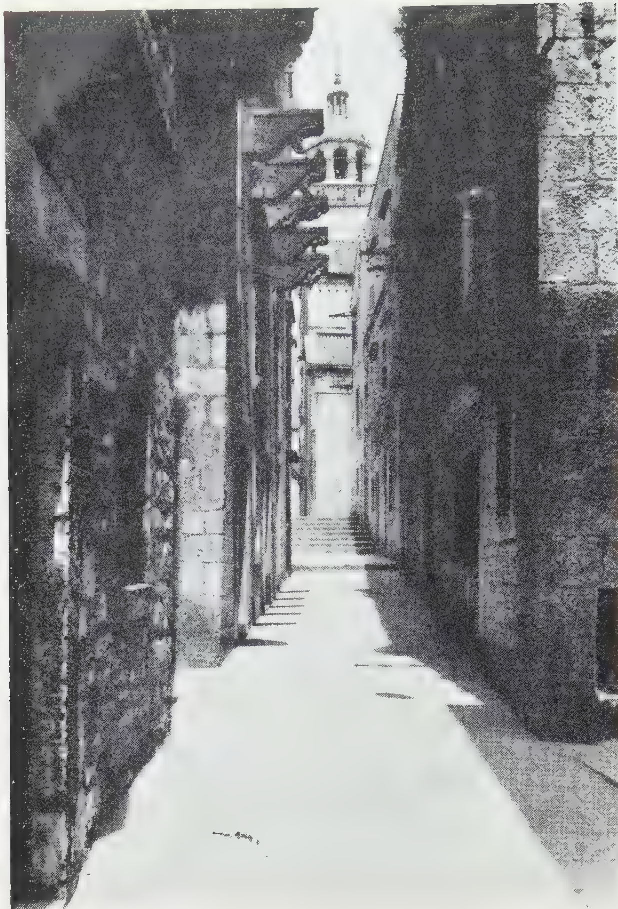
Da imidlertid Venezia mister sin magt, falder også Korčulas betingelser som handelsby bort. Borgerne, der før var jordbesiddende handelsfolk, begynder nu t drive fiskeri, og befolkningstallet, der i storhedsiden var 4000 begynder at dale. I dag bor kun ca. 800 mennesker indenfor den gamle bys mure. Byen giver i dag tydeligt indtryk af denne lange forfaldsperiode efter den langvarige storhedstid. Mange af husene henligger som ruiner, og kun en fin facade står tilbage.

I byens enkle „sildebensplan" er rygraden hovedgaden, der går fra landporten og pladsen ved rådhuset syd over kirkepladsen til det nordligste fæstningstårn. Derfra udgår sidegader, der er forsat for hinanden, således at den ofte generende blæst standses. Karreerne består af to rækker huse med facade til gaderne og helt lukket bagside mod en smal afløbsrende. Dette system er fulgt op af den måde, tagene bliver afvandet på. Da det er umuligt at skaffe vand på anden måde, ledes tagvandet fra saddeltagets gadeside til et reservoir, mens vandet fra den anden tagflade benyttes til rensning af denne afløbsrende.

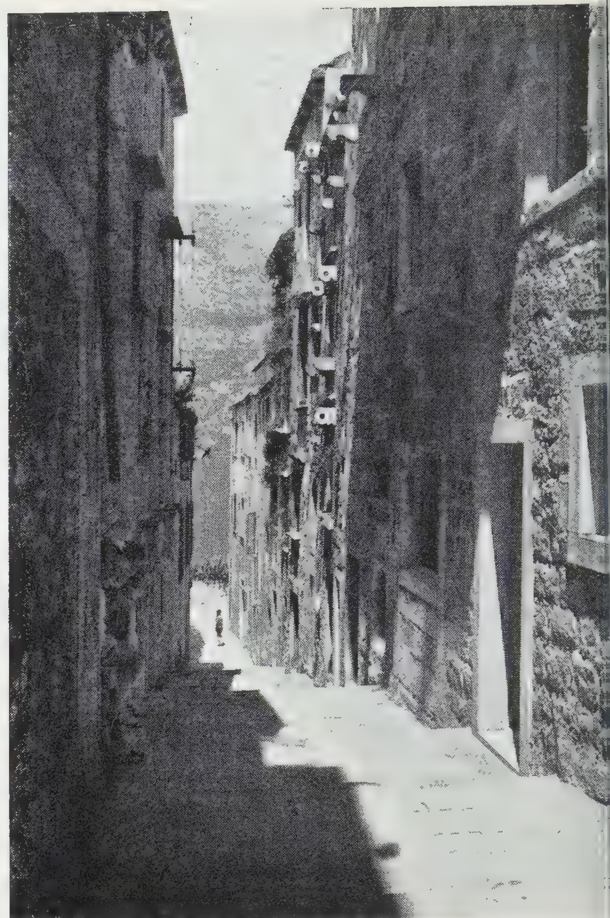
Der var oprindelig to adgange til byen, en port i muren mod land, og en port ved havnen på byens vestside. Fra havneporten fører en af sidegaderne op til kirketorvet, og for at markere denne gades specielle situation er der på torvet midt for gaden anbragt en sokkel til en flagstang. Den nu sløjfede bymur har været omkring 5 m høj og har stået få meter fra de yderste huse. Da den blev nedlagt, anlagdes i stedet en ret bred ringgade, der kan trafikeres med biler.

Byen er meget homogen, kun de ret små pladser adskiller sig fra det før beskrevne system af gader og huse. Hovedgaden har samme bredde som de øvrige gader, og adskiller sig kun ved de hyppige kik mod vandet ad sidegaderne, og ved at have haft butikker i husenes underetager. Denne homogenitet gælder også materialerne, gadernes belægning og husene er af samme lokale kalksten, men overalt er de gamle stentage erstattet af tegltage. Korčula er en stenby uden et eneste træ på gader og pladser. Ensartetheden gælder videre såvel for husformen som for husenes udformning i detailler. Alle butiksfacaderne er i princippet ens, og f. eks. varierer den brede dør til husenes underetage kun med få cm fra hus til hus.

Byens bolighuse er stort set af samme type. Det er et treetagers rækkehus, således at hver familie havde sit hus. I underetagen findes magsinrum, 1. sal indeholder opholdsrum, hvortil der har været udvendig trappe i

Hovedgaden set mod kirken

Sidegade med udsigt over vandet

de smalle gader. Disse trapper er alle forsvundet, formodentlig på det tidspunkt, hvor byens beboere begyndte at drive fiskeri og har benyttet underetagen som bådehus. På 2. sal er soverum og oppe under taget er køkkenet placeret, som regel med et vindue i gavlen, hvorfra der er udsigt over havet.

Interessant er det, at en del af husene, ligesom i Dubrovnik, fremtræder i en bevidst blanding af gotik og renaissance. Dette skyldes formentlig, at alle husene er bygget af lokale bygmestre og stenhuggere, der har givet påvirkningerne udefra personligt udtryk.

Efterhånden som byen er blevet affolket og ubeboede huse er styrtet sammen, har man udnyttet disse tomter til afskærmede haver eller gårde, idet husenes facader bliver stående, selvom tag og bjælkelag falder ned. Derfor er det utroligt, så lidt det bemærkes, at nær halvdelen af byens huse mangler. Man behandler det gamle system ret frit, idet man ofte har have på den anden side af gaden, og har bygget en bro derover. Tilsvarende findes nu boliger, der går gennem flere huse og suverænt krydser gader.

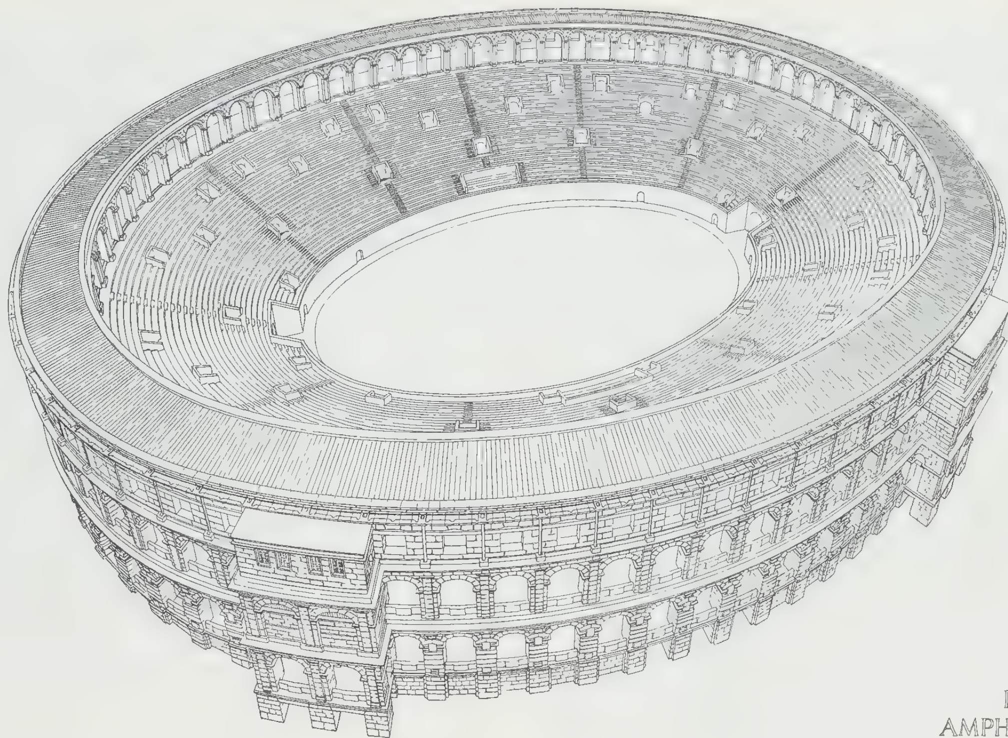
I vore dage findes butikker og byens eneste værtshus udenfor den gamle by. Dette gør denne meget livløs og skyldes at færdselssystemet blev totalt ændret, da bymuren blev erstattet med ringgaden. Hvor man før måtte gå op til bymidten, kan man nu slentre ned ad trappegaderne og følge havnen eller kystpromenaden til butikstorvet. Dette bevægelsesmønster står i ska kontrast til den måde hvorpå folk bevæger sig Dubrovnik, hvor den brede hovedgade ligger lav og opsamler folk fra de stejle boliggader.

Korčula hører planlægningsmæssigt under Urban stički biro, som holdet besøgte i Split, hvor arkite Kalogiera har byen som opgave. Arkitekt Kalogie viste holdet stor interesse og ledsagede os til Korčul hvor han introducerede os for bl. a. byrådet og m seumsdirektøren og redegjorde for byen og den pla lægning, han arbejder med.

Han regner med at kunne tilføre byen nyt liv ved forøge boligantallet med ca. 50 pct., idet et nyanla skibsværft få km fra byen har stillet krav om fle boliger. Han planlægger at gøre det på den før b skrevne måde, således at hvert hus får sin gårdha bag de tidligere huses facader. Boligpresset er dog stort, at det har været nødvendigt også at bygge nyt boligkvarter af lave huse udenfor byen. Her h arkitekt Kalogiera vist stor respekt for den stedlig byggetradition, der også synes naturlig at følge i va af materialer og tagform.

Korčula skal, som så mange andre jugoslavisk byer, udbygges som turistby. I den gamle by er d påtænkt hoteller og værelsesudlejning, og udenfor bye står et hotel og et badeanlæg allerede færdigt.

Ole Ramsgaa

Perspektivisk rekonstruktionsskitse af amfiteatret i Pola. Tegningen, der er udført under rejseforberedelsen af Jens Christian Varming, bygger på mangelfuldt materiale og må på en række punkter tages med forbehold

Studietur til Pola

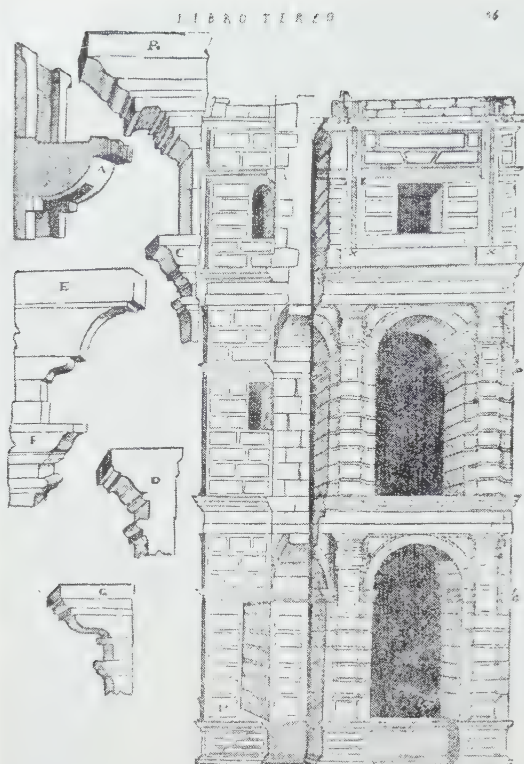
To af de betydeligste og vel også bedst kendte romerske ruiner udenfor Italien ligger i det nuværende Jugoslavien. Begge er så tilpas bevarede, at det er umiddelbart muligt og forsvarligt på stedet at danne sig et billede af hovedtrækkene af deres oprindelige indretning og udseende. Det ene anlæg er et kejserpalads, det andet et amfiteater.

Kejserpaladset rummer størstedelen af det moderne *Spalato*, en yndet turistby placeret ca. midtvejs på Dalmatiens lange kyst. Da paladset blev opført omkring 300 e. Kr., lå det som en fritliggende og isoleret blok ved stranden på en smal landtange, der dækkede storstaden Salonas havn. Der var en mils vej mellem byen og paladset. Efter antiken plyndrede og ødelagde indvandrende folkeslag Salona, og indbyggerne flygtede bort og søgte ly bag den gamle kejserborgs solide mure og tårne. Man indrettede sig i de romerske bygninger, kejserens mausoleum blev domkirke, eller man byggede om og tilføjede. Med tiden fyldtes hele paladsfirkanten ud af en tætbygget og kroget middelalderby, hvor husmasserne trænges indenfor den stramme ramme.

Under studierejsens besøg i Spalato førte Tomislav Marasović fra det kommunale byplan- og restaureringskontor os rundt i den pittoreske og særprægede by. Han fremviste med glød og kyndighed gotiske adelspalæer og romerske buer og redegjorde for de vanskeligheder, der under bygningsistandsættelser var forbundet med på bedste måde at bevare flere perioders levn, når de fandtes indfiltrede i hinanden. På en af turene pegede Marasović på de nyfundne rester af kejserens badeanlæg i kompleksets nordøstlige del, og han viste os dybt i en kælder sokkelsten fra to små centraltempler, der i sin tid havde flankeret Jupiterhelligdommen.

Under opholdet i Spalato gjorde vi en udflugt til ruinerne af landsdelens antike hovedstad, Salona, og opholdt os her med største interesse ved resterne af byens amfiteater, hvis plan stadig tegnes af de bevarede, lave murstykker. Bygningen er i 1920-erne udgravet af Einar Dyggve, hvis instruktive udgravningsberetning vi kendte fra rejseforberedelsen.

Det nævnte, velbevarede amfiteater befinder sig i byen *Pola*, der siden oldtiden har været en vigtig

Amfiteatret i Pola. Facadeudsnit og detaljer efter Serlio, D'Architettura (1619 udgaven p. 86)

flådehavn med sin gunstige beliggenhed i bunden af en beskyttet bugt nær sydspidsen af den landskabeligt så indtagende istriske halvø, der skyder sig ud i Adriaterhavet øst for Venedig.

Vi gjorde rejsens længste ophold i Pola, hvor der stadig står en række bygninger fra romertiden: Foruden amfiteatret bl. a. et lille tempel, en æresport og resterne af et par teatre. Byen blev erobret af Rom under Istrienfelttoget i 177 f. Kr. og oplevede en blomstring i Augustus' regeringsperiode. Templet og æresporten, Sergiusbuen, dateres således til denne tid. Amfiteatret, der almindeligvis henføres til første århundrede e. Kr., ligger et par hundrede meter nord for bymidten på et terræn, som skråner ned mod havnebugten. Set fra vandet er der en kraftig spænding mellem den konkave kystlinie og ringmurens konvekse runding, der rejser sig ovenfor.

Mens størsteparten af antikens bygninger gik til grunde og blev nedrevet i løbet af middelalderen, var man i Pola overraskende tidligt opmærksom på det særprægede monument, byen besad i sit amfiteater, og man søgte at værne om det. Allerede i det 13. århundrede straffedes med bøde den, der slæbte sten fra bygningen. Disse bestræbelser hindrede dog ikke, at mægtige nabostater hentede lettilgængelige og færdighuggede bygningssten, der så formålstjenligt var samlet på ét sted. I 1583 dekreterede Venedig den endelige nedrivning af resterne, men det blev heldigvis hindret af den indflydelsesrige senator Gabriele Emo.

Idag er da hele den ydre ringmur bevaret, men i sten intet af indmaden: Bænkeraderne og disses und bygninger. Anlæggets ovale grundform tegnes kl af ringmuren, hvis arkadeåbninger gør det muligt sa tidig at se både forreste og bageste forløb. Bevarin tilstanden i Pola er derved på det nærmeste den o vendte af Verona-amfiteatrets, hvor meget lidt ydermuren står tilbage, mens siddepladserne tr moderne tilføjelser giver et autentisk billede af indre.

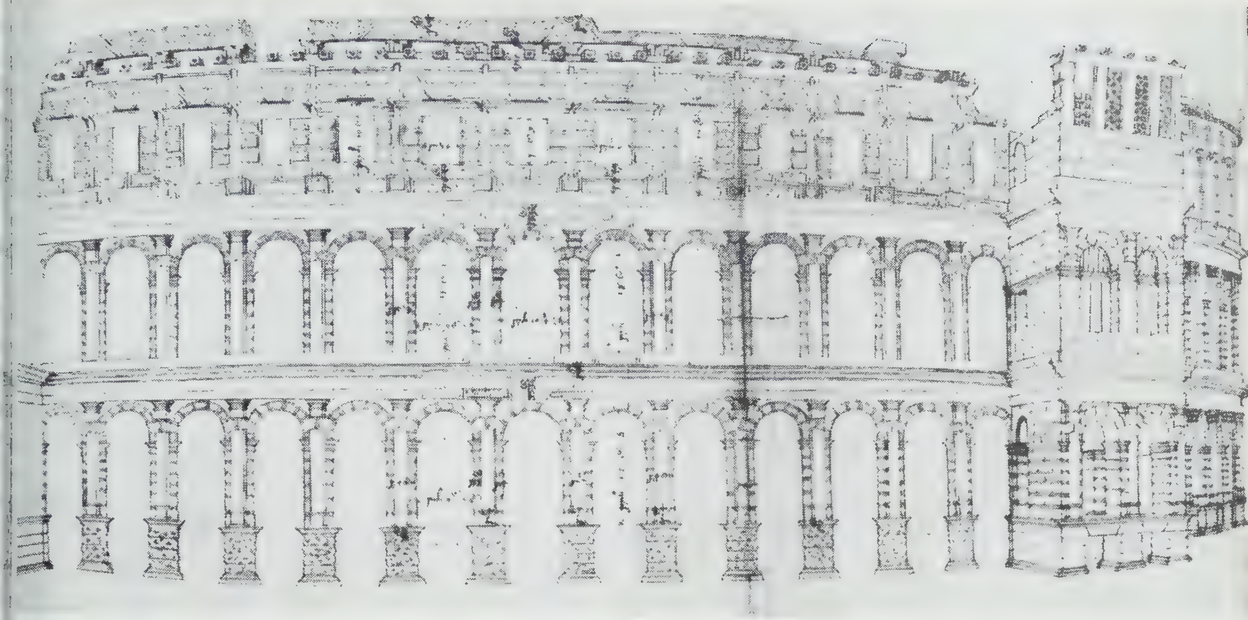
Indenfor ringmuren i Pola står lave rester af indviklede substruktionssystem af radiære og konc triske mure, der bar tilskuerpladserne. I midten tegn sig omridset af bygningens centrale parti, arena hvor optog, lege og kampe udspillede sig. Arenaen v vel i sin tid belagt med sand og grus og omgivet en godt tre meter høj mur, hvorover bænkerække amfiteatralsk byggede sig op i en oval skål.

Tilskuerrummet, cavea, der antagelig rummede o ved 15000 pladser, var i vandrette afsnit delt i zoner. I den nederste og fornemste var i bygninge kortakser indrettet æresloger. Øverst fandtes ståpla serne for plebs.

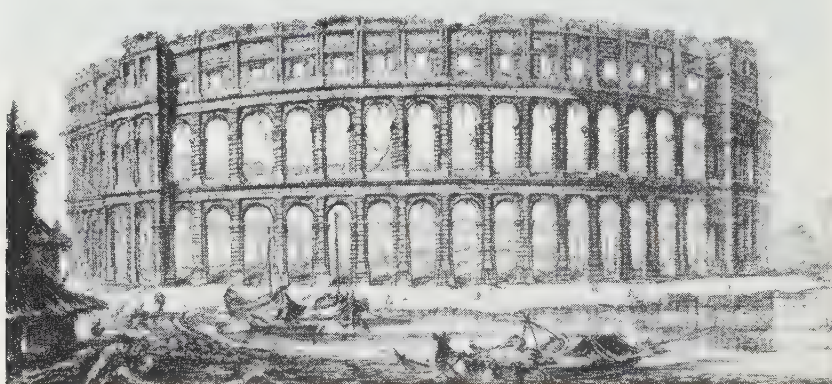
Når et amfiteater var frit opbygget – og ikke so flere ældre eller simplere anlæg var delvis nedgrav eller udført hovedsagelig ved jordarbejder – place des publikums adgangsveje og -trapper i en oversku lig disposition indbygget i cavea-substruktioner Sådan har det også delvis været i Pola, men desud finder man som et iøjnefaldende træk ved ruinen f trappetårne udenpå ringmuren, et på hver af ovale kvadranter. Disse tårne, på hvis indersider ses tyd lige spor af de oprindelige trappeløb, er et for am teatret i Pola enestående træk og kan derfor formod at have sin særlige forklaring.

Forsiden af de piller, der er bevaret af den næ yderste ringmur, er udført af gode kvadre og behan let og udformet som facade. Dette forhold i foreni med andre iagttagelser på bygningen har ført til d antagelse, at den endnu stående ringmur med si fire trappetårne tilhører en udvidelse af det oprind lige amfiteater. Dette, der almindeligvis dateres Istriens florissante periode under kejser Augustus, åbenbart på et tidspunkt blevet for lille. I stedet f en hel nybygning valgte man da at udvide det gam ved at lægge en ring udenpå, men kunne ikke sa tidig klare adgangsproblemet med indre trappe Måske under indtryk af sådanne anlæg som Pompe amfiteater, der har udvendige trapper, besluttede ma at tilføje de fire tårne og skaffede derved nem adgan til de øverste pladser. I toppen af et par af tårne indrettedes vandtanke.

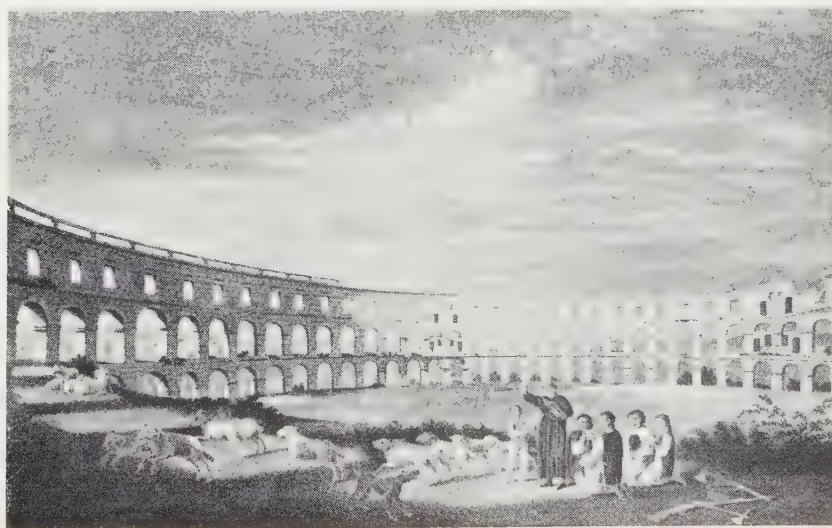
Det har været hævdet, at den nye ringmur bl forbundet med den gamle bygning ved trækonstru tioner, men det synes udfra sporene i muren me nærliggende at forestille sig, at sammenhægtningen de to dele i den 310 cm brede korridor blev udfø – i det mindste i de nedre etager – med hvælv c stenbjælker. Nogen god forbindelse har man næpp opnået, hvad bygningens nuværende tilstand da og

fiteatret i Pola. Tegning af Andrea Palladio. Originalen findes i London i Royal Institute of British Architects, med hvis velvillige tilladelse den gengives

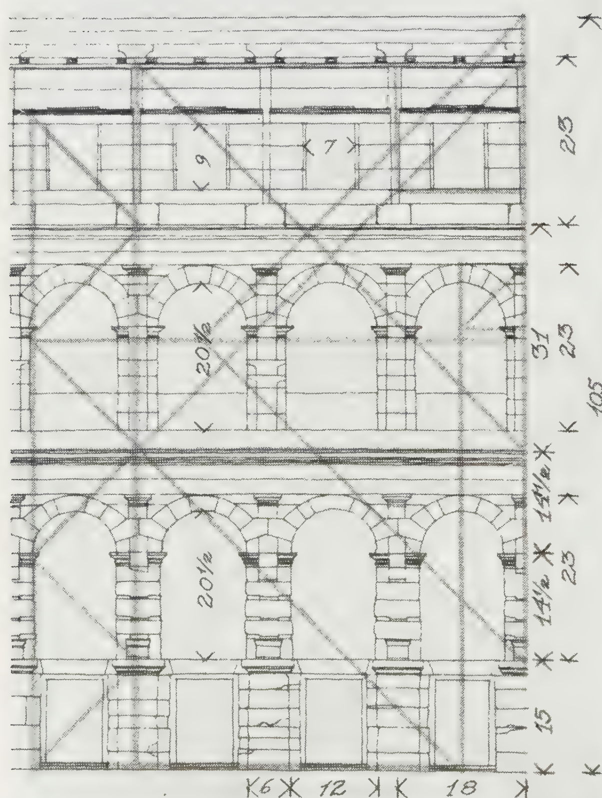

B. Piranesis stik af amfiteatret i Pola. Efter tichità romane de'tempi della republica e de'mi imperatori, 1748

uart og Revetts tegning af det indre af amfiatret i Pola skildrer den landlige idyl, der er tet tabt ved moderne udgravninger og genopbygnger. Efter 'Antiquities of Athens', IV. 1816

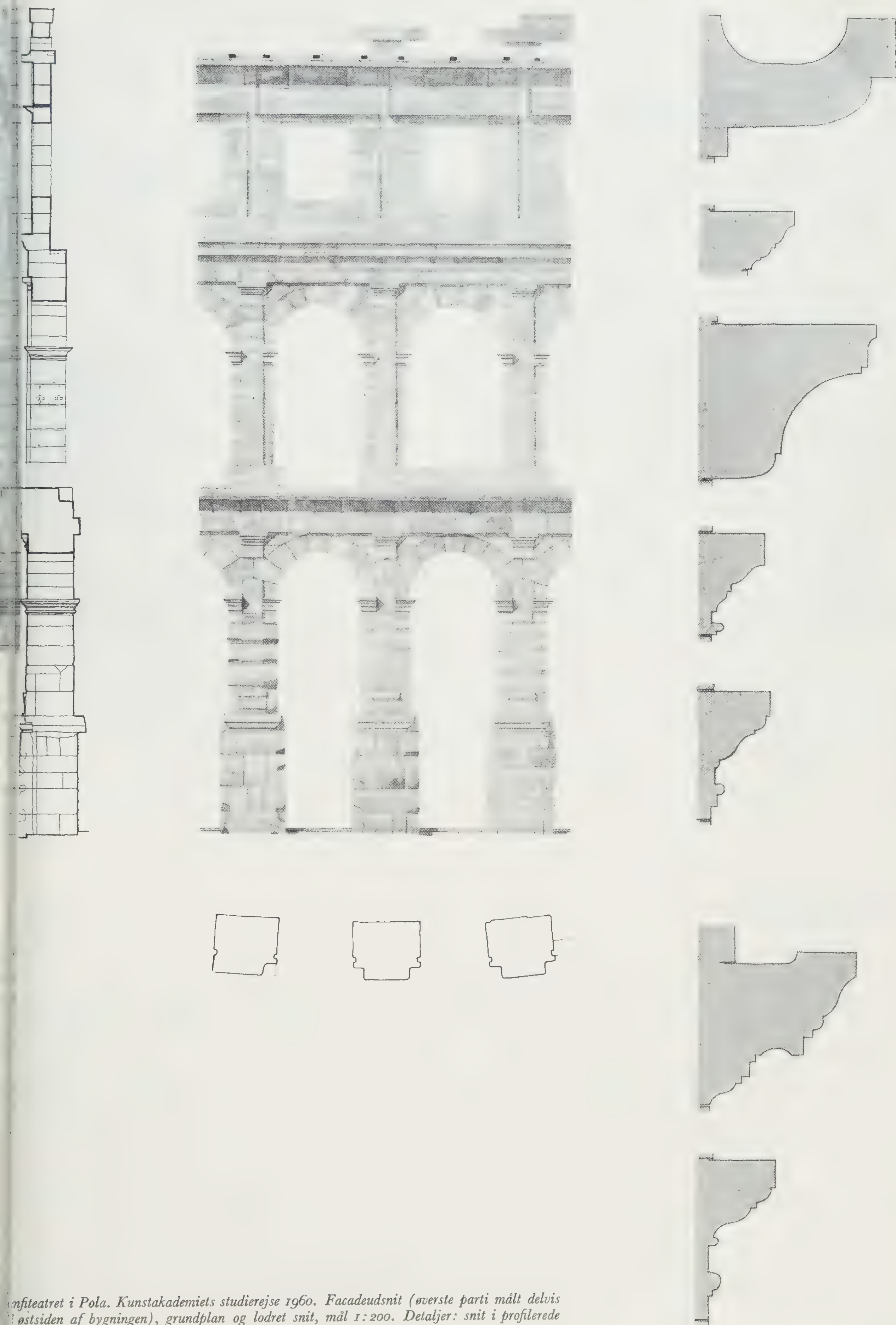
Amfiteatret i Pola. På en af pillerne er indridset denne skitse af 5-buefag. Trods afvigende proportionering tyder detaljerne på, at tegnin[g]e[n] er udført i forbindelse med ringmurens opførelse.
Foto: Jørn Ørum-Nielsen 1960

Proportionsstudie på facadeudsnit af amfiteatret i Pola. Målene i romer[ske] fod (1 fod = 29,6 cm)

kunne tyde på. Men da man for tiden med delvis reko[n]struktion for øje holder på med studier af amfiteatre[ts] hele opbygning og herunder naturligvis interesser[er] sig for ringmurens forhold til de øvrige dele, er d[et] urimeligt at gå videre med usikre hypoteser fremf[or] at afvente undersøgelsens resultater.

Ringmuren er bygget af kvadre af den velegned[e] grå, istriske kalksten, som blev hentet i åbne bru[d] i nærheden. I planen beskriver den en oval, hv[is] længste udstrækning angives at være godt 132 m (c[a.] 450 romerske fod), tværaksen lidt over 105 m, svarend[e] til ca. 360 rom. fod (arenaens tilsvarende mål [er] omkring 68×42 m, 230×140 rom. fod). På grund [af] det skrånende terræn er muren højest på kystside[n,] knapt 31 m (ca. 105 rom. fod). Her er facaden de[lt] i fire vandrette zoner: Øverst under den krafti[ge] kransgesims en lukket etage med rektangulære åbni[n]ger. Derunder to arkadeetager, hver med frise [...]

…nfiteatret i Pola. Kunstakademiets studierejse 1960. Facadeudsnit (øverste parti målt delvis … østsiden af bygningen), grundplan og lodret snit, mål 1:200. Detaljer: snit i profilerede …l. Mål 1: 20

gesims båret af pilastre. Nederst en sokkelzone, der i søsidens (vestsidens) midterste fag utvivlsomt var forsynet med rektangulære åbninger, der formentlig gav adgang til denne sides æresloge.

På modsatte side af bygningen giver terrænet kun plads til de to øverste zoner. Hele murringen består af 72 fag.

Det var facadeskemaet i denne ringmur, der interesserede os under opholdet i Pola. Vi udførte opmålinger af et udsnit af facaden, som her bringes i gengivelse efter en farvelagt tegning. Štefan Mlakar fra Polas museum foranledigede velvilligt, at byens brandvæsen mødte op med tre mand og en solid rebstige, der satte os i stand til at studere detaljerne.

På søsiden, hvor muren, som alt nævnt, rejser sig i fuld højde, udgøres nederste zone af et pilastersmykket sokkelparti. Det er formodentlig på grund af terrænfaldet indført for at opnå et rimeligt niveau for den egentlige nedre etage. Denne er udformet som arkademur dekoreret med pilasterbåret gesims. Det er karakteristisk i skiftegangstegningen, at et stiks anden sten over vederlag med skrå overkant føres til møde med næste bues tilsvarende sten, og at pilasterskaftet de fleste steder blot antydes mellem de rustike kvadre. Ved disse fremtrædende svækkelser af den påsatte dekoration træder mur og pille konstruktivt frem. Der er en interessant og iøjnefaldende lighed mellem disse nedre zoner på vort amfiteater og facaden på støttemuren til Claudianum i Rom.

Over den kraftige gesims står lidt tilbagetrukket anden etage, der som allerede omtalt løber hele muren rundt. Opbygningen svarer til den underliggende etages, og højden er den samme, men overfladebehandlingen er mere behersket. Pilastrene, hvis kapitæler er profileret som de nedenfor ståendes, er næsten overalt ført klart igennem.

Øverste etage er en lukket mur med jævnhugget facade. For hvert fag er placeret en rektangulær vinduesåbning, hvorover aflastningsfuge. Fastgørelsesindretninger og udhugninger mellem vinduerne vidner om de træmaster, der engang var sat her og som formodentlig brugtes til at holde solsejl, som under forestillingerne i amfiteatret blev spændt ud over tilskuerpladserne.

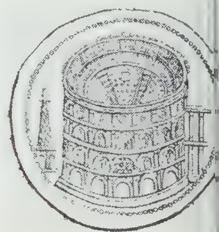
De udekorerede gesimser og øvrige profilerede leds enkelhed og kraft er samhørende med hele overfladens rustike hugning og kvadermønstrets påtrængende effekt. Flere detaljer i opbygningen synes ikke færdiggjorte, men murens helhedsudtryk er utvivlsomt bevidst frembragt, og virkningen tilsigtet.

Som forventeligt er vi ikke de første arkitekter, der er draget til Pola lokket af lysten til at se de antike monumenter der. Dette forhold gør blot emnet mere tillokkende og åbner flere aspekter. Man har tidligt interesseret sig for monumenterne, og studeret amfiteatrets facade. De store italienske arkitekturteoretikere kendte Polas romerske bygninger. Her må peges på Serlios og Palladios tegninger.

Polas rustike kvaderarkitektur har sikkert – omend i mindre udstrækning end Colosseums fornemme og magtfulde facade – spillet en inspirerende rolle i d antikbegejstrede renaissancebyggeri. Det er ikke utæ keligt, at den på linie med Claudianums støttem har foresvævet Palladio under skitsering af facad til Palazzo Thiene i Vicenza.

Piranesi udsendte i 1748 tegninger fra Pola. Få derefter foretoges den første egentlige opmåling amfiteatret. Det var Stuart og Revett, der beskr et udvalg af byens romerske monumenter til fjer bind af værket "Antiquities in Athens". Arbejd publiceredes først i 1816. Næsten samtidig med Piran sis stik fra Pola udgav Robert Adam sin digre folia om kejser Diocletians palads i Spalato.

Møntbillede af Colosseum

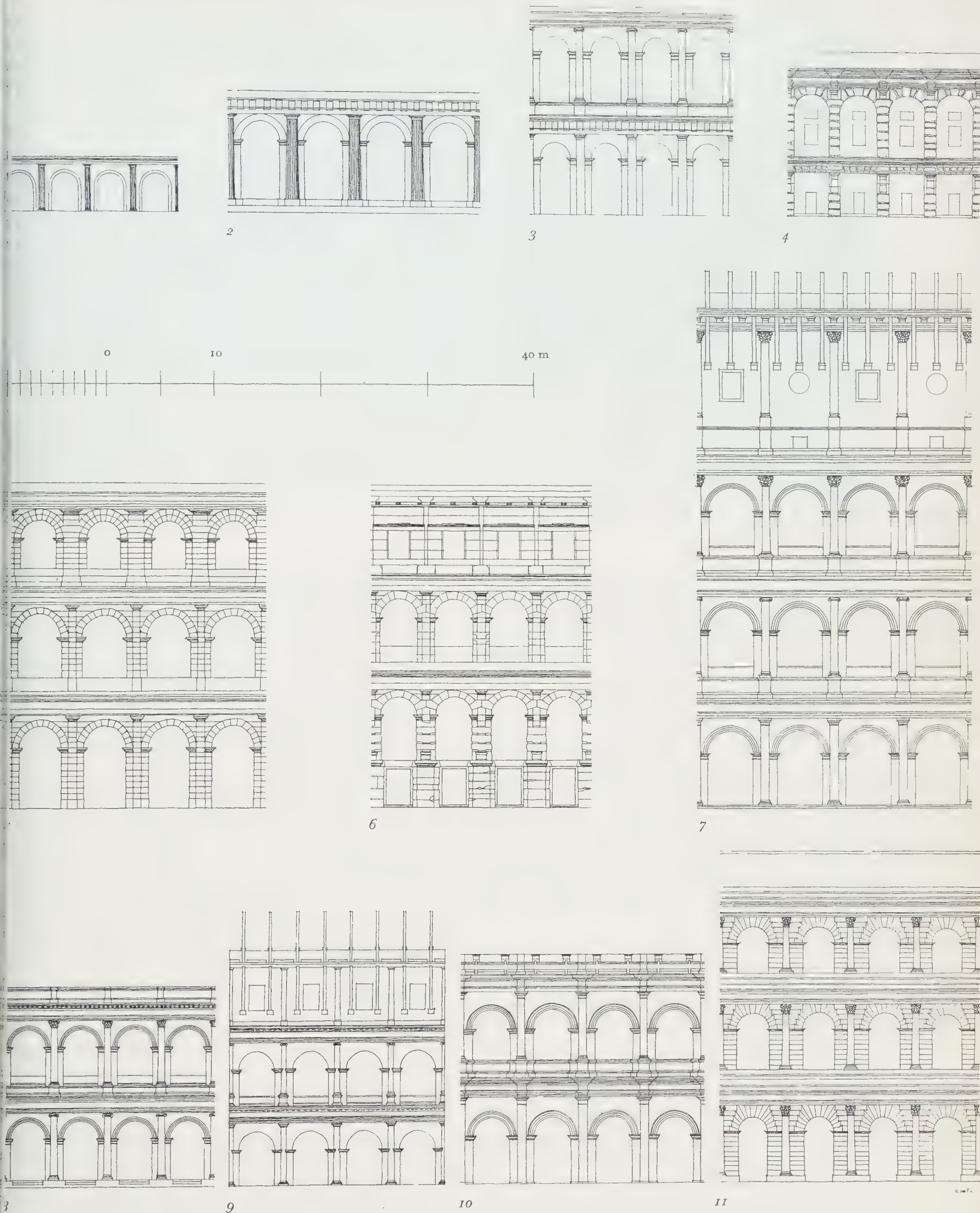

En facade som Polaamfiteatrets, hvor klassisk søjl arkitektur pryder en mur, der i flere etager er åbn med rundbuede arkader, er efter sædvanlig opfattels og med rette, typisk romersk. Det er oplysende o motivets behandling i antiken og værdifuldt for de vurdering at sammenstille et udsnit af vor ringm med udsnit af andre, tilsvarende komponerede fac der. En kort oversigt omfattende 11 prøver på sådan udsnit gengives her. Eksemplerne er rangeret op kronologisk rækkefølge efter den gængse datering bygningerne. Kun velkendte monumenter er medt get. Der er udeladt en serie byporte (f. eks. i Aost Autun, Trier og Turin), der har portmuren dekorer med vor facadetype.

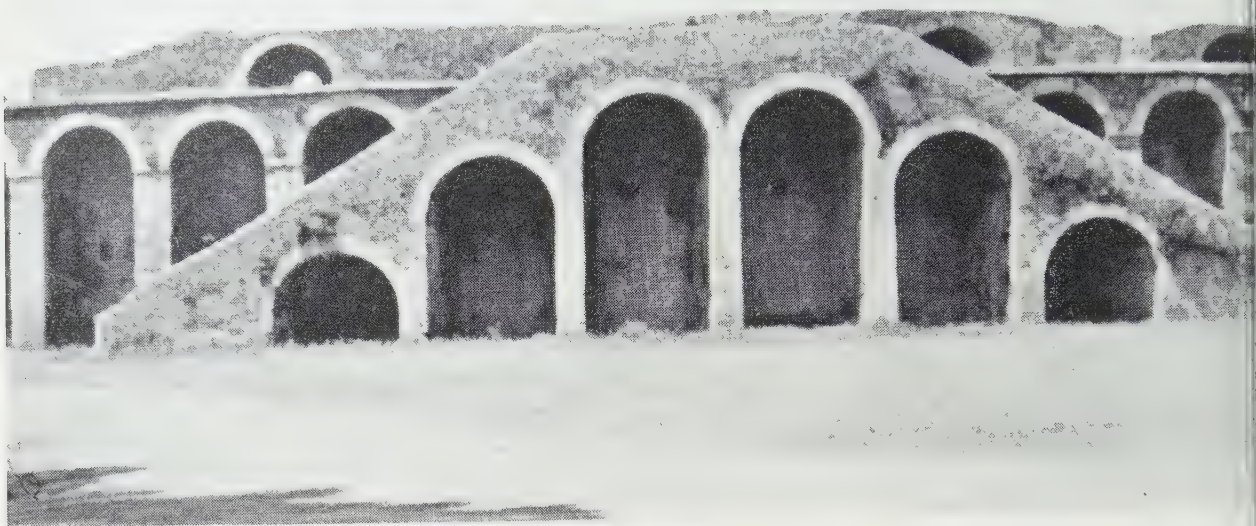
Kort kommentar til facadeeksemplerne:

Fortunahelligdommen i Palestrina, der henføres Sullas tid, opviser i øvre terrasses bagvæg et af ældre, foreløbig vel det ældste, kendte eksempel romersk arkitektur på arkade-søjleværksfacaden (e sempel 1).

Rene arkaderækker i beklædt betonarbejde er ikk ualmindelige i ældre, romerske profananlæg og su struktioner og må nok anses for hjemmehørende italisk grund. Det velkendte amfiteater i Pompeji h arkader i en interessant og kraftfuld opbygning. D er i Palestrinakomplekset bemærkelsesværdigt, at a kade-søjleværksmotivet anvendes på bygninger, d omfatter et åbent område på en sådan måde, tanken ledes hen på søjlehaller og torvepladser hellenistiske byer. En græsk inspiration, der kan om fatte en type som rådhuset i Milet, har da antagel ført Sullas begavede arkitekt til i monumentalbygg riet at sætte søjleværk på den simple arkadefølge derved forlene denne med auctoritas. Her er vel eksempel på den sammensmeltning af romersk

Eksempler på bygninger med arkade-søjleværksfacade gengivet i samme målestoksforhold. 1. Fortuna Primigeniahelligdommen i Palestrina, parti fra øvre terrasse. Man finder kun tre fag, men her er for sammenlignings skyld tegnet fire (efter Fasolo-Gullini). 2. Tabularium, Rom (efter Delbrueck). 3. Marcellusteatret, Rom (efter Desgodetz). 4. Støttemuren til Claudiushelligdommen, Rom (efter Prandi). 5. Amfiteatret i Verona (efter Desgodetz). 6. Amfiteatret i Pola (efter Kunstakademiets opmålinger 1960). 7. Colosseum i Rom (efter Duc, Guadet og A. von Gerkan). 8. Domitians stadium, Rom (efter Colini). 9. Amfiteatret i Salona (efter Dyggve). 10. Amfiteatret i Nîmes (efter opmåling af R. Stærsholm, 1936. Kunstakademiets samling af arkitekturtegninger). 11. Amfiteater i Thysdrus, (El Gem, Tunis). Den øverste etage er kun antydet (efter Costi, Mon. Inst. v (1855))

Amfiteatret i Pompeji, bygget omk. 80 f. Kr. Foto: Kjeld de Fine Licht 1956

græsk arkitekturtradition, Vitruv skriver om: Tuscanicorum et graecorum operum communis ratiocinatio.

Ved visse ældre bygninger, såsom Porta Marzia i Perugia, optræder en portåbning i en søjleværksdekoreret mur, og allerede her ses buen indfattet af arkitravprofileret bånd.

I andre sullanske arbejder som Jupiter Anxuranlægget i Terracina og ved Herkulestemplet i Tivoli benyttes arkade-søjleværksmotivet i stor udstrækning og på en måde, der er beslægtet med udformningen i Palestrina. Herkuleshelligdommen er den yngste af disse tre, og opbygningen i det lange arkadeløb her er mere avanceret og bedre afvejet.

Må dog sammensmeltningen og sammenhængen mellem mur og søjledekoration i disse værker forekomme mangelfuld og stiv, nås en harmonisk komposition allerede i det samtidige Tabularium, der i nord monumentalt lukker og behersker Forum Romanum. Tabulariums arkadefacade, der er trukket hen over et uensartet indre, er sat ovenpå en massiv podielignende basis og har muligvis været i to etager. På Forum opføres portiker og basilikaer i denne periode.

Det er iøjnefaldende, at i de her gengivne tidlige eksempler er halvsøjlernes skafter kannelerede. Ellers bemærkes det, at på Tabularium er hovedparten af de træk fastlagt, der i fremtiden bliver karakteristiske for facadeskemaet og som viderebehandles i den nye helhed. En opbygning i to eller flere etager er almindelig i senere arbejder.

Som tredie eksempel i rækken gengives Marcellusteatret i Rom, hvis opførelse falder i årtierne før Kristi fødsel. I de to (nedre) etager, hvis udformning er sikker, træffes den velkendte disposition med dorisk-toskansk stil i nederste zone og jonisk derover. En vertikal accent er fremtrædende i Marcellusteatret.

Der bygges amfiteatre i Rom i denne periode. Ove-
leveringen nævner træbygninger, men man kender ikk
deres udformning. Facaden på støttemuren ved he-
ligdommen på Monte Celio er medtaget i vor eksem-
pelsamling til demonstration af den rustike kvade-
behandling, der var yndet under kejser Claudius o
anvendt af hans nærmeste efterfølgere. Amfiteatret i
Verona, der udmærker sig ved at have arkader i
øverste zone, hører antagelig hjemme i slutningen a
denne periode.

Efter et udsnit af Polaamfiteatret (eksempel 6) følge
i skemaet en opstalt af fire fag af Colosseum. Vi se
i Flaviernes arena i Rom arkade-søjleværkfacaden
og bygningstypens æstetiske og tekniske kulmination
Colosseum måler i længdeaksen ca. 188 m, bredde
er ca. 156 m. Anlæggene i Capua og Pozzuoli, de
også er opførte på denne tid, er jævnstore me
Colosseum, og disse tre amfiteatre var de størst
man byggede.

Colosseums travertinfacade er virkningsfuld me
sin sikre proportionering og sin harmoniske kom
position, der lader arkademuren og halvsøjledekora
tionen gå op i en større helhed. Over de tre buestillin
ger løber den forholdsvis høje, pilastersmykkede mu
der kun åbnes med relativt små rektangulære vinduer
Det lukkede hviler på det åbne som en ny og over
raskende disposition, mens topmuren tegner bygnings
legemets ovalform. Hver etage er rykket ind i for
hold til den underliggende, hvorved det hindres, a
muren virker, som hældede den udad foroven. D
to nederste etager angiver omtrentlig facadens halv
højde. Kvadratet er en grundlæggende figur i opbyg
ningens proportionering, og linier under 45° går ger
nem en række kardinalpunkter i dekorationssysteme
og muren.

vanantonio Dosio (1533–ca. 1610): relianus-muren og Amfiteatrum Ca-nse, Rom (efter A. Bartoli, Monu-ti antichi di Roma, v. 1922)

Colosseums facade er yderligere interessant derved, den øverste zone efter al sandsynlighed stammer a en ændring udført i kejser Titus' regeringsperiode, tså kort tid efter amfiteatrets opførelse. Ved ombyg-ngen tilføjes den lukkede, øverste zone og over cavea drettes et søjlegalleri. Herved får anlægget, der op-ndelig havde en ordinær tre etagers facade, et ganske yt og storslået udtryk både ude og inde. Det er van-eligt at se praktiske årsager til ombygningen (f. eks. ev antallet af pladser næppe væsentligt ændret), og an fristes da til at overveje, om en genial arkitekt ulle have foreslået den for at give arenaen i verdens-gets hovedstad en hidtil uset massevirkning og gran-ios monumentalitet.

Det er endnu ikke klarlagt, om ringmuren i Pola er pført uden ændringer under byggeriet. Facaden her r komponeret med den lukkede topzone, der omkring o e. Kr. tilføjes Colosseum, mens de ordinære arkade-tager står i en rustika, der på dette tidspunkt var passé Rom for slige bygningsværker. Efter møntfund synes yggearbejderne i Pola at afsluttes under eller efter 'itus' regeringsperiode. Det er interessant i denne orbindelse, at det ene teater i byen efter gamle teg-inger at dømme havde en facade, der mindede om mfiteatrets.

De følgende eksempler i skemaet stammer fra acader, hvis komposition og proportionering i helhed g detalje er i fortsættelse af Colosseums og angiver en earbejdelse af denne bygnings ydre opbygning. På mfiteatret i Nîmes bemærker man, at bjælkeværket orkrøppes over pilastre og halvsøjler ligesom ved Claudianum i Rom. Det turde være symptomatisk or arkitekturen i denne klassicerende periode, at alvsøjlen som dekorationselement vælges fremfor ilastren, uagtet denne er et udpræget murornament.

I udvalgets sidste eksempel fra amfiteatret i Thysdrus er arkademurens fremtræden påfaldende. Muren er her dominerende, mens søjledekorationen synes påsat som overflødig pynt uden at foregive statiske funktioner.

Ser vi herfra ud over det romerske byggeri, ser vi nøgternheden på fremmarch. Teglfacader bliver almindelige fra Vespasians tid, og Frontinus, der lever i første århundredes sidste halvdel, er stolt over vandledningernes utilitaristiske storhed. Kejsertidens nyttebyggeri og militærarkitektur, der oftest arbejder med konstruktiv klarhed og funktionel simplicitas uden dekorative ambitioner, vinder stigende beundring og betydning. Ånden herfra ses i Thysdrus i færd med at udtrykke sig i en officiel bygningstype. I stedet for den konventionelle facadeornamentik lagt hen over muren træder nu selve bygningen frem med arkitektonisk auctoritas. Det samme forhold er illustrerende gengivet af Dosio i den fine skitse af det såkaldte Amfiteatrum Castrense i Rom.

I senere kejsertid bliver da den simple mur og arkaderække den foretrukne udformning og den, der råder i de senantike og tidlig-middelalderlige bygningers ydre. Lad Septimius Severus' pakhus i Roms havneby Ostia og Konstantins Sedes Justitiae (Basilikaen) i Trier være eksponenter for denne arkitektoniske udvikling. Det synes som om tråden fra republikens bygningskunst, f. eks. amfiteatret i Pompeji, er blevet taget op igen. Der foreligger en udvikling, der synes at have en interessant parallel i nyere tid.

Ved vurdering af en bygnings facade må plan og snit inddrages. Det har der ikke været plads til her, hvor det blot har været tanken, kort at berøre et bekendt romersk facademotiv og at strejfe dets stadier. Amfiteatrets opbygning iøvrigt ville det også føre for vidt at komme ind på.

K. de Fine Licht

Dubrovnik

Dubrovnik blev grundlagt under slavernes invasion i Dalmatien i begyndelsen af 600 tallet af flygtninge fra den græsk-romerske koloni Epidaurum, der lå ca. 14 km sydligere i nærheden af den lille kystby Cavtat. På den smalle klippeø Labes, der engang var adskilt fra fastlandet ved et smalt gennemløb, placeredes den første bosætning med en primitiv befæstning og et vagttårn. Her var en udmærket naturhavn vest for stedet, her var gode betingelser for forsvar og selv i i dårligt vejr var det muligt at nå ind til fastlandet. Sikkert i bestræbelse på at gøre havnen bedre opfyldtes hurtigt det smalle gennemløb og dermed var betingelserne for den vækst tilstede, der skulle komme. I løbet af kort tid opstod der på fastlandet, skråningen, en slavisk koloni kaldet Dubrovka. Sideløbende udviklede de to kolonier sig i de første år. Flygtningen og erobrerne på hver sin side af den naturlige havarm, der adskilte fastland og halvø.

En øget kontakt imellem de to befolkninger medførte snart en opfyldning af havbugten, der dels blev udnyttet til hvedemarker for den romerske koloni, og dels lå hen som en sump, der forpestede luften over de to bydele. Fæstningsvoldene på Labes var omkring år 1000 blevet væsentligt udvidet og opbygget med sten og midt i bydelen lå endnu den gamle fæstning.

I 1100 tallet fik størstedelen af de ydre mure især mod søsiden den endelige skikkelse.

Den ny havn øst for byen blev anlagt og den gamle mistede hurtigt sin betydning. De to porte, landporten Pile og søporten Ploca blev bygget, og på dele af den opfyldte havbugt udvikledes en nedre by. Den nordre mur strakte sig langs den nuværende gade Priejeko og uden for denne lå den stærkt vokser slaverbydel.

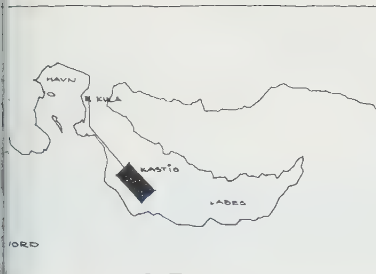
I 1200 tallet blev denne murstrækning nedlagt den bymæssige sammensmeltning af de to kolon afsluttede dermed den adskillelse mellem slavere romere, som havde varet i 400 år.

Kort efter påbegyndtes opførelsen af murene m fastlandet, men først i begyndelsen af 1400 tallet bl strækningen fuldført, og endnu senere blev foreta visse forbedringer, bl. a. dybe vandgrave, mur-tår og den store Revelin fæstning ved Plove porten.

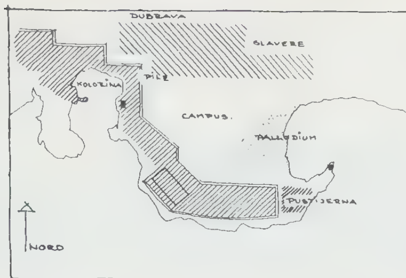
Det byområde, der herved var omgivet af befæ ningen på alle sider, var ca. 15 ha og bymurens læng var ca. 2 km. På dette tidspunkt boede der ca. 50 mennesker inden for murene, hvilket svarer til gc 330 personer pr. ha.

Fra 1272 var Dubrovnik en selvstændig repub med egen forfatning og eget møntvæsen. Med kl diplomati og til tider dreven spekulation lykkedes d gennem de næste 300 år stadig at udvide republikke landområde og styrke den handelsmæssige positi under konstant hård konkurrence med Venezi Ved slutningen af 1400 tallet udgjorde det samle indbyggertal ca. 30.000 for hele området, hvoraf c 10.000 boede i og ved Dubrovnik. Den ofte true selvstændighed opretholdtes ved en række allianc og protektoratiske forbindelser til skiftende stær naboer som Venezia, Ungarn, Byzans og Habsburger Men igennem alle aftaler og forpligtelser bevared et vist mål af selvstændighed.

I 1300 og 1400 tallet nåede Dubrovnik sin ku mination som købmandsstat. En stor indre opby

...n første bosætning på Labes klipper med en ...estet borg, blev bygget op på stedet, hvor ...steret sv. Maria senere lå, med forsvarsvolde ...vagttårn ude på pynten. Gennem udbygnin... af pynten på øen blev denne forvandlet til ...halvø. Bare denne kendsgerning alene be... et vigtigt omslag for den første udvikling ...byen

Borgen er blevet stående midt inde mellem bymurene. Den forhenværende havbugt-campus er allerede omdannet til hvedemark for de romerske besiddere. Den tiloversblevne del af havbugtlandet er sumplandet Palladium som forpestede luften. Slaverne boede udenfor fæstningsmurene på skråningerne af Sloveni, i den særlige bebyggelse Dubrava

Dubrovnik med perimentrale mure og byporte ved pile og Ploca. Sumpmarken er blevet tilbage. Den nye havn dannes (idag den gamle), i byens østlige del. Den forhenværende havn Kolorina mister efterhånden sin betydning. Først ved ødelæggelsen af murværket i Prijeko i det 13. årh. blev den territoriale forening af slavere og romere til

Dubrovnik, mål 1:4000. nord opad

...ing af humanitær art foregik i disse år under en højt ...dviklet demokratisk bystyreform. Regeringen var ...lelt i tre rådsforsamlinger, hvortil kun den dubrovni...anske adel havde valgret. I spidsen for bystyret stod ...ektor, der valgtes for en måned ad gangen.

I 1667 raserede et jordskælv store dele af byen, især ...le lavtliggende kvarterer med hovedgaden på de op...yldte områder blev særlig hårdt ramt.

Tilbagegangen var da allerede begyndt og selv om byen blev genopført i en mere beskeden arkitektur vendte de gyldne tider ikke tilbage igen.

I 1803 udslettede Napoleons general Marmont ved et dekret Dubrovnik som en selvstændig stat, og efter Wienerkongressen kom byen under Østrig-Ungarns herredømme indtil 1918 da Jugoslavien blev til som stat.

Snit nord-syd

Snit øst-vest i hovedgaden Placa

Inden for det vældige omsluttede muranlæg breder byen sig i den skålformede sænkning, der dannes af fastlandets sydskråning, Labe-søens skarpe klipperyg og den mellembeliggende opfyldte havbugt.

Det klare rektangulære gadeanlæg omkring hovedgaden Placa i skålens bund strækkende sig fra port til port, må formodes at være en romersk arv.

En sammenligning med den italienske Chioggia, en anden af Købmandsbyerne ved samme havstrøg, er nærliggende. Langs Placa lå i byens velmagtstid de fornemme adelspaladser. Dele af gaden har været forsynet med arkader, hvoraf en del kan skimtes på det gamle bybillede fra 1660. Den ca. 300 m lange gade tilspidses svagt fra ca. 18 m's bredde i øst ved søporten til ca. 11 m's bredde mod vest ved landporten.

Der er fremkommet et falsk perspektiv, der visuelt forlænger gaden og imponerer den besøgende søfarer, der entrerer byen fra havneporten. Det er netop så tydeligt, at planlæggerne herfra søporten Ploca lader byen udfolde sin bevidste og raffinerede komposition.

Lige frem har man den imponerende hovedgade med adelspalærne, og samlet tæt om portene og gadens afslutninger, byens tre største klostre. Til højre for porten har man Sponzapaladset, toldvæsenets residens og en overgang møntfabrik.

I Sponzapaladsets akse vinkelret på hovedgaden udfolder sig til venstre en række sammenhængende torvedannelser med byens fremtrædende monumentalbygninger: Rådhuset, rektorernes palads, kirkerne, Sveti Vlako, domkirken og biskoppens palads, og bag disse på højderyggen af Labes østside det ældste ade[...] kvarter med en række imposante palæer, ombølget [...] den friske luftning fra havet. Den lyse gråbrune kal[...] sten fra stenbruddene ved Korinla er anvendt overa[...] i monumentalbygninger, borgerhuse, gadebelægni[...] ger, ja kort sagt den hele by.

En klarhed og enkelhed og sammenhæng i komp[...] sition og materialer af mageløs finhed er opnået derve[...]

I arkitekturen genfindes overalt en mærkelig fun[...] tionsbestemt stilblanding. Stueetagen, 2. salen [...] gesims er i renaissance, mens 1. salen der i almind[...] lighed rummer repræsentationslokalerne, er i gotik [...] så er endelig dekorative figurer over gesimsen i baro[...] Kun ganske enkelte huse fra før jordskælvet i 1667 [...] bevarede. Hovedgadeområdet, der lå på opfyld, bl[...] hårdt ramt, og hele bebyggelsen her stammer f[...] slutningen af 1600 tallet, en lidt afdæmpet, men d[...] fornem og værdig genopførelse, der vidner om, at t[...] bagegangen var tilstede.

Et enkelt meget typisk hus af denne kategori bl[...] skitsemæssigt opmålt. Huset har en meget klar 6-de[...] regelmæssig plan i 3 beboelseslag med udnyttet ta[...] etage. I stueetagen har været boder og magasinrum[...] på 1. salen repræsentationsrum, på 2. salen spisest[...] og soverum og i tagetagen køkken og forrådsrum[...] Hovedindgangen sker fra det ene af de to stræder, d[...] løber langs husets sider.

På 2. salen var der tydelige spor af en tidligere fo[...] bindelse til det bagvedliggende hus, der eventuelt ka[...] have indeholdt køkkenregionerne i husets første ti[...]

på samme måde, som man fra pladsen ved søporten ...atter de bygningsmæssige hovedtræk, fornemmer ...n overalt i byen den enkelte storhed i planens op-...ning. Fra den næsten vandrette hovedgade udgår ...llem de enkelte karreer et system af smalle, paral-...e fordelingsstræder, der betjener boligområderne på ...iningen og ender i den omkringløbende murgade. ...edernes stigning tiltager mod afslutningen ved ...rgaden og ændres, hvor det er nødvendigt, til trap-...ader. Hvor man end befinder sig i dette snævre ...erie, er det klart for en, hvor stedet omtrentlig ...er i forhold til bymidten i kraft af strædets stigning ... det udblik, man har fra strædets hojeste ende: ...d land den grønne bjergside og mod søsiden himlen ...r havet. På tværs af de tætliggende smalle bolig-...eder løber et system af vandrette, smalle fordelings-...eder, på landsiden et stræde og på søsiden af ...vedgaden tre stræder.

...Det har været nødvendigt at skabe tværgående for-...delser for trafikken imellem kvartererne, men ...sentligst har det været for alle hurtigst muligt at ...nne nå bymidten og derfra ad hovedgaden at nå ...bejdsstedet ved havne- eller landside. Bevidst trafik-...ferentiering og centerplanlægning i renkultur.

Hvad ligger nu bag denne storartede helhed og det ...ld af enkeltheder, der vidner om menneskelig om-...g og eftertanke i stort og småt. Den første bebyg-...se på Labes ved vi kun forsvindende lidt om. Træbygninger og interimistisk selvgroethed må have ...eget og kan endnu spores i den gamle bydel på Labes højeste del. Ved sammenslutningen af de to kolonier tog planlægningen fart.

I forbindelse med republikken Dubrovnik's stadfæstelse i 1272 vedtoges den første byplanlov for byen.

En lov der ud over de byggelovmæssige og administrationsbestemmelser i virkeligheden indeholdt en komplet gade- og bebyggelsesplan. Der fastsættes her bestemmelser for gadernes antal, placering og bredde. Byggelinier, bygningshøjder og bestemmelser for kloakledningernes udførelse og renholdelse var med og for hele administrationen og overholdelsen af loven nedsattes en bygningskommission på tre mand, der var på valg hvert tredie år. Loven blev efter sigende fulgt med stor strenghed, undertiden endog ved brud med frihedsstraf. En af bestemmelserne var den fra alle byers historie kendte at undgå stråtag og træhuse af frygt for ildebrand.

Man forbød simpelthen i loven befolkningen at opbevare vin i træhuse for derved at tvinge stenhusene frem som en nødvendigheds artikel. Ikke desto mindre opstod der i 1296 en stor brand, der lagde hele den nye slaverbydel og dele af den gamle i aske.

30 dage senere fremkom et meget omfattende reguleringsforslag, der må anses som afslutningen på byplanarbejdet fra 72.

Denne plan dannede grundlaget for opbygningen af byen, som vi ser den i dag, med et par enkelte pladsreguleringer fra 1600 og 1700 tallet undtaget (Gundulie pladsen efter 1667 og pladsen ved jesuitterkirken fra 1750) og en gadelukning ved Sponzapaladset.

Et stræde fra det middelalderlige adelskvarter, hvor den høje udnyttelsesgrad har medført en næsten total overbygning af gadearealerne

En af de nord-syd gående trappegader, der betjener boligkvartererne, fra hovedgaden mod sømuren

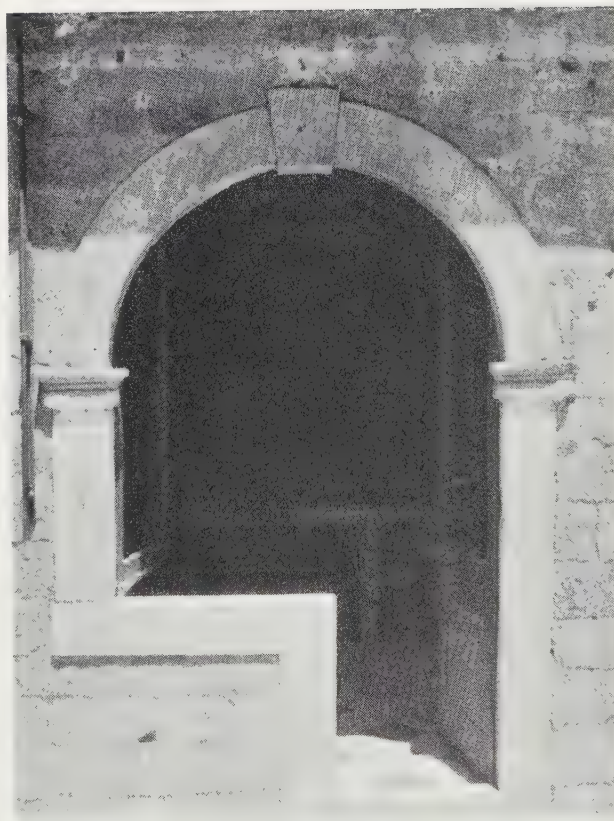
odstående side: To ka-
ristiske borgerhuse fra
ing 1670 i hovedgadens
de. Imellem husene fører
palmers brede (230,4
stræder op til de højere
nde boligkvarterer

nza-paladset har den ka-
eristiske stilblanding mel-
renaissance og barok. –
blev bygget i 1521 som
bod, men blev senere brugt
som møntfabrik

af hovedgadens beboelseshuse fra perioden
er det store jordskælv i 1667

Den typiske, skæve butik opbygget over målsystemet

Landmuren set mod vest

Landmuren ved Pile porten

I byggelovens bestemmelser om bredder, højder
længder anvendes et særligt målsystem, der var speci
for Dubrovnik republikken.

For en købmandsby, hvor mål og vægt var alt, v
det naturligt at anvende et målsystem, hvor målest
ken altid var lige for hånden.

Enhederne var derfor fastlagt således:

1 palmus = 25,6 cm = afstanden fra spidsen
lillefingeren til spidsen af tommelfinger.

1 cubitus = 2 palmus = 51,2 cm = afstanden f
albue til fingerspidser.

1 passus = 4 cubitus – 204,8 cm = en favn.

De nord-sydgående gader fastsattes til at være
palmus og de øst-vestgående til 14 palmus. Bygning
afstanden til bymuren skulle være 6 passus.

Mål for mål fastlagdes hele byens gadelængder
bredder, karreernes bredde og højde og indbyrd
afstand når der ikke blev bygget i skel.

Man ser, at Ragusa systemet på samme måde so
vore favne, fod og tommer er bestemt i forhold
menneskelige størrelser.

Den største enhed, 1 passus = 204,8 cm, lader sig
øjemål dele i 4 dele der hver udgør 1 cubitus = 51
cm, der igen deles i 2 dele, der hver udgør 1 palmus
25,6 cm.

Det er ganske enkelt at konstatere, at alle disse b
stemmelser for byens gader, pladser og bygninger

Dubrovnik umiddelbart inden jordskælvet i 1667. – Man kan tydelig se, at husene i hvert fald i hovedgadens vestende har været forsynet med kolonnader i lighed med den der findes foran Sponzapaladset. Billedet findes i bymuseet. Rektorernes palads

blevet nøje overholdt, således at man hurtigt kan opfatte byen som en fuldstændig regulært opbygget helhed, hvor alle mål går op i systemet. Men også inden for de enkelte bygninger måtte dette målsystem kunne konstateres.

En undersøgelse af disse forhold med den begrænsede tid, der var til rådighed, måtte samle sig om en række enkelte, særligt typiske bygninger og bygningsdetailler og må derfor som en reel dokumentation betragtes med al mulig forbehold.

Gadebredder og længder er allerede omtalt og her blev målsystemet fundet overholdt og samtidig i overensstemmelse med de påbudte mål i byplanen.

40 eller 50 palmus blev målt som særlige typiske hushøjder. I et enkelt, tilfældigt udvalgt hus blev etagehøjderne målt til 8 og 12 palmus. Typiske husbredder var 30 og 35 palmus.

Den typiske, skæve butiksindgang med dør og disk, der fandtes i to udgaver, var i begge tilfælde opbygget nøjagtigt over systemet med sjældne afvigelser på maksimalt 4 cm.

For normalvinduernes vedkommende var systemets overholdelse vanskelig at efterspore. Snart var målene overholdt, snart ikke. I mange tilfælde var halve skiftegange indskudt i højden uden nogen for os forståelig årsag. Skiftegangshøjden blev undersøgt i en række bygninger. Stenenes højde varierede næsten overalt, men gennemsnittet lå i reglen lidt under 1 palmus, således at 10 palmus svarede til 11 skifter i højden.

Byen er blevet næsten helt forskånet for nyere tids bygningskunst. Et enkelt sted ved havnen bryder et hus fra den østrig-ungarske periode helheden, og et par af byens monumentale bygninger er skæmmet af en ny hårdhændet restaurering. – Byen har med held gennemført strenge bestemmelser for skiltning og udvendig belysning og der gøres et forbilledlig arbejde fra myndighederne for at bevare og pleje byen som en helhed.

Alligevel må man nok med uro erkende, at byens oprindelighed hurtig vil gå til i turismens vanhelligelse. Verden har opdaget Dubrovnik og i første omgang ændret alle butikker i hovedgaden til souvenirboder, og byens dispositionsplan anviser den mulighed, at byen inden for voldene omdannes til hoteller og pensionater.

Der blev under opholdet i Dubrovnik udført tre skitsemålte by- eller gadebilleder i mål 1:200. De to største er vist i forbindelse med denne artikel. Den tredie tegning fremstillede et gadebillede ved Gundulie pladsen.

Der blev desuden udført to skitseopmålinger af typiske enkelthuse i byen, en række frihåndstegninger fra murene, en undersøgelse af gadebefæstelserne og et studium af byens gamle byggelovgivning, specielt målsystemet.

Hans Hartvig Skaarup

Repræsentantskabets årsmøde

Lørdag den 11. marts afholdt forbundets repræsentantskab sit årsmøde i Kunstindustrimuseets foredragssal.

Da repræsentantskabets ordfører, Thomas Havning, ikke ønskede genvalg, blev *Flemming Grut* valgt som ordfører og *Jens Malling Pedersen* genvalgt som stedfortræder for ordføreren.

I sin beretning kom formanden, *Hans Henning Hansen*, ind på den aktuelle byggesituation. Han efterlyste den sikkerhed, alle byggefolk har brug for, og som gør det muligt at bedømme hvornår og hvordan et byggeri kan gennemføres, allerede inden projekteringen påbegyndes, og en sådan sikkerhed opnås ikke, hvis der ikke tilvejebringes et byggeklima omfattende alle former for byggeri, som tillader byggeriets parter selv at lægge langsigtede planer.

Formanden beskæftigede sig også med den nye landsbyggelov. Der er for forbundet to ting, som er særligt magtpåliggende. Det ene er sammensætningen af de såkaldte „bygningsråd", og det andet er spørgsmålet om den behandling, som den enkelte byggesag skal underkastes. Om begge disse spørgsmål har forbundet rettet en henvendelse til landets amtmænd.

Formanden afsluttede sin beretning med at konstatere, at der kan være al mulig grund til påny at søge lovforslaget om arkitektnavnets benyttelse genoptaget, og heri ligger også motiv til snarest at genoptage arbejdet med en forbedring af honorarerne, ligesom en lettelse og afklaring af hele arkitekterhvervet skal søges opnået gennem det arbejde, som er i gang i erhvervsudvalget. Alle disse problemers undersøgelse og behandling kræver stadig en betydelig arbejdsindsats fra bestyrelsens medlemmer, fra de særlige udvalg og fra sekretariatets side, men arbejdet ville være forgæves, såfremt landsforbundets medlemmer ikke sluttede op bag det.

Efter formandens beretning fremkom der forskellige korte indlæg fra medlemmerne af repræsentantskabet. Herefter gik man over til behandling af de mange udvalgsberetninger. Kun få af beretningerne gav imidlertid anledning til debat.

Efter at samtlige beretninger var godkendt, forelagde kassereren *Palle Rostock* driftsregnskabet og status for 1960. Under behandlingen af budgettet for 1961, som var et underskudsbudget, blev der fra repræsentantskabets side fremsat forslag om, at der gennemføres en kontingentforhøjelse, dels fordi udvalgenes arbejde kræver øget sekretærhjælp, dels fordi det er ønskeligt, at der oparbejdes et fond til imødegåelse af uforudsete udgifter. Med 37 stemmer mod 3 vedtog repræsentantskabet et forslag om, at kontingentet forhøjes til 100 kr. pr. kvartal fra den 1. juli 1961. Samtidig vedtog repræsentantskabet en opfordring til bestyrelsen om at søge gennemført et juniorkontingent.

På dagsordenen var opført tre forslag til behandling på årsmødet.

Først vedtog man en ændring af økonomivedtægtens § 7 om, at afgiften til tidsskriftet indbetales på en særlig konto i forbundet i den hensigt at oparbejde en driftskapital og et reservefond.

Dernæst fik repræsentantskabet forelagt et større vedtægtskompleks omfattende ændringer af retsudvalgets og voldgiftsrettens vedtægter.

Retsudvalget har i adskillige sager fungeret som voldgiftsret. På grund af udvalgets sammensætning kan man imidlertid risikere at få sine afgørelser underkendt ved de ordinære domstole. Bestyrelsen har derfor fundet tiden inde til at få à jour ført forbundets retspraksis ved at indføre en appelinstans: voldgiftsretten, som efter forslaget kommer til at bestå af en retspræsident, som er dommer i Østre Landsret, og fire voldgiftsmænd, af hvilke de to altid vil være medlemmer af forbundet, medens de to i udadrettede sager er personer, som er bragt i forslag af boligministeriet. Under forudsætning af, at lovudvalget får anledning til at foretage enkelte redaktionelle ændringer blev forslaget ve[d]taget uden afstemning.

Endelig vedtog repræsentantskabet en revision af vedtægt fo[r] arkitekters ansættelse, som skulle give forbundet mulighed for højere grad, end det nu er tilfældet, at påvirke ansættelsesvi[l]kårene, og som forudsætter oprettelsen af et stillingsregister. I de[n] nye vedtægt for arkitekters ansættelse er der optaget en bestem[]melse om, at vedtægten allerede skal revideres om et år. I for[]bindelse hermed agter bestyrelsen at nedsætte et særligt udvalg som skal forberede revisionen af vedtægten.

Efter behandlingen af de tre forslag gik repræsentantskabet ove[r] til valgene til bestyrelse og udvalg.

Resultatet blev følgende:

Bestyrelsen: Palle Rostock (genvalgt som kasserer), Finn Monie[s] (genvalg), Carlo Odgaard (genvalg) og C. F. Møller (suppleant, genvalg).

Revisorer: P. A. Johansen (genvalg) og Aug. Leth (genvalg).

Optagelsesnævnet: Peter Koch (leder, genvalg), Tobias Fabe[r] (genvalg), Knud Hallberg (genvalg), Tyge Arnfred (nyvalg), Ka[] Börgen (suppleant, genvalg) og Torben Valeur (suppleant, nyvalg).

Retsudvalget: Mogens Irming (genvalg), Jørgen Jensen (genvalg), Alex Poulsen (genvalg), Mads Drosted (nyvalg), Gunnar Jense[n] (suppleant, nyvalg) og Albert Jensen (suppleant, genvalg).

Voldgiftsretten: Elliot Hjuler, Tyge Holm, Hans Erling Lang[]kilde, Alvar Lauritzen, Aksel Skov og B. Windinge.

Lovudvalget: Esbjørn Hiort (nyvalg), Bjørn Bindslev (suppleant, nyvalg).

Konkurrenceudvalget: Jørn Nielsen (genvalg), Hans Hartvi[g] Skaarup (genvalg) og Ole Meyer (suppleant, nyvalg).

Oplysningsudvalget: Peer Haubroe (leder, nyvalg), Naur Klin[t] (nyvalg), Jarl Heger (genvalg), Jørn Wermer (suppleant, gen[]valg).

Udstillingsudvalget: Herbert Jensen (genvalg), Ole Kornerup[-]Bang (genvalg) og Niels Rode Møller (suppleant, genvalg).

Udvalget vedr. boligbyggeri: Erik Fisker (genvalg), Ole Hage[n] (genvalg), Knud Hallberg (genvalg), Holger Næsted (suppleant, genvalg) og Niels Rue (suppleant, genvalg).

Bestyrelsen for „Arkitekten"s forlag: Henning Meyer (formand, nyvalg) og Erik Fisker (genvalg).

Redaktionsudvalget: Johan Pedersen (leder, genvalg) David Birnbaum (genvalg) og Arne Karlsen (suppleant, genvalg).

Bestyrelsen for arkitekternes pensionskasse: Svend Walsøe (genvalg).

Bestyrelsen for arkitekternes typehuskontor: Henning Meyer (gen[]valg), Palle Jacobsen (genvalg), Svend Limkilde (suppleant, nyvalg) og Erik Lunøe Nielsen (suppleant, genvalg).

Udvalget vedrørende kunstneriske spørgsmål: Frits Schlegel (leder), Vilhelm Wohlert og Poul Lund (suppleant).

Under sidste punkt på dagsordenen, „Eventuelt", vedtog repræ[]sentantskabet en henstilling til bestyrelsen om at fremkomme me[d] en udtalelse om byggeriet på Slotsholmen.

I mødet deltog 47 af repræsentantskabets 66 medlemmer.

Bent Røgin[d]

Dansk Arkitektforening

Foreningen afholder ordinær generalforsamling i Helsingør lørdag den 27. maj. Meddelelse om klokkeslet vil blive givet samtidig med udsendelsen af dagsorden.

Kunstakademiet

Af helbredsmæssige grunde har professor Kay Fisker ønsket a[t] træde tilbage som dekan for bygningskunst.

Lærerrådet har herefter valgt professor Viggo Møller-Jense[n] som dekan for resten af valgperioden indtil 31.3.1962.

Arkitekturen på Charlottenborg

Forårsudstillingen på Charlottenborg er i almindelighed en temmelig trist forestilling med arkitekturudstillingen som et oplivende moment. Med mellemrum dukker der krav op om en selvstændig arkitekturudstilling – enten motiveret med arkitekturens manglende slægtskab med billedkunsten, eller fordi man synes de tilkår, der bydes udstillingen i de relativt små sidelokaler, er for dårlige.

Betragter man årets udstilling, må man indrømme, at den er et lidt ejendommeligt arrangement. Bygninger, der ligger få minutters kørsel fra Charlottenborg, vises så udførligt i fotografier som var det utilgængelig arkitektur i et fjerntliggende land.

For hvem er udstillingen arrangeret? Arkitekterne ville lige så godt eller bedre kunne gøre sig bekendt med de væsentligste af de udstillede bygninger i tidsskriftet *Arkitektur*. Og vil de virkelig opleve arkitekturen må de alligevel opsøge bygningerne.

Den almindelige udstillingsgæst vil jo nok på arkitekturudstillingen træffe ting, hvis eksistens han ikke tidligere har kendt. Men materialet har ikke den populære udformning som er nødvendig, hvis en ikke fagmand skal kunne studere det med udbytte.

Som grundlag for arkitekturanmeldelser duer udstillingen ikke. Enhver respektabel arkitekturkritiker vil opsøge de bygninger, han anmelder.

Der er dog ting både fagfolk og lægfolk kan studere med udbytte – først og fremmest modellerne. Dem får man i almindelighed ikke lejlighed til at se på anden måde. Og er det modeller af endnu ikke opførte bygninger, vil det ovenikøbet kunne danne grundlag for en debat – ikke af arkitekturen, men af de principper for opgavens løsning, som en model i de fleste tilfælde vil afsløre. Tænk om en model af Slotsholmsbyggeriet havde været udstillet.

Hvis vægten blev lagt på udstillingen af skitseprojekter og tilsvarende modeller, vil der blive et nærmere slægtskab med billedkunsten, og udstillingen vil få den nyhedens interesse som vil lokke både læg- og fagfolk. Også for dagspressen vil udstillingen blive mere tillokkende.

De senere års censurkomitéer har forsøgt at få både linje og kvalitet i udstillingerne – og ikke uden held. En påvirkning og deraf følgende ændring af udstillingens form og indhold er altså mulig. Tidspunktet er sikkert inde til at forsøge nye veje og der kan næppe være tvivl om, at de må gå i retning af en appel til arkitekterne om at indlevere flere realitetsbetonede projekter og modeller.

Arne Jacobsens model til St. Catherine College i Oxford og Poul Erik Thyrring, Georg Stæhr og Gert Edstrands model til det nye idrætsanlæg i Birkerød var absolut det mest fængslende på udstillingen i år.

Oxford projektet har undergået nogle mindre, men dog betydningsfulde ændringer i forhold til det i *Arkitekten* offentliggjorte projekt. Man kan bl. a. konstatere hvilken vægt Arne Jacobsen lægger på samspillet mellem haveanlægget og bygningerne. Haveanlæggets rigdom af detaljer og vekslende motiver afbalancerer strengheden i bygningsanlægget. Modellen viser langt bedre end skitserne originaliteten i løsningen af denne for en dansk arkitekt usædvanlige opgave.

Sportsanlægget i Birkerød ser ud til at blive af større arkitektonisk klarhed end sædvanlig i sådanne anlæg. Hvis det færdige arbejde holder, hvad modellen lover, vil sportsanlæg og bygninger blive en enhed af stor styrke.

Modellen til Poul Niepoort's kirke i Horsens og modellen af Niepoort's og Baruël's rådhusprojekt til Nyköbing viser et nyt temperament i dansk bygningskunst.

I Danmark er fantasifulde arkitektureksperimenter sjældne. På denne baggrund virkede Kjeld Ussings og Aagaard Andersens skitseprojekt til et kranlager for F. L. Smidth dobbelt spændende.

Kunsthåndværket spillede som sædvanlig en mærkelig birolle – desværre, for det klæder arkitekturafdelingen. I Arne Jacobsens rum var det tekstiler, møbler og bestik fra Royal Hotel der gjorde hele denne store sag nærværende. Ellers var det navnlig Arne Karlsens og Peter Hjorts møbler, der tiltrak sig opmærksomheden. Deres lave egetræsbord, der tidligere har været vist, blev her præsenteret i en version med bordpladen betrukket med gul-brunt skind, af samme art som anvendt til stolens hynder. Det var meget smukt og meget raffineret.

Ja, egentlig er Mogens Koch's orgel til Skalholt kirke, Island, også kunsthåndværk, endda af meget høj klasse. *S*

Kommentar til en anmeldelse

Det må nok kunne forvirre en kritiker at skrive to anmeldelser af to bøger af to forfattere på samme tid og på samme ark papir. (Arkitekten nr. 3/1961 side 48). Han glemmer at fortælle læserne, hvad indholdet i bøgerne egentlig er, i sin iver for at gøre to „slumretæppehæklende" piger til grin.

Det er en form for anmeldelse, der meget nærmer sig uartighed. Forfatterne er dog begge videnskabsmænd, der har haft en alvorlig hensigt med deres bøger. (Jeg vil her indskyde, at jeg personlig kun kender Hanne Westergaards lille bog).

Dahlmann Olsen deler danske læsere i to grupper: 1) kunsthistorikere og 2) „andre kunstinteresserede, som naturligvis først og fremmest interesserer sig for kunsten af idag". Denne opdeling turde dog vist være for enkel. Der findes i hvert tilfælde en tredie gruppe nemlig: de kunstinteresserede, der *også* interesserer sig for ældre kunst og for kunsthistorie. For dem er H. W.s bog skrevet. Den indgår i et såkaldt „leksikonbibliotek", der har til formål at lade videnskabsmænd kort og populært gøre rede for deres arbejde og dets metode. Denne opgave løser H. W. efter min mening fortræffeligt, idet hun redegør for de kildekritiske metoder og giver eksempler på billedanalyse, som er et vigtigt led i kunsthistorikerens arbejde. Man kan næppe bebrejde forfatteren bogens sammentrængte form og billedstoffets utilstrækkelighed. Det er vist aldrig forfatterne, der sætter de snævre rammer for deres bogs sideantal og udstyr.

Jeg forstår iøvrigt ikke D. O. Han undrer sig i sin indledning over, at „kunsthistorikere blandes ind i en bedømmelse af nutidens kunst" for at slutte sin anmeldelse med at opfordre forfatterne til at skrive om Bjerke Petersen og Freddie i det håb, at „der kunne banes vej for en retrospektiv udstilling, som Kunstforeningen har forsømt" (!) ***Bent Rud***

Anmelderens svar

Kære Bent Rud

Køb også den anden anmeldte bog – så vil De ikke undre Dem over den samtidige anmeldelse, og læs denne endnu engang.

Det er min absolutte overbevisning, at kun den der har kendskab til og tro på sin samtids kunst vil have mulighed for at sætte sig ind i andre tiders kunst – deraf lignelsen med høet – og vidnesbyrd herom er påkrævet ved arbejder som disse.

I den forbindelse kunne man igen have lyst til at bede om en redegørelse om baggrunden for Klee's sengotiske knæk og hvorfor den moderne kunst er „kalkkosten på husmuren"? Her hjælper ingen søforklaringer om at overveje og afveje kompositionen!

Bjerke Petersen var en af de få danske, der besøgte „Bauhaus", han drog Ejler Bille og Richard Mortensen med i sin begejstring og tog dem med til Tyskland på en studietur. Senere kom samarbejdet om „Linien", bruddet, „Konkretion" m. v. samt bortrejsen til Sverige. Efter hans altfor tidlige død havde det været ganske naturligt om hans indflydelse var blevet belyst, ganske uanset hvad man måtte mene om hans malerier.

Den surrealistiske epoke har været af langt større betydning i kunsten end herhjemme anerkendt, tilsyneladende slutningen af en 100-årig omgang med etnografisk eller folkloristisk indflydelse.

Med venlig hilsen ***D. O.***

Åbent brev til Philip Arctander

Kære Billy Banjo Boy.

Tak for dit friske initiativ. Det var en storartet idé, at du fik indrulleret Kjeld og Jan i landsforbundet, og at du og Riis Mørk er gået over til Familie Journalen (21.2.61).

Ærlig talt, så keder „Arkitekten" jo os allesammen lumsk og Allers har virkelig en helt anden ligepå og smart måde at gøre det på end ham Skriver.

Vi er sikkert mange, der er glade for din loyale måde at få din sag fremmet på, når der selv i Familie Journalen står: „Faktisk kan man sige, at alle Danmarks næsten 2000 organiserede arkitekter har bidraget til dette første virkelige typehus, som er skabt af Danske Arkitekters Landsforbunds Typehuskontor i København med støtte af boligministeriet o.s.v. . . ."

Det er ærlig talt en varmende tanke at være taget til indtægt for noget man intet har med at gøre. Det er da nem popularitet at høste.

Frisk mod, du gamle Banjo Boy!

Ku du mon ikke sætte lidt krudt i havearkitekterne og få dem til at la Birthe Wilke og Gustav Winckler slå deres sag op med et par typehaver ved en billigplade med „Den gamle Gartner"?

For vi må jo åbenbart den vej allesammen.

Med ukollegial hilsen *Børge Glahn*

Arctanders svar

Kære Børge Bittersweet.

Hvor er det dog klart set af dig, at der er forskel på „Arkitekten" og „Familiejournalen". Bare ikke den du tror. Forskellen er læserkredsen – men den enes er ikke „finere" end den anden, fordi den er mindre. I „Arkitekten" kan du – og jeg – skrive til 4000, hovedsagelig arkitekter – i „Familiejournalen" kan andre skrive til 400.000 ikke-arkitekter. Det er en anden opgave, kræver en anden jargon end arkitekternes – og dyrkning af andre afguder. Men hvis man kan få slået fast overfor 400.000 købere, at der skal arkitekt til et hus – selv et lille typehus – så anser jeg det for stort set at være i arkitekternes, og samfundets, interesse. Og det kan altså ikke gøres i „Arkitekten". Men derfor kan en journalistisk flothed, som den citerede, godt ærgre mig, mere end den øjensynligt har frydet dig.

Hilsen (– hvad skal du med det ukollegiale?).

Philip Arctander

Præmier til de studerende

Atter i år uddeler Træbranchens Oplysningsråd præmier til elever fra den byggetekniske undervisning.

Den samlede præmiesum er godt 8000 kroner, hvoraf uddeles godt 5000 kroner til de Tekniske Skoler, 1500 kroner til Kunstakademiet og 2000 kroner til Polyteknisk Læreanstalt.

Konkurrencen om bebyggelsesplan i Reykjavik

Som meddelt i Arkitekten nr. 7/1961 har Reykjavik bystyre og den islandske stats byplankommission i fællesskab udskrevet en nordisk idékonkurrence om en bebyggelsesplan for et boligområde i Reykjavik.

Det er første gang der udskrives en nordisk konkurrence i Island og de specielle naturforhold, der råder på denne nordatlantiske ø må være en særlig udfordring for nordiske arkitekter.

Reykjaviks udvikling har gennem de sidste par menneskealdre været meget voldsom. Befolkningen, som indtil århundredskiftet har været bosat i bygder landet over med få mindre koncentrationer omkring de naturlige havne, søger nu mod byerne, hvoraf Reykjavik har fået broderparten af tilvæksten.

Tidligere byggede man husene af tørv og kun gavlene var beklædt med træ. Island har bogstavelig talt ingen træ og der måtte derfor spares på tømmeret. Imidlertid har beton i dette århundrede vundet indpas som bygningsmateriale, og næsten alt byggeri udføres i dag i beton, som Island er selvforsynende med.

Det forhold, at der – på grund af befolkningens meget spredte bosætning – aldrig har været nogen egentlig bykultur på Island og at det har været nødvendigt at indføre helt nye bygningsmaterialer, har medført at der er sket et vist brud i kontinuiteten. Man kan derfor ikke tale om noget specielt islandsk byggesæt eller om en særlig islandsk måde at gruppere bygningerne på, således at de tager hensyn til de klimatiske forhold.

Reykjavik ligger i Islands sydvestlige hjørne på et ret fladt vindomsust næs. Omkring dette næs ligger en række bjerge – delvis af vulkansk oprindelse – til en højde af 800–1000 m. Vegetationen er meget sparsom. Træer af en vis højde findes kun mellem husene hvor de har kunnet få tilstrækkeligt læ, men der arbejdes med forsøg med særlig robuste træsorter, som allerede har givet ganske gode resultater.

Vinteren ved Reykjavik er forholdsvis mild, men præget af regn og slud og meget stærke storme. Sommeren er kølig og ret ustadig.

Reykjavik by er karakteristisk ved de mange enkelthuse. Sammenhængende bygninger findes stort set kun i bykernen. Dette giver i almindelighed byen en åben karakter, meget udsat for blæsten. Men samtidig er haverne overordentlig velholdte og righoldige. Det er som om klimaet har udfordret befolkningen til at gøre det umulige: At dyrke en have. Reykjavik kan ikke karakteriseres som en harmonisk og endnu mindre som en idyllisk by. Den er barsk og fuld af modsætninger. Med sine stadig skiftende belysninger er den et meget særpræget bymiljø, og Reykjavikboerne er naturelskere som få.

Det initiativ, som bystyret for Reykjavik og den islandske stat i forening har taget, må ses på baggrund af den stærke vækst, byen har haft og må formodes at få fremover. Man ønsker i Reykjavik at skabe fremtidens islandske bykultur.

Konkurrencen har til formål at belyse bebyggelsesplaner under disse særlige forhold. Der kan derfor ikke ventes konkrete byggeopgaver i forlængelse af konkurrencen. Præmievindere kan dog tænkes at blive tilknyttet den videre bearbejdelse af selve planen.

Præmiesummen er sat meget højt. Første præmien bliver på 175.000 islandske kr. (ca. 34.000 d. kr.), og der er en samlet præmiesum på 350.000 islandske kr.

Konkurrencen skal afleveres den 24. juli 1961 og vil blive bedømt straks efter. Programmet fås igennem D.A.L.

Ledig stilling under boligministeriet

Ved bygningsinspektør Thomas Havnings afgang på grund af alder med udgangen af september måned 1961 bliver stillingen som konstitueret bygningsinspektør i dennes sted ledig. Bygningsinspektoratets område omfatter forskellige bygninger i København og på Bornholm efter boligministeriets nærmere bestemmelse samt slottene Charlottenlund og Sorgenfri.

Det er en forudsætning, at bygningsinspektoratet har kontor i hovedstadsområdet.

Ved afgørelsen om stillingens besættelse vil der blive lagt vægt på vedkommende ansøgers kvalifikationer såvel i planlægningsmæssig som æstetisk og tillige i økonomisk og administrativ henseende.

Stillingen lønnes med et årligt honorar på 6600 kr. med sædvanligt tillæg (for tiden 120 pct.). Der tilkommer desuden bygningsinspektøren konduktør- og kontorholdsgodtgørelse efter boligministeriets bestemmelse samt dagpenge og dækning for rejseudgifter efter de regler, der gælder for statens tjenestemænd på dette område.

Ministeriet forbeholder sig eventuelt at foretage ændringer i stillingens lønningsvilkår og forretningernes omfang.

Ansøgninger om stillingen stiles og fremsendes til boligministeriet, Stormgade 2, København K.

Opslået ledig den 12. april 1961.

Ansøgningsfristen udløber den 12. maj 1961.

Bedre og billigere landbrugsbyggeri

Manuskriptet til TRÆ 9 er udarbejdet af civilingeniørerne Jørgen Bryrup, Marius Johansen og Hans R. Junge; sidstnævnte har udarbejdet det landbrugsfaglige stof. Professor, arkitekt A. Wagner Smitt og civilingeniør F. Wagner Smitt har været forfatterne behjælpelig med manuskriptets udarbejdelse. Redaktion, tilrettelægning og tegninger ved arkitekterne M.A.A. *Preben Ankerstjerne og Johannes Brixen. TRÆ 9 er på 24 sider og i format A5.*

Sidste år udsendte Træbranchens Oplysningsråd pjecen TRÆ 8: *Træspærfag til stalde.* TRÆ 8 er nu som lovet blevet efterfulgt af en pjece om *Træspærfag til lader*, den niende i serien af teknisk-oplysende skrifter om træs rette anvendelse og behandling, der udsendes af Oplysningsrådet.

Der er folk, der mener, at laden vil blive overflødig i fremtidens landbrug, og de har sikkert ret, hvis man ved en lade udelukkende forstår en bygning bestemt til opbevaring af utærsket korn og andet stråfoder. Der vil dog stadig være brug for magasinplads, f. eks. til store roehuse – større end vi hidtil har kendt dem – til flere ensilagesiloer, større kornsiloer, fodercentraler og til måske endnu ukendte anlæg til tørring og behandling af afgrøder og foder. Ladekonstruktionen vil også i fremtiden kunne finde anvendelse til for eksempel maskinhuse.

De anlæg og det maskinel, der tages i anveldelse ved oplagring, behandling og transport af landbrugets fodermidler, stiller ganske bestemte krav til ladens ud formning, og disse krav er søgt opfyldt i videst mul udstrækning ved udarbejdelsen af de i TRÆ 9 vist spærfagstyper. Spærfagene er udformet således, at la derne kan sammenbygges med de stalde, som er vi i TRÆ 8, idet fire bygningsbredder, nemlig 9,00 m 9,60 m, 12,60 m og 13,80 m, går igen i begge pjecer Endvidere er medtaget en bygningsbredde på 18,00 m beregnet til meget store ladekonstruktioner. Pjece indeholder seks forskellige træspærfagstyper til lader o ialt elleve typetegninger. Hver typetegning indeholde alle nødvendige oplysninger til *projektering* og *udførels* For hvert typespærfag indeholder pjecen *dimension ringstabeller* og *styklister* for tre spærafstande, nemli 3,60 m, 4,20 m og 4,80 m.

TRÆ 9 giver tillige en lang række værdifulde oplys ninger om den *håndværksmæssige udførelse* af spærfagene isolering, tagdækning, samt en økonomisk sammenlig ning mellem de viste spærfag.

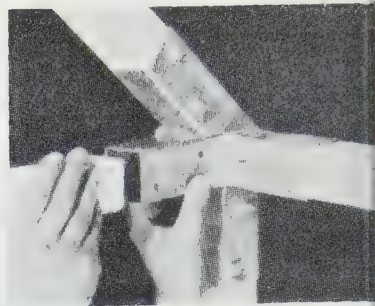
Spærfagene er tilpasset to ydervægshøjder, 2,60 m og 3,60 m. Laderne med de *lave* ydervægge på 2,60 m er ikke beregnet til tværgennemkørsel, portene e tænkt anbragt i vaglene. De *høje* ydervægge på 3,60 m skulle give tilfredsstillende forhold for gennemkørse såvel på langs som på tværs af bygningen, afhængig a hvad den skal bruges til, og hvordan transporten ind i bygningen iøvrigt foregår. Blandt de viste spærfag e repræsenteret to taghældninger. Laderne med *lav* tag

rejsning vil have speciel interesse som magasinplads og fodercentral i forbindelse med stalde uden opbevaringsloft. De *høje* tagrejsninger er tænkt anvendt, hvor laden skal ligge i forbindelse med en stald med høj rejsning, eller hvor der er brug for stor højde til korn- eller ensilagesiloer.

Valget af ladebredde, ydervægshøjde, taghældning og spærfagsafstand kan baseres udelukkende på de brugsmæssige krav, men med tilbørlig hensyntagen til den eller de bygninger, som laden eventuelt skal sammenbygges med. Der er talrige muligheder for sammenbygning af de i TRÆ 9 viste ladetyper og de i TRÆ 8 viste staldtyper. Et lille udsnit af disse kombinationsmuligheder er vist i pjecen.

Den økonomiske undersøgelse viser tydeligt, at prisen pr. m² gulvareal vokser med stigende tværsnitsareal, men tillige at den kun afhænger lidt af spærfagsafstanden. Prisen pr. m³ er lavest for de helt små og de helt store lader og delvis uafhængig af spærfagsafstanden, som altså kan vælges udelukkende ud fra brugsmæssige krav.

TRÆ 9 og TRÆ 8 er uundværligt værktøj for den landmand, som tænker på at bygge, hvad enten det drejer sig om en om- eller tilbygning eller om nybyggeri. Pjecerne imødekommer det voksende behov for oplysning på dette vigtige felt – et behov, som hverken håndværkere, konsulenter, projekterende teknikere eller den byggetekniske undervisning før har kunnet finde dækket af en enkelt publikation.

Metalsamlinger til tømmer

For at kunne anvende ufaglært arbejdskraft til samle tømmerkonstruktioner, og for at lette arbejd for de faglærte har man i England eksperimenter med lægte- og tømmersamlinger, som tillod, at ma kun behøvede at stikke lægte- eller tømmerenderne in i metalsamlinger, og fastgøre enderne med en bo eller to, hvorved samlingerne kunne holdes fastspænd

Erfaringerne har været gode, for ganske vist kost samlingerne, der er støbt i stål og galvaniserede, noge men tidsgevinsten ved opstillingen er så stor, at me udgiften til samlingerne let indvindes.

Samlingerne fabrikeres til mange formål og anven des hyppigt ved små dimensioner som 2" × 2". Som lagervarer føres de til lette konstruktioner til tag sommerhuse, bænke, hegn og led. *BC-T*

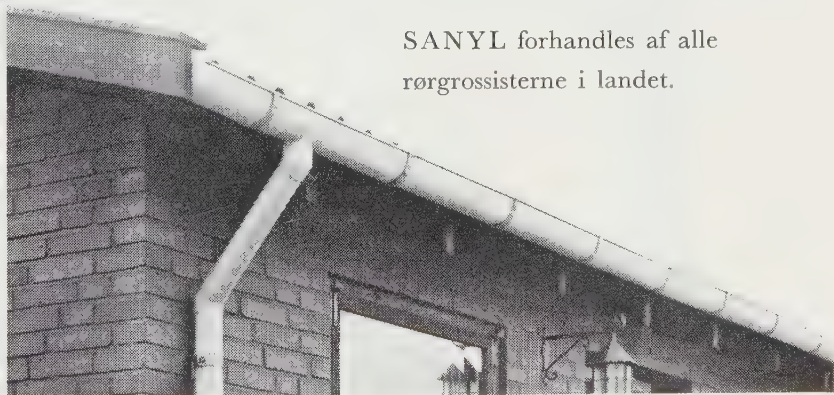
Fabrikant: Gib Joints Ltd., Middlesex, England.
Kilde: DSIR, nr. 1285/januar 1961.

egn trygt med . . .

SANYL
plastic tagrenden

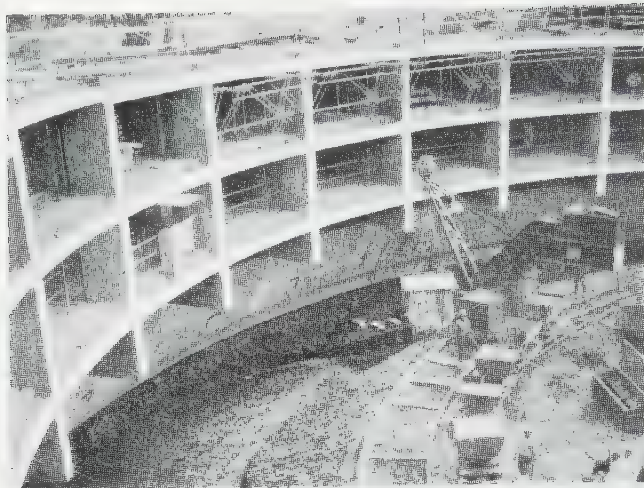
– for SANYL er slet ikke dyrere – men besidder til gengæld flere væsentlige fordele, som har stor betydning ved et byggeri's budgettering og planlægning.
SANYL plastic-tagrender og nedløbsrør fremstilles af hård PVC i en smuk lysegrå farve. SANYL er farve- og vejrbestandig – selv om den udsættes for f. eks. havgus, syredampe, svovlholdig røg fra beboelses- og fabriksskorstene o. lign. Desuden er SANYL plastic-tagrenden uhyre let at opsætte.
SANYL plastic-tagrenden har en effektiv bagvulst, der hindrer vandet i at væde murværket.

SANYL forhandles af alle rørgrossisterne i landet.

SKANDINAVISK AKRYL INDUSTRI

VIBY SJÆLLAND
Telf. Viby Sj. *300

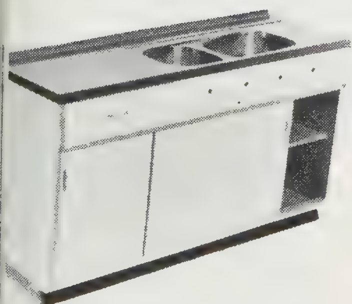

Det med stor spænding imødesete tidspunkt er inde: Udgravningen e igang, og betonspiralen er langsomt på vej ned

Underjordisk garagebygning opføres i Geneve efter ny metode

De gode beboere i Geneve's centrum så for kort tid siden en byggeplads blive til bag høje plankeværker. Et skilt fortalte, at her ville komme et garageanlæg med plads til 530 automobiler. En enorm betoncylinder, mere end 50 m i diameter, begyndte at vokse op, ikke ulig de også af geneveboere velkendte romerske arenaer. Cylinderen nåede en højde af omtrent 10 m. I de følgende dage var det tydeligt, at de ti meter var aftagende, at cylinderen sank. Rygtet gik allerede i nabolaget, at der var tale om en ingeniørmæssig dæse, da arbejdet med at forhøje cylinderen gik iga igen, hvorpå den kort tid efter atter begyndte synke . . .

De særlige forhold, blandt andet krav fra myndi hederne om grundens benyttelse, der førte til det ej dommelige garageanlæg, skal ikke omtales her. Hel ikke de lange drøftelser med Geneves byggemyndi heder og diverse tekniske konsulenter. Hovedårsag

til den valgte fremgangsmåde må søges deri, at når der nu skulle være plads til 4–500 biler som en betingelse for at man måtte opføre en forretningsejendom, og når det eneste mulige var at anbringe disse biler nede i jorden, så måtte man søge en løsning, der ikke ville blive så enorm dyr som en stor næsten 30 m dyb udgravning med afstivning af den omgivende jord.

Man valgte da at begynde i nogle få meters dybde – svarende til grundvandstanden – med at støbe en armeret ring og på dette fundament at sætte spiralen igang. Spiralen omfatter den yderste del af garageanlægget, hvor ca. halvdelen af bilerne vil komme til at stå, det er etager, der er godt et par meter høje og opdelte i godt tre meter brede båse.

Efter støbning af de første spiraler, svarende til omtrent halvdelen af højden, foretoges der udgravning med gravemaskiner hele vejen rundt langs fundamentet på den indvendige side, altså inde i „arena"'en. Omtrent samtidig begyndte man at pumpe en olieagtig vædske ned under tryk på den udvendige side, mellem jord og cylinder, for at nedsætte gnidningsmodstanden. Denne vædske blev senere, da hele bygningen var støbt og på plads, erstattet med cementmørtel. Efter støbning af de sidste etager af spiralen gentoges processen med udgravning indtil hele den 25 m høje garagebygning var forsvundet fra jordens overflade.

Først da hele den ydre spiral var i orden, blev d sidste jord inde i bygningen udgravet, og man begync støbearbejdet til bygningens indre, der indeholc kørerampe og endnu et sæt P-pladser ind mod by ningens kærne, hvori blandt andet ligger udsugnin anlæg. Den øverste del af garagebygningen ligg 3,50 m under terræn, svarende til kældergulvskote den forretningsejendom, der bagefter skal rejse sig grunden, i plan som et U, delvis hen over garageby ningen, og med butikker i stueetagen, og derover s kontoretager. *BC-*

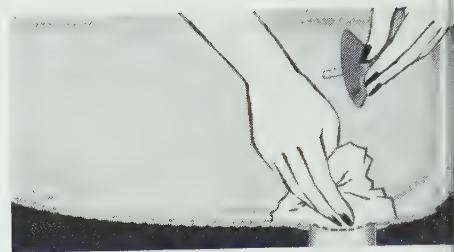
Kilde: Batir nr. 99, december 1960.

Ny udformning af stålborde med vaske

Svenska Stålpressnings A/B, Olofström, har bra rustfri stålkøkkenborde i forbedret udførelse på ma kedet.

Vasken har en fast, ganske svagt fordybet rist m en plan syntetisk gummiprop, der bliver styret af trådbøjle i midten. Udslagningsvaskens rist er gans simpelt en perforering af et cirkulært areal i bunde Disse riste er samtidig rykket tilbage mod bagvægg i vaksen og giver med denne placering en bedre i stallation af vandlåsen og dermed mere plads i unde skabet. Udslagningskummens bund har en rigtig t

passet hældning mod den lodrette bagvæg, som bevi ker, at affaldet automatisk samles der og kan fjern i et snuptag. Yderligere har bordplader og vaske lyddæmpende gummiagtig plasticbelægning på unde siden.

Køkkenbordene kan leveres monteret på træramme som bevirker, at pladen får et jævnt fald mod vaske

Vandlåsen til disse vaske er også af en speciel ko struktion, men kan desværre ikke bruges i Danmar da de kun har 55 mm vandlukke.

Forhandler: Max Sibbern, Hellerup.

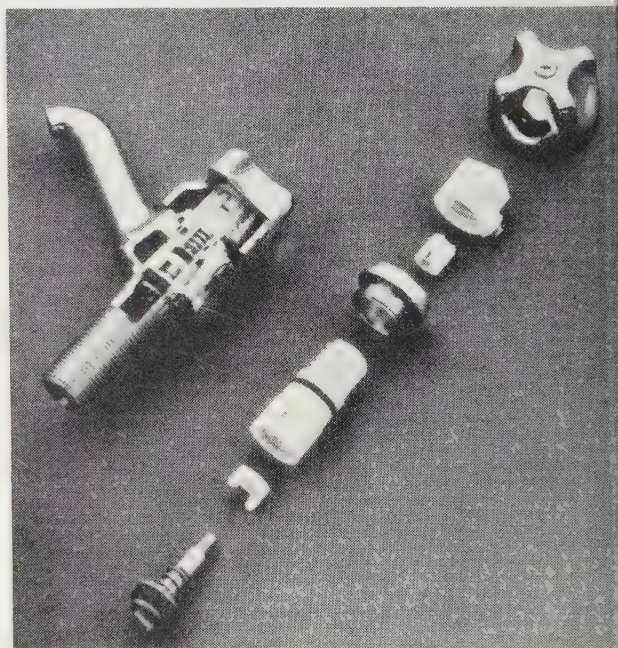
Billigere servantehaner

Der har altid været tradition for at anvende messin til servantehaner især til de indvendige dele, for messing bevarer sine egenskaber selv under vansk lige forhold.

Det er nu lykkedes for firmaet Ken-Win Mfg. & C i Richmond, U.S.A. at erstatte fire messingdele mekanismen i en selvlukkende hane med dele frem stillet af Du Pont's nye plastic Delrin acetal resi Resultatet er blevet en besparelse på 80 % af frem stillingsomkostningerne.

Dette resultat kunne måske være medvirkende ti at vore hjemlige sanitetsfabrikanter tog ideen o Især da stoffet Delrin nu forhandles i Danmark.

Du Pont's repræsentant i Danmark er: Elof Hanss A/S, København.

Meddelelser fra
DANSKE ARKITEKTERS LANDSFORBUND
Bredgade 66, København K
Telefon *Minerva 1290

Ledig FN-ekspertstilling

Regeringsudvalget for teknisk bistand, Udenrigsministeriet, har udsendt meddelelse om følgende ledige ekspertstilling under De Forenede Nationers udvidede program for teknisk bistand til udviklingslandene. Nærmere oplysninger samt særlige ansøgningsformularer vil kunne fås ved henvendelse til Sekretariatet for Regeringsudvalget for teknisk bistand, Udenrigsministeriet, Christiansborg, tlf. Central 825. Henvendelse må ske omgående.

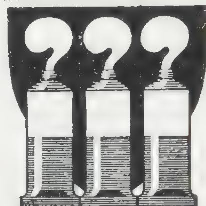
Request from the Government of Cambodla

Job Description CAM-63 C (OPEX)

Post title:
Architect-Engineer
Duration:
One year, initially, with possibility of extension
Date required:
As soon as possible after 28 May 1961
Duty station:
Phnom Penh, Cambodia
Duties:
Under the Ministry of Public Works the official is expected to:

1. Assist the Director of Town Planning and Housing in the technical direction and coordination of the Directorate's research and works programmes, in connection with large townplanning and construction activities, particularly in Phnom Penh and Sikhanoukville;
2. Organize the technical office for research and the execution of works programmes;
3. Prepare plans and provide technical direction for public works;
4. Train officials of the Government of Cambodia to perform the above duties with the intent that those officials shall take over responsibility for such duties as rapidly and as completely as possible.

Qualifications:
Academic and technical qualifications as an architect-engineer, together with extensive experience in the organization and execution of large-scale public works programmes and the related necessary research.
Languages:
French and English
Nominations should be sumitted before 28 april 1961.

STILLING TILBYDES

Arkitekt. Dygtig og selvstændig medarbejder søges snarest. *Kay Trap Hiller,* M.A.A. Holstebro 1525.

Arkitekter. Til tjeneste ved arkitektkontoret i København søges 2 velkvalificerede arkitekter til interessante projekteringsopgaver i forbindelse med byggeriet på Grønland. For den enes vedkommende vil erfaring i projektering af skolebygninger være en fordel.
Aflønning efter overenskomsten mellem Finansministeriet og Danske Arkitekters Landsforbund eller – for konstruktøruddannedes vedkommende – efter overenskomst mellem Finansministeriet og Teknisk Landsforbund.
Personlig henvendelse til arkitekt Per Koch Christiansen efter forudgående aftale om tidspunkt på Sundby 7500.
Ministeriet for Grønland, Torvegade 1, København K.

Konduktør og arkitektmedhjælper søges til skolebyggeri m. m. fra 15. maj eller 1. juni. *Hans Wilhardt,* arkitekt M.A.A. Tegnestue, Strandvejen 308 A, Klampenborg. Tlf. Ordrup 5993.

Arkitekt til tegnestue og tilsyn, subsidiært halvdagskonduktør, søges straks eller senere. Tilsynsopgaven er Montebellos Daghospital, Stolpegårdsvej, Gentofte, byggetid ca. 15 måneder. *Hoff & Windinge.* Tlf. Mi. 705.

Yngre kvalificerede arkitekter søges til projektering. *Stadsarkitektens direktorat,* Dagmarhus, H.C.Andersens Boulevard 12, København V.

Arkitekt - Örnsköldsvik.
Til projektering af skoler, bolig- og erhvervsbyggeri søger vi omgående medarbejdere. Yngre arkitekt som kan lede en projekteringsgruppe kan få ansættelse på vor tegnestue. Arking AB – Arkitekter og ingeniører – Nygatan 35, Örnsköldsvik – tlf. 14500 og 14510. Interesserede bedes henvende sig til Gunnar Johannesen, arkitekt, M.A.A., privat tlf. 14720.

Arkitekter.
2 arkitekter med afgang fra Kunstakademiet og nogen tegnestuepraksis søges som medarbejdere ved projektering af skole- og boligbyggeri. *Steen Eiler Rasmussens Tegnestue,* Nyropsgade 21. Tlf. Pa. 2095.

Arkitekter søges til interessante og varierende opgaver på tegnestuen, bl. a. skitsering af montageboligbyggeri. Lørdag fri. *K.A.B.s arkitektafdeling,* Vestervoldgade 17, V. Telefon C. 3767, lokal 20.

Konduktør til Lunde-Hyldegården. Byggeriet, der påregnes startet i begyndelsen af 1962, omfatter 1900 stk. lejligheder udført som montageboligbyggeri, 5000 m² butikker, børneinstitutioner m.v. En arkitekt, der medio 1961 kan deltage hel- eller halvdags i færdigprojekteringen bliver foretrukket. *Juul-Møller & Agertoft, Hoff & Windinge, Alex Poulsen.* Skriftlig eller telefonisk henvendelse til *Windinge,* Sct. Pedersstræde 3, K. Mi. 705.

Tegnestueservice for arkitekter. *H. Nannestad,* arkitekt M.A.A. Telefon 950506

Tegnestueservice for arkitekter. *P. Have-Jørgensen,* arkitekt, Hermodsvej 39, Esbjerg, tlf. 7166, eller Århus 422 62.

DUPLIKERING

Byggebeskrivelser, referater og renskrivning af statiske beregninger. Duplikeringsbureauet **Dania,** Minerva 428.

Slotsholmsbyggeriet for ombudsmanden

Professor Steen Eiler Rasmussen har i et par artikler i Politik[en] indgående beskæftiget sig med spørgsmålet om nybyggeriet p[å] Slotsholmen. Han har specielt peget på den dobbeltstilling B[o]ligministeriet har indtaget som på en gang bygherre og overs[te] bygherre og øverste myndighed i byggesager. Denne betragtnin[g] førte til en henvendelse til ombudsmanden. Ifølge Aktuelt tor[s]dag den 6. april har professor Steen Eiler Rasmussen sen[dt] ombudsmanden en skrivelse med følgende indhold:

I henhold til byggelov af 20. marts 1939 for Stade[n] København kan der ved ny bebyggelse på steder, hvo[r] der efter magistratens skøn bør tages hensyn til bestå[]ende bebyggelse, i overensstemmelse med dennes ka[]rakter fastsættes gesimshøjder og højdegrænseplane[r]. Magistratens afgørelser kan indankes for Boligministe[]riet, hvis afgørelse er endelig.

Når Staten bliver ejer af grunde, der bliver berø[rt] af disse bestemmelser, opstår der imidlertid det ti[l]fælde, at den dømmende myndighed bliver part i de[n] sag, hvori den skal dømme. Det kan medføre en skar[p] interessekonflikt, når et ministerium samtidig skal var[e]tage snævre ejerinteresser og de mere almene hensyn, som bestemmelser i byplanlov og byggelov er udtry[k] for. Burde man ikke ved en lovændring eller ande[n] praksis sikre en uvildig afgørelse, der kunne skab[e] mere tillid til afgørelsen?

Jeg skal i denne henseende pege på, fortsætter pro[]fessor Steen Eiler Rasmussen, at Akademirådet ve[d] Kunstakademiet ifølge sin fundats er statens rådgive[r] i kunstneriske spørgsmål, at det er uafhængigt og i be[]siddelse af en særlig sagkundskab med hensyn til d[e] spørgsmål, der kan være tale om i de omhandlede ti[l]fælde. Også i byplannævnet har man et uafhængig[t] organ, som dog er mindre sagkyndigt i de speciel[t] æstetisk-bygningsmæssige spørgsmål.

I anledning af henvendelsen til ombudsmanden har bolig[]minister Carl P. Jensen fremsat en udtalelse, der har vær[et] gengivet i størstedelen af dagspressen. Vi bringer her et ud[]drag af udtalelsen fra Berlingske Aften den 6. april:

Når man læser Steen Eiler Rasmussens skrivelse t[il] ombudsmanden, får man det indtryk, at staten mo[d] kommunens ønske har varetaget sine egne snævre byg[]geinteresser. Dette er slet ikke tilfældet. Kommune[n] gav grønt lys for byggeprojektet i juni 1959, og der ha[r] ikke været tale om at benytte Boligministeriet som ap[]pelindsats i denne sag.

Alle regler er blevet overholdt, og der har ikke været brug for dispensationer, hvilke ministeriet principiel[t] heller ikke giver i statens egne byggesager.

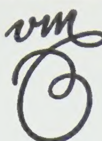
Nogen grund til at lade Akademirådet kikke på pro[]jektet, finder jeg ikke der er, idet Akademirådet alle[]rede har udtalt sig på eget initiativ.

Vi har, finder jeg, taget alle rimelige hensyn til Aka[]demirådet og andre, som har interesse i sagen.

Hvorledes en bygning skal se ud, er jo altid e[n] smagssag, og man kan jo diskutere, hvem der er sag[]kundskab, når det drejer sig om æstetik.

Malerfirmaet
ETERSEN & ANDERSEN
RUNDLAGT 1896 INDEHAVER SVEN-ERIK RUFF
. ØRSTEDSVEJ 22 B · CENTRAL 2365
KØBENHAVN V

Aktieselskabet
V. M. BROCKHUUS ✶
Bygnings- og inventarsnedkeri
57, Gl. Køgelandevej . Tlf. C. 11.012

Zinktryk og Lystryk
***Byen 7457 - Byen 3514**
ATELIER ALFA
Lyskopieringsanstalt
Frederiksborggade 1

J. Chr. Petersen's Papirhandel A/S ✶

TELF. C. 243
Specialitet:
TEGNEARTIKLER
Se **HFB** side 750, 751, 752, 753 og 754

STEEN NIELSEN
MALERMESTER

TELEFON EVA 4955
Vesterbrogade 15

✶
LAURIDS JENSEN & Co's Fabrik **C. 2410**
LÆRKEVEJ 17 . KØBENHAVN NV
5 LEDNINGER
FABRIKEN GRUNDLAGT 1919
INDEHAVER: FABRIKANT LAURIDS JENSEN
Vi udfører: Metal- og smedearbejde
Trukne metalprofiler
Markiser
Montering af fødevarebutiker
Se **HFB** side 56 og 57

BRDR. CARNERA
GRUNDL. 1902
Mosaik
Terrazzo
Cementvarer
Granitgulve
KONTOR:
Ndr. Fasanvej 99 . Goth. 8007
FABRIK:
Kastanie allé 14 . Damsø 4265

HANS KONDRUP
TØMRERMESTER
MASKINSNEDKERI
Vangedevej 44, Gentofte 7110 & 7109

MALERFIRMAET

AXEL SEEHUSEN
Central 3670

Lars Jørgensens Enke
v/ H. M. Jensen Brydegaard
BYGNINGS-, INVENTAR- OG MASKINSNEDKERI
Wesselsgade 20 . København N . Telf. Central 4647

FRODE OLSEN & CO. SNEDKERI A/S
ØRESUNDSVEJ 145 . TELEFON C. 592 - 14.092

Peter Johansen
Tømrermester

Runebergs Allé 22
Tlf. Søborg 145 - 1729

GOTH. 9212
GOTH. 2441
HOVERBY
Malerfirma

ALLEGADE 23

Glarmester **K. GUHLE's EFTF.**
J. Søndergaard Hansen
Bygningsarbejde, reparation, blyvinduer, spejle
Lager af alle glassorter
Nyhavn 31 . København K . Telefon Central 7669

Aug. Harders Eftf.
ALFR. JENSEN

Gelændersnedker

Allersgade 4 . Taga 3765
Privat: Valby 3399

BYGNINGSSNEDKERNES A/S
Hillerødgade 30 – København N
•
Maskinsnedkeri og Listefabrik
Alt Bygningsarbejde udføres **Telefon 14769 . 11234**

Skal vi opgi nutiden?

Poul Henningsens indstilling til restaurationsbyggeri har v misforstået efter hans deltagelse i den berømte debat om Kys Perle. De, der kender Poul Henningsen har dog ikke vær tvivl om, at han stadig var talsmand for ærlighed i arkitektu En bekræftelse af dette standpunkt får man i en artikel tirs den 28. marts i Politiken om cafeteriabyggeriet Storkereden Helsingørvejen nord for København. Han skriver bl. a.:

Arrangementet ligger i et stykke fredet natur, s vi snart ikke har meget tilbage af, og dermed sorte det, som rimeligt er, under naturfredningsmyndig derne, denne højeste beskytter af al landskabelig sk hed. Samarbejdet mellem dem og restauratørerne været så vellykket og gnidningsløst at man nu er ene om at fortsætte med endnu en stråtækt restaur lige overfor på den anden side af motorvejen. Den s for symmetriens skyld hedde „Lærkereden", og d med vil udsigten til naturfredningsstemplet arkitek være sikret både mod øst og vest. Dette er det nye eksempel på hvad landets højeste landskabelige au ritet forstår ved hensynsfuld bebyggelse i fredet nat Det eneste skurrende og fremmedartede i billedet sy at være motorvejen, men på den anden side skal m jo ud til restauranterne, så den har vel ikke kun undgås.

Det føles næsten håbløst at forklare hvad der e vejen med disse dispositioner. Den afgørende del befolkningen med statsministeren i spidsen vil me at her er netop handlet nænsomt og kultiveret. dog vil enhver fagmand på sit område kunne kons tere ganske klart, om et stykke arbejde er udført m virkelig kvalitet eller ej – om det så er en blindtar operation. Ingen betydelig arkitekt i Danmark kunne gå ind for den *åndelige* kvalitet af disse to resta ranter. .... Det er som *arkitektur,* disse bygning mangler kvalitet. Hvis man havde bygget en moder bygning med heldig hånd, kunne den måske omkri år 2100 havne på Frilandsmuseet som et fint eksem på, hvad vi i dag formåede. Det har de to restaur ter ikke ringeste chance for.

Til slut skriver Poul Henningsen:

Men nu er der jo aviser som til glæde for læser påstår at den moderne arkitektur er så grim at m ikke kan være i landskab med den. Så ligger det sn lende nær at gå folk under øjnene med nogenlu kopier af gamle huse til udplantning i naturen. I gam dage var alt jo smagfuldt og smukt.

Gid man vidste hvor farlig den tankegang er, hvor stærkt vi driver hen imod den. Skylden skal ik bare lægges på naturfrederne – også arkitekterne h deres ansvar, ikke mindst fordi de forsømte at byg moderne restauranter, hvor der var rart at være. gamle blev gode arkitekter, fordi de troede på sig s og deres egen tid, fordi de turde være hensynsløse.

Og nu går svikmøllen. Hvergang vi svigter vo egen tid af usikkerhed, bliver vi talentløse. Vi forråd fortiden ved at imitere den, nutiden ved at skamme over den og fremtiden hvergang vi ikke tør vise vo sande ansigt.

Bianco Lunos Bogtrykkeri A-S, Kbhvn.